

Revistë edukative-kulturore

ETIKA

Shqipëri: 150 Lek
Kosovë: 1 Euro
Maqedoni: 60 Den
Europa: 2 Euro

Prill 2011 • Numri: 37 • E përmuajshme

Po,
Feja
është jetë!

EDITORIAL

Allahu i Lartmadhëruar në kuran është shprehur:

“Përqendrohu sinqerisht në fe, larg çdo kotësie. Kjo është feja e Allahut, për të cilën Ai i krijoi njerëzit. S’ka ndryshim të natyrës së krijuar nga Allahu. Ajo është feja e drejtë, por shumica e njerëzve nuk e dinë. Përqendrohu i kthyer sinqerisht tek Zoti dhe kije frikë Atë. Fale namazin dhe mos u bëj idhujtar. Ata e bënë copa-copa fenë e tyre, u ndanë në grupe dhe secili i gëzohet idesë së vet.”

Allahu na bën të ditur se krijesat janë krijuar sipas veçorive të paracaktuara që quhen “fitrat”. Këto veçori janë të pandryshueshme deri në kijamet, ndërsa feja e shpallur prej Tij përputhet me këto cilvsi njerëzore, prandaj Allahu dëshiron nga njeriu që ai të pranojë vetëm Atë, Zotin e Vetëm, të heqë dorë nga çdo gjë tjetër e përkohshme e kësaj bote, të lidhet me shpirt vetëm pas Zotit dhe të veprojë në përputhje me mësimet e fesë që Zoti ia shpalli njeriut. ***“Kjo është feja e saktë dhe e drejtë”***, thotë Zoti në Kuran. Mospërgjigjen ndaj kësaj thirrjeje dhe kapjen pas një besimi të copëzuar, për shkak të tekave të ndryshme, Zoti e konsideron “shirk”.

Njeriu, gjatë jetës në këtë botë, përballet me shumë çështje të rëndësishme, por edhe me ato më pak të rëndësishme. Këto përballje kanë intensitet të ndryshëm dhe burojnë nga brenda dhe nga jashtë. Njeriu bashkëkohor zakonisht është konfuz dhe i hamendshëm kundrejt informacioneve të shumta dhe shpesh kundërtënëse. Informacione ka shumë, por dilema edhe më shumë, kurse kohë për t’i trajtuar dhe vlerësuar ato ka më pak. Nuk mjafton të merremi vetëm me burimin e informacioneve që të kategorizojmë “vendin” dhe “rolin” e tyre, por duhet të ftojme në ndihmë edhe atë forcën e brendshme, që e quajmë “fitre” (natyrë e pastër), për të gjetur daljen nga labirinti i quajtur “jeta e kësaj bote”. Kjo botë nuk mund të kuptohet pa tjetrën...Në të vërtetat e kësaj jete nuk mund të depërtohet pa të vërtetat e botës tjetër...Nuk mund të ketë jetë pa Atë që na informon për të dhe për të përtejmen e saj...A mund të ketë jetë pa qenë afër Të Gjallit dhe Atij që jep jetë?

Po, feja është jetë. Jeta gjendet në çdo gjë tek e cila na fton Allahu dhe i dërguari i Tij. Ata që dëshirojnë ta jetojnë këtë, shkojnë një jetë në përputhje me mësimet e Islamit. Të jetosh sipas Islamit, do të thotë tw jetosh tërësisht siç thotë ai. Sa më jashtë kritereve të fesë islame ta ndërtojme jetën, aq më shumë e kemi shembur atë.

Çështjeve fetare duhet t’u qasemi me sinqeritet dhe rigorozitet. Allahu nuk mashtrohet dot, prandaj kush përpiqet ta mashtrojë Atë, do të bjerë vetë brenda kësaj grope. Si mund ta mashtrosh Atë që di se çfarw fshehin zemrat? Islam do të thotë dorëzim, nënshtrim me zemër. Erdhi koha të vraposh drejt Allahut, sepse dëgjohet thirrja ***“Hyni së bashku me robërit e Mi në xhenetin Tim.”*** Kush mund të mos vrapojë drejt kësaj ftese? Ja dhe dita... Ndoshta frymëmarrja jonë e fundit është ajo që sapo morëm, kushedi...

Do të lexoni:

Ahmet Tashgetiren /
I sinqertë me fenë tënde!

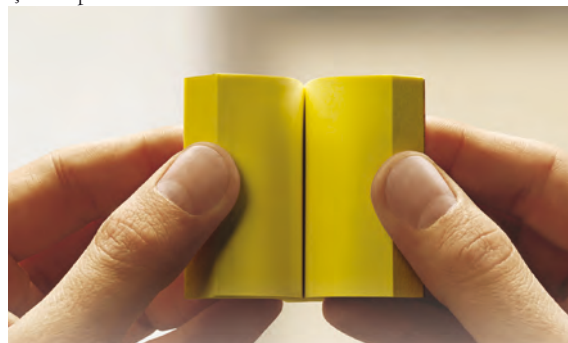
4

- Ahmet Tashgetiren / 4** I sinqertë me fenë tënde!
Nexhat Ibrahim / 7 Besimi Islam nën dritën e njohjes
racionale
Fahreddin Jëlldëz / 10 Feja është Islami
Prof. dr Hasan K. Jëllmaz / 12 Tablotë Profetike
Nexhat Spahiu / 14 Feja dhe Jeta
Anila Dushi / 16 Xhamia e Plumbit Shkodër
Edison Çeraj / 18 Ç'është poezia?
Selim Gokaj / 21 Ndërroi jetë politikani mysliman
turk Nexhmedin Erbakan
Ma. Gilman Kazazi / 22 Kontributi i dijetarëve shqiptarë
në fushën e hadithit
Arben Llalla / 25 Nga historiku i arsimit të Tetovës
Xhahid Bushait / 28 Poeti i imazheve
Sadik Dana / 32 Parimet e jetës nga Aliu (r.a.)
Shpëtim Kelmendi / 36 Akti i krijimit letrar si fatalitet

Edison Çeraj /
Ç'është poezia?

18

Sadik Dana /
Parimet e jetës nga Aliu (r.a.)

32

Viti: VI | Numri: 37 | Prill 2011

Administrator i Progresi botime:
Shuajip Bashhan
bashan43@hotmail.com
+355 69 20 76768

Drejtor & Kryeredaktor:
Alban Kali
albankali@yahoo.com
+355 69 24 23989

Përkthyesit:
Alban Kali / Albert Halili / Arsida Velija
Artur Tagani / Elvira Puka / Elona Sytari
Ernida Kraja / Evans Drishti
Fatmir Sulaj / Ilir Hoxha

Redaktor:
Zija Vukaj
Korrektore:
Ma. Irida Hoti

Dizajn - Grafik:
Bledar Xama
bledar_xama@hotmail.com

Për artikuj
e-mail: revistaetika@progresibotime.com
e-mail: kosova@progresibotime.com
e-mail: maqedoni@progresibotime.com

Prill 2011

40

Osman Nuri Topbash /
Të keqes t'i përgjigjesh me të mirë

48

Ma. sci. Flamur Sofiu /
Dispozitat e sadakasë

60

Asuman Dogru /
Allahu ju do!..

Një ajet - një hadith
Të keqes t'i përgjigjesh me të mirë

Dispozitat e sadakasë obligative
dhe asaj vullnetare

"Shkollat" antike
të interpretimit të mitologjisë

Hakim ibn Hazm (r.a.)

Prova e nderit

Allahu ju do!..

Feja është këshillë

Biologjia në Islam

Ibn Baxhe

Regjistrat e kadinjve (sixhilat)
në arkivin qendror
të shtetit në Shqipëri

Vogëlushes sime!

Gjumi i drekës

Së shpejti dalin në shitje syzet TV

Izraeli nuk e njeh Kosovën

38 - 39 /

40 / **Osman Nuri Topbash**

48 / **Ma. sci. Flamur Sofiu**

53 / **Azem Qazimi**

56 / **Mustafa Erish**

58 / **Skënder Drini**

60 / **Asuman Dogru**

62 / **Imam Naim Drijaj**

64 / **Ma. Artur Tagani**

66 / **Enciklopedi Islame**

69 / **Ma. Ermal Nurja**

72 / **Familja**

74 / **Shëndeti**

75 / **Teknologji**

76 / **Aktualitet**

PROGRESI
BOTIME
www.progresibotime.com

Adresa:

L: Vasil Shanto / Rr: Çajupi

Shkodër / Albania

Tel: +355 22 254 634

Fax: +355 22 254 633

Zyra e përfaqësimit Maqedoni

Rr. Stiv Naumov / nr. 9 / lokal 25

Shkup / Maqedoni

+389 71 956 271

Zyra e përfaqësimit Kosovë:

Rr. Ardian Zurnaxhiu / pn. Ralin

Prizren / Kosovë

Tel: +381 29 222 795

Fax: +381 29 222 797

+377 441 63 651

Çmimi:

Shqipëri: 150 Lekë

Abonim (një vjetor): 1500 Lekë

Kosovë: 1 Euro

Abonim (një vjetor): 10 Euro

Maqedoni: 60 DEN

Abonim (një vjetor): 720 DEN

Europë: 2 Euro

Abonim (një vjetor): 24 Euro

I singertë me fenë tënde!

Ahmet Tashgetiren

Pyetjes: “Në ç’gjendje do të dëshironit të jepnit frymën e fundit?”, çdo person që e konsideron veten besimtar do t’i përgjigjej se nuk do të dëshironte ta përmbyllte jetën e tij në gjynah. Për shembull, nuk do të dëshironte të jepte frymën e fundit, pas një gënjeshtre, një vjedhjeje, konsumimit deri në dehje të pijeve alkoolike, shfrytëzimit të të tjerëve nëpërmjet kamatës, dhunimit të të drejtave të një myslimani, bashkëpunimit me jomyslimanët kundër myslimanëve, pengimit të dikujt në faljen e namazit apo përzënies nga shkolla të studenteve që mbajnë veshje islame. Përkundrazi ai do të dëshironte të ishte duke kryer një veprim që feja e konsideron si vepër të mirë dhe të hijshme. Pse? Ngaqë një hap më pas e pret varri, jeta tjetër, takimi me Zotin e tij dhe llogaria para Tij. Prandaj çdo mysliman ka vetëm një dëshirë, që teksa jep frymën e fundit të vdesë si besimtar. Gjithë jeta që ka kaluar nuk dallon aspak nga çastet e frymëmarrjes së fundit. Asnjë njeri nuk është i sigurt se pas frymëmarrjes së fundit do të jetojë për të pasuar një të dytë. Vetë jeta nuk është gjë tjetër veçse vargu i frymëmarrjeve që pasojnë njëra-tjetrën. Njeriu është i dobët, prandaj i harron këto të vërteta, shkon pas dëshirave të tij dhe nuk mund ta disiplinojë jetën, deri në çastin kur në zemër fiket shqetësimi për frymëmarrjen e tij të fundit. Sa e rrezikshme është frymëmarrja e fundit për njeriun, jeta e të cilit shkon sa andej-këndeje nga era e pasioneve të kësaj jete.

Allahu dëshiron nga njeriu që ai të jetë i qendrueshëm gjithë jetën. Ai e ka krijuar dhe ka caktuar kriteret të cilave njeriu duhet t’u përmbahet një jetë të tërë.

Ja cili është kriteri i Kuranit:

“Përqendrohu singërisht në fe, larg çdo kotesie. Kjo është feja e Allahut, për të cilën Ai i krijoi njerëzit. S’ka ndryshim të natyrës së krijuar nga Allahu. Ajo është feja e drejtë, por shumica e njerëzve nuk e dinë. Përqendrohu i kthyer singërisht tek Zoti dhe kije frikë Atë. Fale namazin dhe mos u bëj idhujtar. Ata e bënë copa-copa fenë e tyre, u ndanë në grupe dhe secili i gëzohet idesë së vet.” (Rum, 30-32)

Me këtë ajet kuranor Allahu na bën të ditur se krijesat janë krijuar sipas veçorive të paracaktuara që quhen “fitrat”. Këto veçori janë të pandryshueshme deri në kijamet, ndërsa feja e shpallur prej Tij përputhet me këto karakteristika njerëzore, prandaj Allahu dëshiron nga njeriu që ai të pranojë vetëm Atë, Zotin e Vetëm, të heqë dorë nga çdo gjë tjetër e përkohshme e kësaj bote, të lidhet me shpirt vetëm pas Zotit dhe të veprojë në përputhje me mësimet e fesë që Zoti ia shpalli njeriut. “Kjo është feja e saktë dhe e drejtë”, thotë Zoti në Kuran. Mospërgjigjen ndaj kësaj thirrjeje dhe kapjen pas një besimi të copëzuar, për shkak të tekave të ndryshme, Zoti e konsideron “shirk”.

Po ashtu, në Kuran thuhet: **“Ti adhuroje Allahun duke qenë i sinqertë në adhurimin e Tij!”** (Zumer, 2), **“Thuaj: «Unë jam urdhëruar ta adhuroj Allahun dhe të jem i sinqertë në adhurimin ndaj Tij!»»** (Zumer, 11)

Kurani thekson me këmbëngulje se vetëm feja e ka të drejtën që t’i japë një rregullsi jetës njerëzore, se feja është vetëm korniza që na ka përcaktuar Allahu dhe të gjitha këto përmbledhen me një fjalë të vetme që është Islam.

Kur lexojmë sërish Kuranin, mësojmë se çdo njeri e përjeton ndjenjën e besimit në “fenë që i takon vetëm Allahut”, kur gjendet në fatkeqësi dhe në hall, por, kur shpëton prej tyre, ai sërish largohet nga natyrshmëria (fitrat). Ja se si shprehet kjo gjendje e njeriut në suren Ankebut:

“Idhujtarët e njohin Allahun, sepse kur hipin në anije (dhe i kap frika) i luten sinqerisht Atij, ndërsa kur dalin në tokë, ata u luten idhujve! (Ankebut, 65)

Kam dëgjuar të thuhet se **“Në aeroplanin që ka humbur kontrollin dhe po bie në tokë nuk ka më njeri ateist”**. Kjo gjendje është situata jetësore, kur hyjnë në mes vlerat e natyrës njerëzore, atëherë kur përjetohet një tronditje.

Vetëm se Allahu dëshiron nga njeriu, që gjatë gjithë jetës së tij dhe në mënyrë të ndërgjegjshme, të jetojë vetëm fenë që Ai i ka shpallur njerëzimit dhe t’i japë kuptim jetës së tij në tërësinë e përjetimeve fetare.

Sipas Kuranit, në anën tjetër të **“përjetimit me sinqeritet të fesë”** qendrojnë bashkë me njëra-tjetrën shirku dhe nifaku. Debati me temë “marrëdhëniet fe-Zot”, shumë shpejt shndërrohet në debatin me temë “besimi tek Zoti”. Debati mbi vërtetësinë e kësaj çështjeje është ose shirk, ose nifak që edhe ky i fundit është një lloj shirku i fshehtë.

Në ajetin 146 të sures Nisa thuhet: **“Ata që u penduan, u përmirësuan, iu përmbajtën Allahut dhe praktikojnë sinqerisht fenë e tyre, do të jenë bashkë me besimtarët. Allahu ka për t’u dhënë besimtarëve shpërblim të madh”**. Ata që gjenden në polin tjetër të kësaj, konsiderohen “munafikë” dhe veçoritë e tyre renditen si më poshtë:

“Ata miqësohen me jobesimtarët, duke lënë mënjanë

besimtarët. Kërkojnë fuqi dhe prestigj pranë tyre. Presin se ç’do të ngjajë me besimtarët. Nëse ju ngadhënjoni me ndihmën e Allahut, ata do të thonë: «A nuk ishim me ju?» Nëse jobesimtarët fitojnë, ata do të thonë: «A nuk ju ruajtëm juve nga besimtarët!» Munafikët përpiqen të mashtrojnë Allahun. Edhe kur falen, falen me përtaci dhe vetëm sa për t’u dukur para njerëzve dhe e përmendin Allahun fare pak. Ata janë të luhatsëm ndërmjet besimit dhe mosbesimit. Nuk janë as me besimtarët, as me jobesimtarët.”

Ja, këta janë munafikët, për të cilët Kurani thotë se në jetën tjetër kanë për të qenë **“në shtresën më të ulët të zjarrit...”** (Nisa, 139-145)

Çështja shkon dhe fokusohet drejt pikës së konceptimit të saktë të fesë dhe pasqyrimin të saj në jetë.

Gjëja e parë që duhet bërë është konceptimi i drejtë i fesë, sepse një konceptim i saktë i kësaj çështjeje ka shumë lidhje me faktin nëse njeriu gjendet apo nuk gjendet brenda rrethit të besimit. Konceptim i saktë i fesë do të thotë të kuptosh dhe të pranosh se feja është disiplina e jetës, që mbështetet mbi vlerat e natyrës njerëzore (fitrat) dhe se vetëm Allahu ka të drejtën e përcaktimit të

kësaj feje.

Detyra e dytë është formësimi i gjithë jetës sipas kriterëve të fesë. Ky është njëkohësisht edhe urdhri i Allahut. Kjo është edhe arsyeja pse janë dërguar profetët. Për këtë janë shpallur Kurani dhe librat e tjerë hyjnorë. Profetët vijnë për sa kohë që njerëzit largohen nga klima e jetës së natyrshme (fitrat) dhe ndërtojnë një jetë të re në përputhje me urdhrat e Allahut.

Megjithatë, ashtu siç ka ngjarë në të gjitha epokat, edhe në epokën tonë do të ketë botëkuptime të sëmura ndaj çështjes fetare, si përfundim i të cilave formësohen modele të sëmura jete.

Kohë pas kohe njeriu orientohet drejt idhujtarizmeve dhe, duke formuar mënyrën e jetës në këtë orientim, krijojnë fe të tjera. Feja e kultit të individit, feja e faraonit, feja e sistemit, feja e murgërisë etj.

Ja këtu shfaqen gjendjet shpirtërore të dyzuara të shirkut dhe nifakut. Njeriu orientohet drejt sintezës mes fesë që mbështetet mbi vahjin dhe feve të gënjeshtërtë që i ka krijuar ai vetë. Fillon të bëjë dredhi ndaj Allahut dhe ndaj fesë së Tij. Aftësinë e rregullimit të disa fushave të jetës ai kërkon ta marrë nga Allahu dhe t'ua japë

atë idhujve. Duke marrë pak nga feja e Allahut dhe pak nga kriteret e idhujve, ai përpiket të nxjerrë në pah një fe të re, por të rrejshme. Kjo është ndodhia për të cilën flet Kurani dhe që e cilëson si **“feja e bërë copë-copë”**.

Allahu nuk e pranon këtë gjë dhe e bën të qartë në Kuran kur thotë: **“Feja e pranuar tek Allahu është Islami.”** (Ali Imran, 19) dhe: **“Kush kërkon fe tjetër përveç Islamit, nuk ka për të qenë i fituar.”** (Ali Imran, 85) si dhe: **“Beso me sinqeritet tek Islami.”** (Rum, 43)

Në qoftë se e rivlerësojmë çdo gjë nga fillimi, në qoftë se vendosim që ta vëmë në vendin që i takon nga e para marrëdhënien tonë me Zotin, jetën, ekzistencën tonë, arsyen nga kemi ardhur dhe, për ku jemi duke shkuar, atëherë kuptimi i jetës sonë do të ndryshojë dhe, në varësi të këtij ndryshimi, do të qartësohet në mendjet tona edhe përceptimi ynë mbi fenë. Tani do të kuptojmë nevojën e **“mendimit me pikënisje fenë”**. Pastaj do të përpiqemi ta vendosim jetën tonë në raportin, dynja-ahiret dhe, si rezultat, në kokat tona do të kumbojnë pyetjet: **“Sa vend zë Islami në jetën time? Sa përqind e jetës sonë rregullohet sipas kriterëve të Allahut, sa përqind e saj sipas dëshirave të krijesave që kërkojnë të bëhen ortakë me Zotin? Jeta jonë është jeta e një myslimani të mirë, apo një jetë e grabitur? A i ka grabitur ndonjëri besimet, pasionet, urrejtjen, frikën dhe interesat tona? A janë duart, këmbët, sytë, veshët dhe zemrat tona të zëna rob prej ndokujt?”**

Po, feja është jetë. Jeta gjendet në çdo gjë tek e cila na fton Allahu dhe i dërguari i Tij. (Enfal, 24) Ata që dëshirojnë ta jetojnë këtë jetë, shkojnë një jetë në përputhje me mësimet e Islamit. Të jetosh sipas Islamit, do të thotë ta jetojnë këtë jetë tërësisht siç thotë ai. Sa më jashtë kriterëve të fesë islame ta ndërtojmë jetën, aq më shumë e kemi shembur atë.

Çështjeve fetare duhet t'u qasemi me sinqeritet dhe rigozitet. Allahu nuk mashtrohet dot, prandaj kush përpiket ta mashtrojë Atë do të bjerë vetë brenda kësaj grope. Si mund ta mashtrosh Atë që di se çfarë fshehin zemrat? Islam do të thotë dorëzim, nënshtrim me zemër. Erdhi koha të vraposh drejt Allahut, sepse dëgjohej thirrja **“Hyni së bashku me robërit e Mi në xhenetin Tim.”** Kush mund të mos vrapojë drejt kësaj ftese? Ja dhe dita... Ndoshta frymëmarrja jonë e fundit është ajo që sapo morëm, kushedi...

Besimi islam në dritën e njohjes racionale

Nexhat Ibrahim

HYRJE

Njeriu, gjatë jetës në këtë botë, përballet me shumë çështje të rëndësishme, por edhe me ato më pak të rëndësishme. Këto përballje kanë intensitet të ndryshëm dhe burojnë nga brenda dhe nga jashtë. Njeriu bashkëkohor zakonisht është konfuz dhe i hamendshëm kundrejt informacioneve të shumta dhe shpesh kundërtëne. Informacione ka shumë, por dilema edhe më shumë, kurse kohë për t'i trajtuar dhe vlerësuar ato ka më pak. Nuk mjafton të merremi vetëm me burimin e informacioneve që të kategorizojmë “vendin” dhe “rolin” e tyre, por duhet të ftojme në ndihmë edhe atë forcën e brendshme, që e quajmë “fitre” (natyrë e pastër), për të gjetur daljen nga labirinti i quajtur “jeta e kësaj bote”.

Çdo ditë e më tepër njeriu bashkëkohor bindet se shpëtimi, qetësia dhe lumturia e tij shpirtërore nuk mund të gjenden vetëm në arritjet e shkencës dhe teknologjisë bashkëkohore. Kësaj i shtohet edhe fakti se ky njeri, që nga rinia e hershme, nëpërmjet shkollimit dhe jetës së përditshme, po mëson të mendojë dhe të

vetëdijësohet, kurse të menduarit dhe vetëdijësimi duhet lidhen me Krijuesin. Në fund të fundit, arsyeja është një nga mjetet fetare për ta njohur të vërtetën. Në këtë përpjekje drejt së vërtetës, disa e kanë groposur atë dhe qendrojnë në errësirë. Por disa të tjerë vazhdimisht e kërkojnë atë. Allahu i madhërishtëm ua ka zbuluar pjesërisht këtë të vërtetë atyre e pjesërisht do t'ua zbulojë në të ardhmen.

Këtë përpjekje do ta përshkruajë bukur dr. Mustafa Mahmudi, shkencëtari i famshëm egjiptian:

“Ti, unë dhe të gjithë udhëtarët e kësaj anijeje kozmike që quhet Tokë, e dimë se ajo, së bashku me planetët e tjerë të sistemit diellor, tashmë me miliona vjet depërton nëpër kozmos... Kurse Dielli, në shoqëri të qindra mijëra milionë yjeve të tjerë formon, duke lundruar, qytetin, me emrin galaktikë... Ka edhe me qindra mijëra milionë galaktika, të cilat lundrojnë në gjatësinë dhe gjerësinë e padukshme dhe të pafund të kozmosit. Vetëm një shikim në qiell, në këtë arkitekturë kolosale kozmike, gjatë natës së errët e të qetë, nxit *mahnitje*.

Ku po shkojmë? Ç'është fillimi dhe ç'është fundi? Kush është ai që e ka krijuar? Si? Përse?

Shkenca thotë se kjo arkitekturë gjigande, me gjithë madhësinë mahnitëse, është ndërtuar nga një element - materia, se e tëra është projektuar në një stil dhe sipas një plani primordial dhe se i është nënshtruar ligjeve të njëjta. Kurse arsyeja thotë se është e domosdoshme dhe e nevojshme që arkitekti dhe krijuesi të jenë një. Nëse kthehemi dhe e hedhim shikimin mbi tokën dhe mendojmë për fenomenet e saj, për jetën e vdekjen, për florën e faunën, për njeriun dhe misteret rreth tij..., do ta gjejmë gjënë e njëjtë, ligjet e njëjta, një materie, një element, një stil dhe një plan në çdo gjë. Ai që e ka ndërtuar qiellin, është po Ai që drurit i ka dhënë gjethet e rrënjët, trungun e degët... Është Ai, që akrepit i ka dhënë helmin, trëndafilin erën e këndshme, njeriut arsyen. Është Ai, që çdo gjë e ka krijuar nga qelizat reciprokisht të ngjashme... ashtu siç ndërtohen shtëpitë nga materiali i njëjtë. Uniteti i ligjeve arkitektonike na konfirmon edhe unitetin e Krijuesit, i cili i pavarur dhe i pandikuar, e ka ndërtuar çdo gjë dhe në punën e të cilit nuk ka pasur pjesëmarrje apo dorë tjetër, veç Tij.

Ky është Ai, Allahu. Një dhe i Vetmi. Ai është Krijuesi i mirëfilltë që nuk ka rival. Nuk mund të themi: "E kush e ka krijuar Atë?" Krijuesi i vërtetë nuk mund të jetë i krijuar. Ai krijon nga hiçi. Krijon me fjalën: "*Bëhu!*" dhe bëhet. Të gjitha krijesat janë fjalët e Tij. Fjalët e Tij janë të pashtershme."¹

Mirëpo, njeriu, nën ndikimin e faktorëve të brendshëm (lakmia, epshi, pasioni, egoizmi etj.) dhe të jashtëm (ideologjitë e shumta retrograde dhe mendjet e krisura), bëhet pjesëtar i një prej disa grupimeve historike ideologjike: jobesimtar (ateistët, politeistët), besimtar jo i mirëfilltë (fetë e shtrembëruara, si hebraizmi, kristianizmi) dhe besimtar i mirëfilltë (Islami).

Në pamundësi që në këtë shkrim të merremi me vërtetësinë e feve dhe historikun e tyre, do të shtrojmë parimet themelore të besimit islam në prizmin e arsyes. Sepse arsyeja e shëndoshë nuk mund të jetë tjetër, veç në frymën e Islamit, kurse Islami nuk mund të jetë tjetër, veç në pajtim të plotë me arsyen.²

1. Shih: Mahmud, Mustafa, Allahu xh. sh., Prizren, 2000, fq. 20-21, ose ve-sioni i plotë elektronik: <http://www.zeriislam.com/biblioteka/AllahU-XH.SH.html>.

2. *Ersan Grahovac*, Osnovne postavke islamskog vjerovanja u svjetlu razumske spoznaje, në: <http://www.sehur.net/kur-an-i-akida/osnovne-postavke-islamskog-vjerovanja-u-svjetlu-razumske-spoznaj-13.html>.

Feja në një Zot është e pranishme në botë me njeriun e parë. Ajo ka kaluar nëpër periudha të ndryshme, nga miratimi e deri te refuzimi, por gjithnjë ka ekzistuar e gjallë për të gjithë. Madje, edhe në kohën e vrazhdësisë më të rëndë kundrejt fesë, shohim se feja gjallërisht lufton në tavolinat e besimtarëve dhe jobesimtarëve, njëra palë duke e mbrojtur, kurse tjetra duke e sulmuar.³

Njeriu, nga fillimi i tij në Tokë ka ndërjerë se është e domosdoshme të adhurojë diçka dhe që hyjnisë së tij t'i ndërtojë tempull. Për këtë arsye, lutja ishte domosdoshmëria e parë, ashtu siç ishte furnizimi dhe siguri mi i strehës. Njeriu me intuitën e tij e kuptoi se i duhet feja në të cilën do të gjente veten. Shpirti i tij dridhej për shkak të urisë për fe, siç i dridhej trupi nga uria për ushqim dhe siguri. Ashtu si nuk arriti t'i kuptonte dhe t'i njihnte sekretet dhe fuqitë që toka i fshihnte, siç janë energjia elektrike etj., ashtu nga fillimi nuk arriti ta kuptonte thelbin e hyjnisë së mirëfilltë, por e zbuloi pas një rrugëtimit të gjatë, i cili qe përplot me eksperimentime dhe gabime, pikërisht siç ka ndodhur me zbulimin e ligjësisive të tjera natyrore. Flas për njeriun që nuk është i pajisur me udhëzimin e Krijuesit. Për njeriun që është larguar nga udhëzimet, me të cilat erdhën pejgamberët, për njeriun që me arsyen dhe shpirtin e tij synoi të arrinte të vërtetën për Zotin dhe për veten.

Politeizmi (shirku) i parë lindi me zbehjen e dritës profetike dhe me respektin e tepruar të njerëzve të mirë, kurse mushrikët e parë qenë nga populli i Nuhut (a.s.). Ata filluan t'u bënin fotografi njerëzve të mirë që kishin vdekur, që t'i përkujtonin. Por brezat pas tyre, filluan t'i adhuronin. Njeriu i asaj epoke adhuronte zota të rrejshëm, u bënte flijime dhe varret e tyre i merrte për vende të shenjta. Gradualisht ky adhurim u zhvillua në atë masë, sa u bë ritual i rregullt. Madje, populli ndërtoi për gjyshërit edhe idhuj që paraqisnin simbolet e tyre dhe këta i shpallën për ikona të zotit të tyre. Filloi të përhapej bindja se shpirti i këtij stërgjyshi mund të mishërohej në ndonjë shtazë apo bimë dhe kjo bindje kaloi në adhurimin e idhujve dhe drunjve. Çdo fis kishite shtazën e vet, totemin e vet, që e adhuronte, i cili herë ishte shpend, herë dhelpër, herë luan, herë demi Apis

3. Të dhënat historike: Mahmud, Mustafa, Allahu xh. sh., po aty; M. M. Sharif, A History of Muslim Philosophy, I-II, sipas: <http://ëëë.muslimphilosophy.com/hmp/index.html>; Ibn Kesir, Kazivanje o vjerovjesnicima, Zenica, 1997; Filip Hiti, Istorija Arapa, od najstarijih vremena do danas, Sarajevo 1988 etj.

e herë lopë. Të tjerët, sërish në lutjet e tyre, iu kthyen burimeve të fuqisë dhe forcës së natyrës dhe adhuronin erëra, ciklone, bubullima, dete, planete, yje, zjarr... “Krahas rritjes së nevojave dhe brengave të njeriut, rritej edhe numri i zotave. Shohim se si adhuron zotin e shiut, të luftës, të prodhimit, të detit, erës etj. Këta shumë zota, disa i kanë reduktuar në dy zota kryesorë: te hindusët Vishna dhe Shiva, te persianët Hermesi dhe Ahrimani...”⁴ Po ashtu, besonin se ekziston edhe zoti kryesor, suprem, të cilit i nënshtroheshin të gjithë zotat lokalë. Ky prezantim kalimthi i historisë së feve mund të na mashtrojë të mendojmë se religjioni lindi nga besytynia. Ai është përrallë dhe se për njeriun inteligjent e të arsyeshëm është detyrim që t’i hedhë poshtë të gjitha këto bindje. Mirëpo, ky është përfundim i gabuar. Kush mendon kështu, i ngjason atij që kërkon nga ne ta mohojmë mjekësinë dhe arritjet e saj, vetëm nga shkak që ajo lindi pas mjekësisë primitive, si tatuazhi, falli, kauterizimi, me të cilën merrej mjeku primitiv. Apo kërkon ta mohojmë kiminë, sepse lindi nga hulumtimi mitik i eliksirit të jetës dhe trurit të urtarëve... apo kërkon ta braktisim astronominë, sepse lindi nga astrologjia dhe magjitë... apo vetëm u ngajjnë atyre...

Ngjashmëritë dhe afërsitë e të gjitha epokave të lindjes së mendimit fetar janë dëshmi për fenë e jo kundër saj. Ato dëshmojnë se ideja për fenë është e lindur dhe gjendet brenda njeriut, e pranishme, që kur filloi të mendojë dhe të ndjejë. Nevoja për fenë është që nga fillimi i botës, atëherë kur njeriu filloi të vepronte si njeri. Mirëpo, një pjesë e njerëzve, në rrugëtimin drejt së vërtetës hyjnore, udhëtoi ngadalë, duke u zhvilluar pak nga pak. Kur aftësia e tyre arriti një shkallë më të qendrueshme edhe ata filluan të afrohen më afër së vërtetës. Perceptimet e tyre treguan një zhvillim, por jo deri në shkallën e fundit. Persianët e vjetër e refuzuan zotin e diellit, duke i dhënë Atonit cilësinë e Zotit të mirëfilltë, kurse diellit duke i dhënë simbolikën e Atonit. Edhe popujt e tjerë treguan progres. Sokrati u rebelua kundër zotave dhe besimeve greke, sepse ata identifikoheshin me zotat-njerëz, të kufizuar. Aristoteli mendon se Zoti e vuri në lëvizje gjithësinë, por Ai vetë është i palëvizshëm. Edhe të tjerë bënë gabime në perceptimin e drejtë të fesë, sepse arsyeja nuk mjafton të zbulohet feja e vërtetë. Asaj i nevojitet ndihma hyjnore, shpallja, sepse në rrugën e gjatë drejt së vërtetës ka shumë pengesa dhe sfida që duhen përballuar. Pengesat, si epshi e mjegullojnë ho-

4. Shih: Mustafa Mahmud, Allahu xh.sh. po aty, fq. 42.

rizontin e arsyes, pasqyrën e zemrës nëpërmjet të cilave arsyeja i percepton gjërat nga bota materiale dhe jomateriale. Kurse ne e dimë se zemra është vendqendrim i arsyes dhe me të kuptohet e vërteta (العقل التشريعي), ndërsa truri është instrumenti material, i inteligjencës, nëpërmjet të cilit arsyeja i percepton gjërat nga bota materiale. Në të është inteligjenca. Shumë popuj të cilët i ka shkatërruar Allahu kanë qenë inteligjentë. E kanë shfrytëzuar atë pjesë të arsyes që shërben për perceptimin e gjërave nga bota materiale (العقل التكليفي)⁵, për perceptimin e ligjësive kauzale në natyrë. Por feja e tyre ka absurdin e saj. Adhurimin e pasionit dhe idhujve të ndryshëm. Kjo na habit ne, duke e ditur inteligjencën e tyre. Megjithatë, kjo vjen për shkak të territ në zemrat e tyre, për shkak të pamundësisë së zemrës ta perceptojë të vërtetën nga bota jomateriale, nga bota në të cilën sundojnë ligje krejtësisht të tjera, sepse pasqyra e zemrës ka qenë së tepërmi e mjegulluar nga ndjekja e pasioneve.⁶

Allahu thotë:

“Ne kemi paracaktuar për Xhehenemin shumë xhind dhe njerëz, sepse ata kanë zemra, por nuk kuptojnë, kanë sy, por nuk shohin dhe kanë veshë, por nuk dëgjojnë. Ata janë si bagëtitë, madje edhe më zi. Pikërisht këta janë të shkujdesurit.” (El-A’raf, 179)

Për këtë arsye, Allahu dërgoi shpallje për udhëzimin e njerëzve, siç është premtuar qysh në ezel (botën para-ekzistenciale):

“Ne u thamë: “Zbritni të gjithë prej Xhenetit! Kur t’ju vijë udhëzimi Ynë, ata që do t’i përmbahen atij, nuk do të kenë frikë dhe nuk do të dëshpërohen. Kurse ata që i mohojnë dhe i përgënjeshtrojnë shpalljet Tona, do të jenë banorë të Zjarrit, ku do të mbesin përgjithmonë.” (El-Bekare, 38-39)

Religjioni ka historinë dhe evolucionin për njeriun e zakonshëm, i cili është larguar nga udhëzimi i pejgamberëve. Ai me forcat e tij ka çarë rrugën drejt njohjes së Zotit, por këtë njohuri e ka të mangët, sepse fuqia e arsyes është relative, për dallim nga pejgamberët, të cilët të vërtetën e thithnin nga shpallja dhe ua komunikonin njerëzve të vërtetën e pastër.⁷

5. Këtë ndarje të arsyes e kam gjetur në librin Seid Havva, Terbijetuna er-ruhijeh, kapitulli për arsyen, pa vend e vit botimi.

6. Shih: Ekrem Sarikçioğlu, Historia e feve, Shkup, 2008.

7. Shih gjerësisht: Mustafa Mahmud, Allahu xh.sh. po aty, fq. 54.

Feja është Islami

Fahreddin Jëlldëz

Feja është e vjetër sa vetë njerëzimi. Natyra e saj është një temë që ka zgjuar gjithmonë kureshtje. Por një gjë është e sigurtë. Jo vetëm ata që besojnë, por edhe ata që nuk besojnë e pranojnë faktin që feja ka ekzistuar gjithmonë përkrah njerëzimit dhe, për sa kohë njerëzimi të vazhdojë ekzistencën edhe feja do të bëjë të njëjtën gjë. Feja mbart një cilësi të pamohueshme. Pavarësisht qendrimit që mbahet ndaj fesë, është e pamundur që ajo të injorohet.

Në këtë situatë lind pyetja: “Çfarë është feja?” Për t’i dhënë përgjigje të saktë kësaj pyetjeje, në fillim duhet të shikojmë kuptimet që ekzistojnë në fjalor e më vonë le të kërkojmë kuptimet që i jep Kurani.

Në fjalorin e gjuhës arabe fjala fe është polisemantike. Ajo ka kuptime: “sovrانيتet, bindje, adhurim, dënim, llogari, zakon, besim, rrugë.”¹ Siç e pamë, fjala fe ka një kuptim të gjerë. Për këtë shkak kuptimi i fjalës fe duhet analizuar duke marrë për bazë vendin ku është përdorur. Ajo nga njëra anë shpreh pushtetin, autoritetin dhe dominimin e Krijuesit Suprem, nga ana tjetër shpreh nënshtrimin e plotë të krijesave ndaj Krijuesit të Lartë. Parimet që ka vendosur Allahu në

lidhje me qenien dhe ekzistencën ndjekin një drejtim në përputhje me vullnetin e Tij. Janë këto parime që kanë të bëjnë me jetën e njeriut dhe janë përcaktuar me anë të shpalljeve, të cilave u thuhet fe. Feja shpreh ligjet e vendosura nga Allahu, përmbajtjen e këtyre ligjeve, thelbin e besimit, pasqyrimin e tij në praktikë dhe afrimin e njeriut drejt Atij që i bën lutje. Kjo do të thotë që feja nuk është thjesht një pjesë e jetës, përkundrazi, një institucion që përmbush (kontrollon) gjithë jetën e njeriut. Me fjalë të tjera, feja është jeta e njeriut. Dijetarët e kanë përkufizuar fenë: “Sistemi i ligjeve hyjnore që i bën njerëzit inteligjentë të pranojnë me zgjedhjen e tyre të lirë thirrjen e profetëve, e cila i shpie ata në të drejtën, në të mirën dhe në shpëtimin e kësaj dhe botës tjetër.”²

Feja e vërtetë është një besim dhe një mënyrë të jetuari e tillë, që e orienton mendimin e njeriut drejt Allahut. Të vërtetat e saj shuajnë etjen e tepëruar të mendjes dhe të zemrës duke i dhënë jetës kuptimin e saj të vërtetë. Kurani këtë të vërtetë e shpalosme anë të fjalës *natyrshmëri*. Natyrshmëria është thelbi i brendshëm i çdo qenieje njerëzore që krijon lidhje me Allahun.³

TERMI FE NË KURAN

Në Kuran fjala fe kalon 93 herë⁴ në mënyra të ndryshme dhe ka lidhje me Allahun dhe Islamin. Nëse do të marrim renditjen në Kuran, në ajetet e para të sures Fatiha, në lidhje me Allahun thuhet: “Zotëruesi dhe Gjykuesi i ditës së fesë (ditës së llogarisë)”⁵. Në suren e fundit të shpallur nga Allahu, Islami përcaktohet si: “feja e Allahut”⁶. Ajo që tërheq vëmendjen është fakti që e vërteta e fesë ka gjithmonë lidhje me Allahun.

Sipas Kuranit, feja e drejtë dhe e pranuar nga Allahu është Islami.⁷ Fakti që Islami është fe me burim hyjnor dhe feja e fundit zbritur njerëzimit, bën që fetë e tjera të jenë të pavlefshme.⁸ Do të thotë që feja e drejtë është e vetme, ashtu si ligjet e krijimit. Është bazë për çdo gjë dhe e pandryshueshme. Meqë zotëruesi i fesë së vërtetë është Allahu,⁹ Ai nuk lejon të ketë ortak në fe dhe asgjekundi.¹⁰ Allahu, fesë së tij i ka dhënë emrin Islam,¹¹ duke treguar edhe qëllimet e fesë dhe vlerat që duhet të ekzistojnë në jetën e njeriut.

Sipas Kuranit, feja nuk shpreh vetëm besimin personal të njeriut, por në të njëjtën kohë shpreh besimin dhe veprat e shoqërisë.¹² Feja e vërtetë fillon me besim personal dhe me bindje, më pas merr përmasa shoqërore.

Islami është feja e përshtatshme ndaj së vërtetës së jetës dhe strukturës së njeriut. Allahu e ka deklaruar këtë gjë duke filluar me njeriun e parë e duke vazhduar me të gjithë profetët, deri në profetin e fundit Muhamed (a.s.).¹³ Prandaj ata që i kthejnë shpinën Islamit, në fakt i kanë kthyer shpinën së vërtetës. Duke qendruar larg Islamit, është e pamundur që njeriu të bëjë vepra të mira, të cilat Allahu i urdhëron në Kuran. Allahu ua privon Islamit atyre që nuk i japin vendin e duhur. Në vend të tyre sjell breza të rinj që “I dalin zot Islamit” dhe që “e duan Allahun dhe duhen nga Allahu”.¹⁴

Kurani bën të qartë faktin që njeriu duhet të jetë i sinqertë në lidhjen e tij me Allahun¹⁵. Për këtë myslimani, para së gjithash duhet të jetë besimtar dhe i sinqertë. Gjithashtu Kurani tregon se në fenë Islame nuk bëhet asnjë gjë me detyrim. Kështu që ndryshimi ose zgjedhja e fesë me detyrim është e pabazë dhe jo e saktë. Kurani na kujton se ata që janë kundër Islamit nuk do të resh-tin kurrë së luftuari, derisa ta eliminojnë atë dhe kërkon prej besimtarëve përpjekje deri në triumfin e Islamit¹⁶.

STRUKTURA SHOQËRORE E SUGJERUAR NGA ISLAMI

Islami është feja e shpëtimit, e paqes dhe e besimit të pashtershëm; si e tillë ajo rekomandon besimin, të vërtetën, drejtësinë dhe moralin e lartë, sepse vetëm në një rregull të tillë njeriu gjen mundësinë për të qenë mysliman dhe vetëm aty Islami është i gjallë. Njerëzit që duan ta jetojnë Islamit, duhet të ndjekin rregullat që na ka transmetuar Profeti (a.s.) dhe shembujt që na ka servurur nga jeta e tij. Në Kuran feja, shoqëria, politika dhe

ekonomia nuk janë menduar kurrë si të ndara. Sistemi që ka sjellë Hz. Muhamed (a.s.), nuk ka lidhje vetëm me rregullat morale, por është bërë një çati e sigurt për të gjitha fushat sociale dhe politike. E thënë më shkurt, asnjë fushë e jetës nuk është lënë jashtë nga Kurani dhe suneti.

Ata që nuk e duan Islamit në jetën e shoqërisë, mundohen t'i dalin kundër atij me ligje e politika djallëzore. Në ditët e sotme Islami është përballë organizatave zyrtare e politike. Organizata që përfaqësojnë interesa të rëndësishme e shohin islamit, që po përpiket të zgjerohet, si një armik të rrezikshëm që duhet luftuar. Është shumë e vështirë të jetohet në një shoqëri, e cila nuk e pranon zotërimin e Allahut, ligjet dhe ndalesat e Tij, por besimin ndaj Tij e shikon vetëm si një njohuri historike. Kështu që, nga kuptimi i gabuar i fesë, shumë njerëz janë duke jetuar telashin e blasfemisë dhe janë të varur prej mëkateve. Këta mohojnë fenë për të pranuar gjoja diturinë dhe mbrojnë faktin që feja e njeriut modern nuk ka nevojë për shpallje. Për të shpëtuar nga këto gabime dhe gjëra negative duhet të shkatërrohet errësira e blasfemisë me dritën e Kuranit dhe duhet të kalohet në klimën e paqte të Islamit. Siç dihet, pengesat nuk kalohen duke i kundërshtuar me fjalë ato, por duke bërë përpjekje konkrete. Nëse një shoqëri e përbërë nga individë myslimanë ka problem të mosqenit efektiv të Islamit, kjo vjen nga fakti i të pranuarit të fesë vetëm me fjalë duke e lënë atë të ndarë nga jeta.

Kurani është një libër unik dhe nuk vjetrohët kurrë. Ata që e pranojnë atë si udhërrëfyes do të jenë myslimanë, dhe me Islamit që ai na ofron do të gjejnë jetë.

Referencat: 1) Lisanu'l arab, XIII, 169 vd; el-Mufredat, f, 175, 2) Sejjid Sherif Xhurxhani, Ta'rifat, din mad; Prof. M. Abdullah Draz, Din ve Allah inanci, f, 40, 3) Rum, 30, 4) Muddeththir, 46; Fatiha, 4, Maun, 1; Kafirun, 6, Tin, 7, Sad, 78; A'raf, 29, 51; Vakia, 56, 86; Shuara, 82; Junus, 22, 104, 105; Jusuf, 40, 76; Hixhr, 35; En'am, 70, 137, 159, 161; Saffat, 20, 53; Lokman, 32; Zumer, 2, 3, 11, 14; Gafir, 14, 26, 65; Shura, 13, 21; Dharijat, 6, 12; Nahl, 52; Mearixh, 26; Infitar, 9, 15, 17, 18; Rum, 30, 32, 43; Ankebut, 65; Mutaffifin, 11; Bakara, 132, 193, 217, 256; Enfal, 39, 49, 72; Al-i imran, 19, 24, 73, 83, 85; Ahzab 5; Mumtehinë 8; Nisa, 46, 125, 146, 171; Bejjine, 5; Nur, 2, 25, 55; Haxh, 78; Huxhurat, 16; Saf, 9, Feth, 28; Maide, 3, 54, 57, 77; Tevbe, 11, 12, 29, 33, 36, 122; Nasr, 2, 5) Fatiha, 1-3, 6) Nasr, 2, 7) Al-i Imran, 19, 8) Al-i Imran, 85, 9) Zumer, 3, 10) Shura, 21, 11) Maide, 3, 12) Zumer, 11, Al-i Imran, 73, 13) Shura, 13, 14) Maide, 54, 15) Bejjine, 5, Araf, 29, Junus, 22 vb, 16) Bakara, 256, Haxh, 78.

Tablotë Profetike

Kurani është një libër që vërteton ekzistencën e profetëve. Islami është një fe që ka pranuar fetë hyjnore që janë shpallur para saj dhe i ka përsosur ato. Prandaj, edhe *tasavvufi*, që do të thotë **“jeta shpirtërore Islame”**, është komentuar si përmbledhës i disa veçorive të caktuara të disa profetëve, emrat apo cilësitë e të cilëve janë rrëfyer në Kuran. **Huxhviri**, autori i librit **“Keshfu’l-mahxhub”**, vepër e cila zë një vend të rëndësishëm në klasikët e tasavvufit, transmeton një koment të tillë të **Xhunejdrit**: “Tasavvufi është ndërtuar mbi këto tetë tablo të tetë profetëve: bujaria e Ibrahimit (a.s.), pëlqimi dhe dorëzimi i Ismailit (a.s.), durimi i Ejjubit (a.s.), komunikimi me shenja i Zekerijasë (a.s.), vetmia e Jahjasë (a.s.), veshja e leshtë e Musasë (a.s.), udhëtimi i Isasë (a.s.) dhe varfëria e Muhamedit (a.s.). (Shih. S. Uludag, *Keşfu’l-Mahcub Tercemesi*, f. 120). Tani, lë t’i analizojmë këto veçori të profetëve.

1. BUJARIA E HZ. IBRAHIMIT

Në Kuranin Famëlartë lajmërohet se Zoti i Madhëruar i ka dhënë statusin “Halil” Hz. Ibrahimit. (Shih. *Nisa*, 4/125) Sipas shpjegimeve të *tefsirëve* (librat komentues të Kuranit), Ibrahimit (a.s.), ishte një profet që kishte shumë pasuri. Njëkohësisht, për arsye të kënaqësisë që ndjente duke u shërbyer mysafirëve, nuk ulej kurrë në sofër pa pasur ndonjë mysafir. Therte delet e veta dhe u shërbente mysafirëve që i vinin. (Shih. *Ruhu’l-bejan*, II, f. 293) Bujaria e Hz. Ibrahimit kishte arritur deri në ato përmasa, sa për hir të Zotit, nuk hezitonte të flijonte as të birin e tij, krijesën më të shtrenjtë për të. Në fakt, kjo gatishmëri për flijim mund të jetë edhe një simbol. Ndoshta simbolizon idenë e dhurimit edhe të gjërave më të shtrenjta të njeriut. Shprehja e Ibrahimit (a.s.), **“Iu dorëzo-va Zotit të gjithësisë”** (*el-Bekare*, 2/131) ka domethënie e mosnjohjes së një tjetri përveç Tij, shprehje me të cilën edhe tasavvufi fton *salikët* (udhëtarët e tasavvufit) në një dorëzim dhe bujari të tillë. Pasi bujaria e vërtetë është të japësh edhe pasurinë edhe shpirtin në rrugën e Zotit.

2. PËLQIMI DHE DORËZIMI I HZ. ISMAILIT

Përgjigjja që i jep Hz. Ismaili të atit, Hz. Ibrahimit, është zeniti i dorëzimit tek Zoti i Madhëruar. Pasi Hz. Ibrahimit e njofton për urdhrin që kishte marrë nga Allahu, Ismaili (a.s.) i përgjigjet: **“O ati im, vepro ashtu siç je urdhëruar! Dashtë Allahu, unë do të jem i durueshëm.”** Kështu të dy iu bindën gjykimit hyjnor me pëlqim dhe dorëzim të plotë. (Shih. *es-Saffat*, 37/102-103) Të heqësh dorë nga jeta është e vështirë. Në veçanti në pranverën e jetës, të pranosh t’i japësh

fund asaj për hir të Zotit, vetëm një dorëzim i vërtetë tek Ai mund ta realizojë këtë gjë. Gjithashtu edhe në tasavvuf, sufiu i vërtetë është ai që zotëron një dorëzim të kësaj natyre duke e flijuar veten për Zotëruesin e tij të vërtetë. Prandaj dhe Junus Emre thotë:

*Në rrugën e Zotit, Ismail unë jam
Shpirtin jam gati ta bëj kurban.*

Edhe në tasavvuf, kënaqësia nga gjykimi hyjnor dhe dorëzimi tek Krijuesi është vlerësuar si pozita më e lartë shpirtërore. Kënaqësia e vërtetë është të arrish të thuash:

*E këndshme është për mua çdo gjë që prej Teje më vjen,
Qoftë ajo gonxhe trëndafili, por dhe qoftë gjemb,
Dhe në qoftë kaftan, dhe në qoftë qefin,
I këndshëm në qoftë çmim, dhe në qoftë ndëshkim!*

3. DURIMI I HZ. EJJUBIT

Koncepti durim thaujse është njësoar me Hz. Ejjubin (a.s.). Ai është simboli i durimit në Kuran. Këtë profet të lartë e zuri një sëmundje e pashërueshme. Ai e dinte se kjo ishte nga Krijuesi i tij, prandaj kurrë nuk u ankua, përkundrazi këtë gjendje e vlerësoi si një mundësi për të qenë më pranë Zotit. Kurani e shpjegon këtë situatë kështu: **(Kujtoje) Ejjubin, kur iu lut Zotit të vet: “Mua më ka goditur fatkeqësia e Ti je më mëshiruesi i mëshiruesve!”** (*el-Enbija*, 83-84) Hz. Ejjubi ishte pjesëtar i një familjeje të pasur dhe të madhe. Me shkatërrimin e shtëpisë, atij i vdiq shumica e pjesëtarëve të familjes. I iku e gjithë pasuria. Ai kaloi një sëmundje prej më se dhjetë vjeçare. Pas gjithë këtyre fatkeqësive dhe shqetësimeve, asnjëherë nuk u ankua për gjendjen e tij. Iu dorëzua vullnetit të Zotit. As shëndet e mbarësi nuk i kërkoi. Me këmbënguljen e gruas, iu drejtua Atij në lutje. Lutja dhe shpjegimi i gjendjes, pa u ankuar është e lejueshme. Një gjë që i pëlqen Zotit të Madhëruar. Pas kësaj, Allahu ia largoi shqetësimin dhe e shëroi Hz. Ejjubin. Madje, atij i dha sërish mundësinë e krijimit të një familjeje të madhe. Allahu i Madhëruar e cilësoi Ejjubin (a.s.) si një rob me durim. (*Sad*, 43-44) Durimi i Hz. Ejjubit është mbështetja dhe bazamenti më i madh i udhëtarit në rrugën e Zotit.

4. KOMUNIKIMI I ZEKERIJASË (A.S.), ME SHENJA

Në tasavvuf, shenjat (*ishare*) janë metoda të hulumtimit të thellësive të fjalëve. Në tefsirin e Kuranit dhe në komentimet e haditheve ekziston një metodë që njihet si **“Ishari”**.

Komentimi i Kuranit me Kuran apo me hadith quhet “**Tefsiri rivaje**”, ndërsa komentimi i Kuranit përmes arsytimit, letërsisë dhe aspektit gjuhësor quhet “**Tefsiri diraje**”. Kurse komentimi i Kuranit duke u thelluar në kuptimin e brendshëm të fjalëve me bazë syrin e zemrës (*keshf*) dhe inspirimin (*ilham*) quhet “**Tefsiri ishari**”. Koncepti “ishari” që kalon këtu, tregon se çështjet trajtohen në planin simbolik dhe alegorik, gjë të cilën mund të arrijnë ta kuptojnë vetëm disa njerëz të veçantë. Sufitë krijojnë një lidhje mes kësaj metode dhe një gjendjeje të Zekerijasë (a.s.). Siç dihet, Hz. Zekerijai nuk kishte djalë. Në moshë të thyer i lutet Zotit për një trashëgimtar të mbarë. Allahu i Madhëruar, e pranoi lutjen e tij dhe i dha lajmin e mirë që do t’i dhuronte një djalë. Më pas, Hz. Zekerijai, duke menduar se ishte i moshuar dhe se e shoqja ishte shterpë, filloi të bëhej kureshtar për çështjen e realizimit dhe kërkoi nga Zoti që t’i jepte një shenjë rreth lajmit të mirë të djalit. Zoti më pas, i tha: “**Shenjë për ty është se tri ditë nuk do të mund t’u flasësh njerëzve, veçse me gjeste.**” (*Al-i Imran, 3/38-41; Merjem, 19/7-11*)

Në tasavvuf më shumë se shpjegimi i hollësishëm me fjalë të hapura, ekziston shpjegimi thelbësor dhe me simbole. Me shprehjet “**Arifit (njohës i së vërtetës) i mjaftojnë shenjat**”; “**Ai që është arif e kupton**”; “**Le të vijë ai që kupton pa lëvizur buza a gjuha**” kërkohet të tregohet se rruga nga zemra për tek zemra kalon nëpërmjet syrit e zemrës dhe se shumë fjalë janë të paafta për ta shprehur këtë gjë.

5. TËHUAJTJA E HZ. JAHJASË

Rruga e tasavvufit zakonisht është rruga e vetmisë, e të qenit i huaj në vendin tënd (*garib*), sepse të ndihesh i tëhuajtur nga njerëzit dhe vetmia ndaj tyre është emigrim dhe afrim drejt Zotit. Hz. Jahjai, pra i biri i Hz. Zekerijasë dhe kushëriri i Hz. Isait është konsideruar i tëhuajtur (*garib*), për arsye të numrit të pakët të besimtarëve që kishte dhe ngaqë ishte bërë dëshmor prej popullit të tij. Hz. Jahjai, në vendin e vet dhe me popullin e vet, pati jetuar si një i huaj. Ai ishte një profet që Allahu i kishte çuar *selam* në çastet e vetmisë së njeriut: në lindje, në vdekje dhe në ringjallje. (*Merjem, 15*)

Kjo vetmi dhe të qenët i huaj edhe në hadithe pasqyrohet në një përmasë interesante. Disa hadithe të kësaj çështjeje janë kështu: “**Ndieje veten si një udhëtar, i huaj në këtë botë.**” (Buhari, Rikak, 3, Tirmidhi, Zuhd, 25, Ibn Maxhe, Zuhd, 3); “**Islami ka filluar si një tëhuajtje (garib) dhe sërish do t’i rikthehet asaj gjendjeje. Lum për ata të tëhuajtur, pra lum për ata që zgjedhin besimin në ato gjendje të huaja dhe të vetmuara.**” (Muslimi, Iman, 232); “**Të tëhuajturit janë ata që do të përpiqen të rregullojnë traditën time (sunetin), pas prishjes së saj.**” (Tirmidhi, Iman, 13)

6. UDHËTIMI I ISAIT (A.S.)

Hz. Isai ishte një profet që udhëtonte shumë dhe lëvizte shpesh. Ai ftonte bijtë e Izraelit për në monoteizëm, për të bërë të mundur që ata të takoheshin me fenë e Allahut.

Metoda e edukimit në lëvizje e *salikëve* në tasavvuf në një farë mënyre është një traditë (*sunet*) e Hz. Isasë. Në *sejru suluk* (procesi shpirtëror i një sufiut), krahas udhëtimit, është edhe metoda e *halvetit* (një mënyrë asketizmi) dhe *sohbetit* (prania në bisedën e udhërrëfyesit shpirtëror).

Në librat e tasavvufit, rrëfëhet në forma të ndryshme mbështetja (*tevekkul*) e Hz. Isait tek Zoti, gjatë udhëtimit të tij. Prandaj edhe **Huxhviri** thotë: “**Isai zhvishej nga gjithçka materiale dhe pastaj niste të udhëtonte, aq sa nuk kishte me vete asgjë tjetër përveç një ene të vogël dhe një krehëri. Enën e mori, ngaqë pa disa duke pirë ujë me grushta, ndërsa krehërin e mori ngaqë pa njërin duke krehur flokët me gishta.**” (*Shih. Kesfu’l-Mahcub Tercemesi, f. 120*) Kjo gjendje e tij është bërë udhërrëfyes për sufitë, duke treguar se garanci duhet pasur ndaj Zotit e jo ndaj njerëzve.

7. VESHJA E LESHTË E MUSAIT (A.S.)

Dikur veshja e leshtë ishte tregues i modestisë. Ndryshe nga sot, atëherë nuk ishte e mundur që veshjet e leshta të përpunoheshin e të zbuteshin. Këto veshje dëmtonin trupin, nuk të linin të qetë si veshjet prej pambuku apo mëndafshi. Sufitë, duke u bazuar në transmetimet në lidhje me Musain (a.s.), kanë veshur veshje të leshta dhe e bënë traditë këtë praktikë. Edhe sipas **Ibn Mes’udit**, Profeti ynë ka thënë: “**Kur bisedoi Musai me Zotin, veshja e tij, xhybeja, pantollonat dhe mbulesa e kokës, të gjitha ishin të leshta.**” (Tirmidhi, Libas, 10) Tradita e veshjes së këtij profeti të madh, vazhdoi edhe me profetin tonë të dashur, Muhamedin (a.s.) dhe me sahabët e tij. Kështu edhe për *abidët* (adhuruesit e sinqertë të Zotit) dhe *zahidët* (asketët) u bë veshje e tyre tradicionale. Madje, për këtë arsye, që prej shekullit të dytë hixhri, *abidët* janë quajtur “**sufi**” që kishte kuptimin “*njerëz që vishen me të leshta*” dhe diturisë së tyre u është thënë “*tasavvuf*”.

8. VARFËRIA E PROFETIT TONË TË DASHUR

Varfëria është një veçori e Muhamedit (a.s.). Kur thoshte: “**Varfëria është krenaria ime**”, ai donte të thoshte se kishte zgjedhur varfërinë, e cila kishte kuptimin e të jetuarit për Allahun dhe jo për veten e vet, me vetëdijen e nevojës për Allahun. Madje, kur qe lënë i lirë për të zgjedhur mes “*profetit mbret*” dhe “*profetit rob*”, ai pati zgjedhur këtë të fundit. Ndërkohë që Allahu i Madhëruar, që të mos shqetësohej Profeti ynë i dashur, i dha mundësinë e shfrytëzimit të thesareve të rruzullit tokësor, duke i dhënë çelësat e tyre, ai gjithnjë pati thënë: “**Zoti im, mua një ditë me ngop dhe një ditë më lër të uritur.**” (Hajthemiu, Mexhmu’az-zevaid, IX, 192)

Jeta shpirtërore dhe askete e Profetit tonë të dashur, duke u mpleksur me profetët e tjerë, nxori në pah tasavvufin. Faktikisht, të gjitha veçoritë që u përmenden këtu gjenden tek Profeti ynë i dashur, Muhamedi (a.s.), profetët e tjerë, veçse i kanë përforcuar këto. Kështu shfaqet përsosmëria e Islamit dhe e mistikës Islame.

FEJA

dhe

Jetë

Nexhat Spahiu

ME EMRIN E ALLAHUT, MËSHIRUESIT, MËSHIRËBËRËSIT

Falënderimi i qoftë Allahut (subhanehu ve te'ala), i Cili na nderoi me fenë Islame, na tregoi rrugën e drejtë dhe na bëri pasues të kësaj feje të pastër dhe të madhëruar. Dëshmojmë se nuk ka Zot tjetër pos Allahut (subhanehu ve te'ala), i Cili nuk ka shoq dhe Dëshmojmë se Muhamedi (Sal-lAllahu alejhi ve sel-lem), është rob i Tij dhe i dërguari i fundit.

Allahu (xh. sh.), është i vetmi Krijues. Ai krijoi edhe njeriun, i dha jetë dhe e dalloi atë nga të gjitha krijesat e tjera, e ngriti në shkallën më të lartë duke i dhuruar mendjen dhe ia besoi atij rolin e mëkëmbësit mbi sipërfaqen e tokës.

“Vërtet, Ne e krijuam njeriun në formën më të bukur”. (Et-Tinë: 4)

Allahu i Madhëruar e nderoi njeriun dhe e la të lirë që të zgjidhte rrugën e jetës së tij. Por a është e mjaftueshme mendja që njeriu të gjejë rrugën e drejtë të shpëtimit në këtë botë dhe në botën tjetër?

Disa nga njerëzit menduan se mendja e njeriut mjafton për ta drejtuar atë për çdo gjë. Bile, disa prej tyre

shkuan aq larg, sa thanë: “nuk pranojmë tjetër, përveç asaj çka na ofron “mendja jonë e kthjellët”.

Kurse feja Islame i dha mendjes vendin e merituar dhe e cilësoi atë si mjet të njeriut për të njohur Krijuesin absolut, që e drejton jetën e besimtarit drejt shpëtimit, sepse ajo është e kufizuar dhe ka nevojë për udhërrëfyes. Prandaj njeriu, për ta drejtuar jetën e tij, duhet doemos që ta respektojë fenë Islame dhe rregullat e saj.

Shumë dijetarë janë munduar të na ofrojnë hipoteza të ndryshme mbi fillimin e jetës së njeriut, zanafillës së tij. Disa mendojnë se fillimi i krijesave ishte nga njëqelizorët. Më pas kjo qelizë u nda dhe u zhvillua e kështu me radhë...

Ne, si pjesëtarë të fesë Islame i referohemi Krijuesit tonë që nëpërmjet Kuranit na ka informuar shumë qartë rreth krijimit dhe jetës si dhe rreth kurtheve të shejtanit të mallkuar.

Islami është sistem për jetën praktike të njeriut në të gjitha aspektet e saj. Ai është sistem, i cili imponon koncepte ideologjike të përcaktuara dhe interpreton natyrën e gjithësisë, duke konstatuar pozitën e njeriut në

gjithësi dhe përfundimet e tij.

Dallimi i përgjithshëm prezantues i kësaj feje në krahasim me fetë e tjera, qendron në faktin se njerëzit e besimit Islam adhurojnë e besojnë vetëm një Zot të vetëm.

FEJA-RELIGJIONI

Problemi i religjionit është një ndër çështjet theme-lore, aq sa është edhe vetë qenia e njeriut. Kjo lindi së bashku me vetëdijen personale të njeriut dhe u zhvillua së bashku me të.

Historia e fesë është po aq e vjetër sa edhe vetë njeriu. Feja ka qenë dhe do të mbetet si një ndër problematikat më të rëndësishme të jetës së njeriut në mbarë rruzullin tokësor.

Termi religjion në gjuhën arabe është “din” për të cilën dijetarët islamë janë të mendimit se rrjedh nga rrënja e foljes “dejn” dhe përdoret si emër. Kjo fjalë në Kuranin famëlartë përmendet në 92 vende e në veçanti, në tri ajete të tri sureve të ndryshme: (Et-Tevbe 9:29; Es-Saffat 37:53; El-Vakia 56:86), ku përdoret me kuptime dhe prejardhje rrënjësore të ndryshme: udhëheqje, respekt, vendim, adhurim, monoteizëm, sheriat, kufi, traditë, dënim, llogari, popull dhe islam.

Edhe vetë Pejgamberi (a.s.), ka thënë: “Feja është këshillë..”

Pastaj, Pejgamberi (alejhisselam), fenë e përkufizon si *moral i mirë*. Kur ishte pyetur: “O i dërguari i Allahut! Çka është feja?” Kishte thënë: “*Morali i mirë*”.

Sipas përdorimit të burimeve Islame në bazë të terminologjisë dhe konceptit, fjala “fe” vjen në katër forma:

- a) Dënim, shpërblim, vendim, llogari.
- b) Sigurim epërsie, dominim, ulje, detyrim.
- c) Respekt, dorëzim, shërbim, adhurim.
- d) Traditë, rrugë, ligj, sheriat, popull, medh’heb.

Në literaturën Islame feja nuk është vetëm një koncept, por në të njëjtën kohë është edhe një gjë e vërtetë që përjetohet thellësisht dhe me plot sinqeritet në jetën e njeriut.

Abdullah Draz jep një përkufizim, i cili ngërthen në vetvete të gjitha mendimet e dijetarëve islamë në lidhje me fenë: “Feja është një ligj hyjnor, rrugë e cila, atyre që

mendojnë në mendjen dhe vullnetin e tyre, u siguron mirësinë e kësaj bote, ndërsa shpëtim të përjetshëm në ahiret”.

Feja, sa është objektive, po aq është edhe realitet psikologjik, sepse në shpirtin e njeriut është forcë e madhe. Njeriu, siç ka nevojë për ushqim dhe pije, ka nevojë edhe për fenë, nëpërmjet së cilës ushqen shpirtin.

Prandaj duhet kuptuar se urdhrat e Allahut Fuqiplohtë dhe porositë e Muhamedit (a.s.), janë ndihmë dhe shpëtim si për këtë botë, ashtu edhe për të ardhmen.

“Ne e udhëzuar atë në rrugë të drejtë e ai është mirënjohës e falënderues ose mosmirënjohës dhe përbuzës”.
(El-Insan: 3)

Universi është krijuar sipas kësaj hierarkie:

1. Trupat - “inorganikë ose të pajetë,
2. Bimët,
3. Kafshët,
4. Njeriu.

Zoti (xh.sh.), të gjitha këto i ka vënë në shërbim të njëra-tjetrës dhe të gjitha e madhërojnë dhe falënderojnë në Krijuesin e tyre.

“Lartmadhëri të merituar i shprehin Atij shtatë qiejt e toka dhe çka ka në to dhe nuk ka asnjë send që nuk e madhëron (nuk i bën tesbihë), duke i shprehur falënderim Atij, por ju nuk e kuptoni atë madhërim të tyre (pse nuk është në gjuhën tuaj). Ai është i butë dhe falshumë.” (El-Isra: 44)

Prandaj duke parë këtë ajet kuranor, kuptojmë se feja është programi i vetëm i njeriut dhe se pa fe nuk ka as jetë kuptimore e as shpëtim, dhe se Islami është e vetmja fe e pranuar tek Allahu (xh.sh.).

“Feja e pranueshme tek Allahu është Islami...”
(Ali-Imran: 19)

O Allahu im! Na bëj që ta mbrojmë fenë Islame; Kuranin na e bëj program të jetës sonë dhe na mbro nga zjarri.

Literatura:

1. Kur’ani famëlartë.
2. Përkthim i Bekir Karliga, Bir Yayincilik, Stamboll pa vit botimi.
3. Abdulla Draz, f 30.
4. Kerim Yavuz, Psikanalizide Ilk Dini Gelismeleri, Erzurum, 1987.
5. Ali Tantavi, Prezantimi i përgjithshëm i fesë Islame, Shkup, 2001.

Xhamia e Plumbit

Anila Dushi

Xhamia e Plumbit në Shkodër është një monument kulture me vlera të veçanta arkitektonike dhe kulturore. Ajo është e vetmja ndërtesë kulti në Shqipëri e ndërtuar sipas stilit osman, ndryshe nga xhamitë e tjera që janë ndërtuar sipas stilit arab. E ndodhur në hyrje të qytetit, pranë kalasë Rozafa, në ansamblin muzeal që e rrethon, kjo xhami ka tërhequr vizitorë të shumtë. Ajo është monument kulture që nga viti 1948 dhe, si e tillë, i shpëtoi shkatërrimit të objekteve të kultit në vitin 1967, kur u ndalua predikimi i fesë. Në dhjetor të vitit 1990, këtu u mbajt rituali i parë i fesë islame pas periudhës së ndalimit të saj. Xhamia e plumbit vazhdon të funksionojë si objekt kulti edhe sot. Por, edhe pse një objekt me vlera të veçanta dhe unikalë në Shqipëri, kujdesi për të ka munguar dhe ndërhyrjet restauruese kanë qenë mjaft të pakta. Xhamia është ndërtuar në vitin 1773 nga Mehmet Pashë Bushatlliu, në atë kohë vezir i Shkodrës. Kubetë e saj u veshën të tëra me shtresa plumbi dhe gurët për ndërtimin e saj u sollën dorë më dorë nga populli. Xhamia është restauruar në vitin 1863, në vitin 1920 dhe në vitin 1963. Në vitin 1967, një rrufe ka dëmtuar minaren e saj, e cila ishte ndërtuar me gurë të latuar, ndërsa shtresat e plumbit, prej kohësh janë hequr e marrë për tu shitur, kjo që para e pas viteve 90-të.

HISTORIA

Viti 1187 Hixhri, është data e ndërtimit të xhamisë së madhërishtme prej Mehmet Pashës. Viti 1280 është data e riparimit të xhamisë prej kujdestarit të saj Mahmut Berberi. Respektivisht, këto dy data të kalendarit islamik, përkojnë me vitet 1773 dhe 1863. Ajo çfarë është për t'u shënuar mbi jetën e kësaj xhamie, krahas asaj që ky institucion i rrallë kulti, tipik i stilit turko- arab, është tregues i një stadi të lartë mirëqenieje të lagjes së vjetër Tabakë në gjysmën e dytë të shekullit të 18-të dhe atij të 19-të,

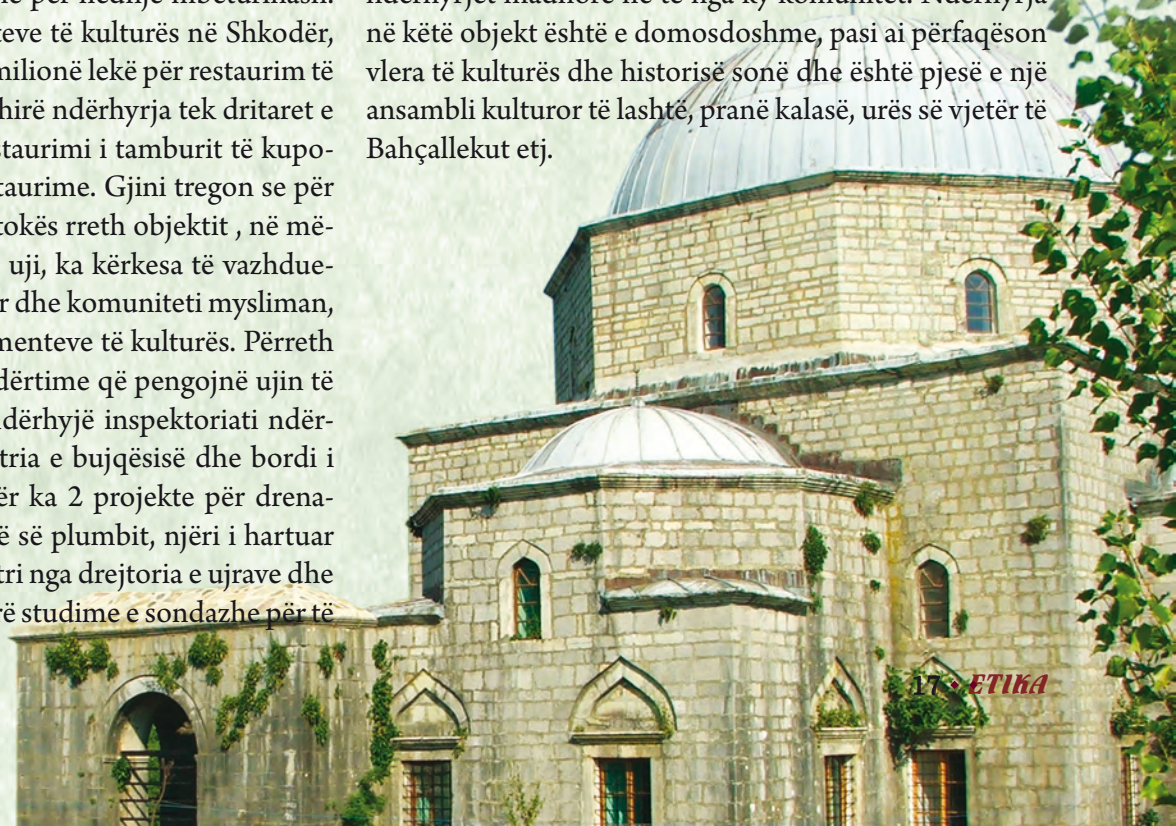
është historia e dhimbshme e kubeve prej plumbi, të cilat, më se një herë u bënë objekte vjedhjesh e grabitjesh. Kështu, menjëherë pas shpërthimit të kufijve të qytetit të vjetër drejt asaj zone ku sot shtrihet Shkodra, xhamia ra pre e individëve të ndryshëm, të cilët, për arsye tregtie, hoqën shtresat e konsiderueshme të plumbit nga kupolat e xhamisë. Megjithatë, viti 1913 e gjeti xhaminë me disa shtresa plumbi, por ushtria e Vjenës e vazhdoi edhe më tej shkretimin e objektit, duke i hequr edhe mbetjet e fundit. Është plotësisht e vërtetë se Xhamia e Plumbit është “fundosë”, veçse kjo “fundosje” - siç i thonë shkodranët - nuk ka ardhur për arsye të zhytjes së ndërtesës në thellësi, shkaktuar nga paqendrueshmëria e shtresave të dobëta me përbërje kryesisht gëlqerore. E vërteta flet me gjuhë tjetër. Ajo fushë ku kalon Drini, në kohën e ndërtimit të Xhamisë ishte shumë me e thellë nga ç'është sot. Mjafton të thuhet se Xhamia e Plumbit kishte 9 “dhëmbë” shkallë për të kuptuar se prurjet e Drinit në këtë fushë e kanë ngritur nivelin e tokës, por jo se kanë ulur atë të xhamisë, minarja e së cilës, pas riparimit të fundit rreth vitit 1920 nga Xhelal Pasha, nipi i Vezirit Plak të Bushatllinjve të Shkodrës, u shemb prej një rrufeje në vitin 1967. Po në këtë vit, Xhamia e Plumbit u mbyll, por për çudi, ajo është ndër të paktat xhami në krejt Shqipërinë që nuk u shkatërrua nga ateizmi i çmendur komunist. E tërë Shqipëria, por sidomos Shkodra, është dëshmitare e shkatërrimit të mjaft objekteve të kultit mysliman, mes të cilave, edhe ndërtime të jashtëzakonshme, si: Xhamia e Parrucës, e Kirasit, e Selvisë, etj.

PROBLEMATIKA

Ky objekt me vlera të veçanta ka probleme të shumta. Xhamia e plumbit ndodhet pranë lumit Drin dhe kjo sjell përmbytjen e saj të vazhdueshme. Terreni ku ajo ndodhet është i ulët dhe, për të evituar ujën që e rrethon nga të

gjitha anët, duhet bërë drenazhimi i tokës përreth. Dega e monumenteve të kulturës në Shkodër si dhe komuniteti mysliman, pasi xhamia aktualisht vazhdon të shërbejë si objekt kulti, janë interesuar vazhdimisht për këtë problem. Janë bërë disa projekte për këtë, por ka pasur financime të vogla dhe ndërhyrje. Sipas drejtorit aktual të degës së monumenteve të kulturës në Shkodër, Ervin Gjini, në vitin 2002 janë dhënë 2 milionë lekë të reja për sistemin e kullimit të ujrave, të cilat rrethojnë këtë monument kulture sa herë ka reshje. Projekti parashikonte kullimin e ujrave dhe derdhjen e tyre në lumin Drin, por kjo nuk rezultoi efektive, pasi përsëri pranë xhamisë ka ujë kur bie shi. Gjatë këtyre viteve janë bërë ndërhyrje të pakta restauruese, kryesisht brenda ambjentëve të saj. Një tjetër problem për këtë monument kulture me vlera të veçanta, janë dhe mbeturinat që vazhdimisht hidhen në sheshin pranë tij. Ndonëse ky problem ka ngjallur mjaft reagime si nga komuniteti mysliman ashtu dhe nga banorët që e frekuentojnë këtë xhami për faljen e namazit, ai herë ka patur zgjidhje e herë jo. Sipas kujdestarit të xhamisë që mban dhe çelësat e saj dhe e vë në dispozicion të besimtarëve që kryejnë faljet në 5 vaktet, Eljaz Rexhepi, për problemin e mbeturinave është shkuar në çdo shtëpi të lagjes duke u kërkuar që ato të mos hidhen aty, ndërsa për ujin që rrethon xhaminë kur bie shi, ai thotë se tokës rreth saj i ka dalë pronari, niveli është ngritur dhe kjo pengon derdhjen e ujrave në lumë. Banorë të tjerë të lagjes Qafë, besimtarë që vijnë e falen në këtë xhami, tregojnë se problemi i hedhjes së mbeturinave në këtë vend, lidhet dhe me faktin se në të gjitha rrugët e kësaj lagjeje mungojnë kazanët për hedhjen e tyre, dhe duke qenë se rrugët janë të ngushta, mjetet e pastrimit nuk hyjnë dot, kështu që as janë vënë kazanë për hedhje mbeturinash. Sipas drejtorit të monumenteve të kulturës në Shkodër, për vitin 2008 janë dhënë 4 milionë lekë për restaurim të këtij objekti. Këtu janë përfshirë ndërhyrja tek dritaret e kapakët e tyre prej druri, restaurimi i tamburit të kupolës së madhe, fugatime e restaurime. Gjini tregon se për problemin e drenazhimit të tokës rreth objektit, në mënyrë që aty të mos qendrojë uji, ka kërkesa të vazhdueshme si nga myftinia Shkodër dhe komuniteti mysliman, ashtu dhe nga dega e monumenteve të kulturës. Përreth objektit, jo larg tij, ka disa ndërtime që pengojnë ujin të rrjedhë dhe këtu duhet të ndërhyjë inspektoriati ndërtimor urbanistik. Nga ministria e bujqësisë dhe bordi i kullimit të ujrave në Shkodër ka 2 projekte për drenazhimin e tokës rreth xhamisë së plumbit, njëri i hartuar nga këto institucione dhe tjetri nga drejtoria e ujrave dhe myftinia e Shkodrës. Janë bërë studime e sondazhe për të

parë ku pengohet kullimi i ujit, ku do të vendosen tubacionet shkarkues. Projekti parashikon veshjen e tyre me këmishë betoni dhe ndërtimin e gropave drenazhuese me inerte që thithin ujin, sqaron Gjini. Por këto projekte nuk dihet se kur do të fillojnë të zbatohen, pasi kërkohet një bashkëpunim më i ngushtë mes dikastereve, bashkëpunim i cili deri tani ka munguar, shprehen specialistë të monumenteve të kulturës. Madje sipas tyre, ka dhe një projekt të mdh për rehabilitimin e plotë të këtij objekti, i cili prej vitesh ndodhet në sirtaret e Institutit të Monumenteve të Kulturës, i cili ka të përfshirë dhe ribërjen e minaresë së dëmtuar nga rrufeja në vitin 1967. Shtresat e plumbit prej kohësh janë hequr e marrë për t'u shitur, kjo që para 90-ës por dhe më pas. Ky objekt është parë nga afër dhe janë diskutuar problemet e tij edhe nga drejtues të ndryshëm të shtetit, por ndërsa është premtuar gjetja e një zgjidhjeje për të realizuar largimin e ujrave nga objekti dhe evitimin e përmbytjes së tij, akoma nuk është bërë asgjë. Uji arrin deri 80 cm mbi xokolaturën e xhamisë, kur ka reshje, ndërsa në mjaft raste hyn dhe brenda. Përmbytjet e vitit 2010 kanë shkatuar dëme të mëdha në këtë objekt me vlerë të trefishtë, si monument kulture i vizitueshëm, si objekt kulti në funksion dhe si objekt me vlera historike, pasi aty u zhvillua ceremonia e rilejimit të lirisë së besimit më 1990. Depozitat e materialeve të ngurta kanë mbuluar disa nga shkallët e saj që kanë qenë nëntë, ndërsa tani janë tre, kurse mbeturinat urbane hidhen fare pranë tij. Komuniteti mysliman ka marrë iniciativa të herëpashershme për pastrimin e ambjentëve rreth saj nga mbeturinat apo shkurret. Këtu janë angazhuar dhe drejtues të këtij komuniteti, por të qenët monument kulture që mbrohet nga shteti, pengon ndërhyrjet madhore në të nga ky komunitet. Ndërhyrja në këtë objekt është e domosdoshme, pasi ai përfaqëson vlera të kulturës dhe historisë sonë dhe është pjesë e një ansambli kulturor të lashtë, pranë kalasë, urës së vjetër të Bahçallekut etj.

Ç'është poezia

Edison Çeraj

egjithëse poezia shpërfaqet si një ndër veprimtaritë më të pafajshme dhe zbavitëse, e marrë në mënyrë më thelbësore ajo është gjuhë dhe jo një gjuhë dosido, por një gjuhë e parë zanafillore e historisë së një populli mbi bazën e së cilës bëhet e mundur edhe gjuha e përditshme.”¹

“Te Hëlderlini, Hajdegeri zbulon atë pyetje që të vjen vetvetiu e që datohet qysh prej kohës së zëvendësimit të mendimit tragjik me filozofinë në antikitet: *A do të jetë thelbësor për mendimin njerëzor tani e tutje vjershërimi, marrja me poezi, apo do të mbetet thjesht një dëfrim i lehtë?* Përgjigjja e Hëlderlinit mund të kuptohet lehtë kur lexon himnet e tij, që assesi nuk mund të vlerësohen vetëm një argëtim i thjesht ritmik fjalësh. Në rrethanat kur njeriu nuk e nderon më fjalën, por e përdor atë vetëm për të krijuar sofizma, Hëlderlini e quan një sakrilegj përdorimin e këtyllë të fjalëve, gjë që shprehet edhe në himnin me titull *Në kohën e Sokratit*, ku thotë se fjala e fisme nuk mbërrin ta kapërcejë kufirin e buzëve, ajo mbetet e pathënë.”²

Është një pyetje që buron nga heshtja e penës, nga

1. Heidegger, M.: *Erläuterungen zu Hölderlings Dichtung...* f. 43.

2. Anxhaku, A. (2008): *Homo Metaphysicum dhe poezia*, f. 101-102. Tiranë: Extra.

ngurrimi i saj. Tunduese, shkundulluese e gjithëpoaq dramatike për gishtërinjtë që endin. Poezia është të harruarit e çdo tingulli ndjellës që rrethon qenien, që e bën atë të flashkët për të përthithur shikimet rastësore. Është pritja mistike për të dëgjuar mbërritjet brendësore përveç asaj të mendjes; pra mendja është diçka krejt tjetër që nuk na volit asfare në këtë mes me skaje të misterhme, ankthshëm të papaërcaktuara. Poezia është pohim duke mohuar dhe mohim duke pohuar. Është pritje kryekrejt anonimike, qoftë edhe për guriçka fare të vockëla, vlerën e të cilave e di vetëm ai që është i gatshëm të presë, ama duke qenë fort i bindur për pasojat veçan karakteristike dhe patëdytshme të kësaj pritjeje - mbase ky është kushti dhimbjeplotë. Thuhet se pa dhimbje nuk art, madje thuhet se arti është vetë dhimbja.

Është lavjerrësi i padukshëm që argëton pesimizmin kërkshërës të poetit, duke i premtuar edhe më nëse nuk i dorëzohet truallit normal ku gjallon për kohshëm gjindja, aq më keq nëse shpreson te ky truall. Është toka më e rrëshqitshme që nuk zë vend asnjëherë që në krye të herës. Asnjë piketë rrugërrëfyese nuk është e mundur në këtë tokë sa të panjohur e po aq të lakmuar. Poezia është dihatja trandëse e faj-

torit, i shpallur i tillë sipas ligjit në fuqi. Është zemra e çarë mëdysh nga malli për rikthimin, dhe si e tillë ngulmuese e pashoqe. Britma më zhagmitëse e cila fare thjesht mund të pëshpëritet edhe në vesh; edhe buzë veshit të pandotur të shurdhit. Nuk dëgjohet me vesh.

Kuturisja idiote për të ndjekur erën, si e si për të marrë pjesë në cakmësymjen e saj; edhe kjo bën pjesë në çmendurinë e urtë të poetit. Mu si vendosmëria e Don Kishotit, të cilën askush nuk është i gatshëm ta përjetojë, prandaj dhe nuk e kuptojmë, e kështu na bie më për mbarë ta shpallim të krisur, siç kanë bërë udhëheqësit dhe politikanët në përgjithësi, me pate-tizmin e tyre që gati të hap barkun. Phuuu!

Arratisja pa lënë një mesazh është një nga muzat e shpërftyruara, por aq etshëm e lypur nga fleta e bardhë. Si fletë e djegur dhe e tejngopur me ngjyrë hëne. Mënjatë të gjitha ngjyrimet e tjera, për të hedhur në plehra çdo debat. Heshtje "periferike" në këmbim të zhurmës që kanosshëm imponon qendra e orientuar nga e ardhmja, si i vetmi premtim që s'mund të diskutohet: karrem i tjerrur gjatë e gjerë për shpresat e përflakura për parajsën (tanimë) e pjerdhur tokësore. Por, edhe këtu ndërhyjnë poezia, pa premtime e pa parulla, aq sa për të lënë një shenjë që fatkeqësisht nuk mund të deshifrohet aty për aty, pra në atë kohë që shfaqet, sepse u drejtohet të gjithëve, mjaft që mëdyshtohen (pra edhe këlthasin bindshëm) për fatin e tyre, por që janë të sigurt se jeta nuk është një lojë.

Edhe gjumi i Homerit është kërcënim për revolucionarët.

Ndodh shpesh e shpesh që një poet së toku me poezi-në e tij mohohen, përqeshen, përjashtohen, por ndodh edhe të ekzekutohen; ama s'është e largët dita, - siç ka ngjarë e do ngjajë - ku poezia e tij imitohet masivisht, madje mund të shtrihet pothuaj në të gjitha faqet poetike të shekullit, deri edhe duke u cituar mbrëmjeve në ndonjë faltore të menderosur demagogu.

Poezia duhet të na kallëzojë se nuk kemi mundur të shohim atë çfarë tanimë ia dalim të pikasim; që e kemi pranë dhe larg; që rrahim të nëpërkalojmë buzë saj duke marrë ç'na përket e duke lënë atë që s'na takon. Vetë bota nuk na takon; është mbretëri që nuk gëll-

titet, por edhe nëse gëlltitet, ajo nuk ka shije. Poezia nuk mund të braktiset, ndërsa ajo mund të na braktisë që ç'ke me të. Jo sepse e meritojmë, por ngaqë të tilla i ka fort të padurueshmet ligjësi. Papritur - si ngaherë - dhe paq, poezia sjell hënën në tokë, pëshpëritjet e peshkut, monologun e bariut të ngratë, pandehmën e një ngadhënyesi të braktisur, retë e murrme që ndër-kallin tërheqjen nga ingranazhet helmuese të qytetë- rimit, lëvizjet absurde të pritësit pesimist, ligjëratën paradoksale për drejtësi pa Zot etj.

Poezia nuk ka vendbanim. Sa herë që e kërkojmë, po aq hapa i jemi larguar. Duke mos e kërkuar ajo mund të jetë bujare me ne; mund të na japë diç nga thesaret e saj të panumërta.

Raste pa rastësi

Poezia përjashton çdo shfaqje të rastësishme, me- gjithëse kjo mund të jetë e magjishme për aksh poet. Një poet apo një poezi gjithnjë shfaqet në një kohë dhe në një vend të caktuar, sigurisht për të lënë një shenjë që pret të shenjojë - nuk ka rëndësi si dhe kur... Në mos sot, nesër do shenjojë diçka të tepërt ose të nevojshme, qoftë kjo edhe për racën dhe rrënjët e saj në dhé.

Për shenjë (ose shembull) nga John Ashbery:

STINORE

*Ç'kuptim të ketë zgjatja e stinës
farfuritja qark një note të vetme?
Fjalët e mpira projektuar mbi ekran*

janë ajo që kuptojmë dhe jo ajo që shkruam.

Farfuritja qark një note të vetme
të bën t'i ngresh kryet lart. Gjëmimet
e përmbajtura janë ajo që ne nënkuptojmë, jo ajo që
shkruajmë.

Dhe ajo që di mirë një shkrimtar mashtrues
të bën të ngresh kryet lart. Gjëmimet
e përmbajtura çlirojnë përcaktimin e lakmuar kaq
shumë.

Dhe ajo që di një shkrimtar mashtrues
është kënaqësia, shenjuar nga tronditja.

Çlire një përcaktim kërkuar kaq gjatë:
ç'kuptim ka tejzgjatja e një stine?
Mos është kënaqësia e shenjuar nga tronditja,
mos janë fjalë të mpira projektuar mbi ekran?

“Çlire një përcaktim kërkuar kaq gjatë...”, rrëfen me ndjesë e zemëratë njëherësh gjakimin drejt një toke të premtuar, pra mirëfilli diku. Shqetësimi është i vazhdueshëm dhe i shtrirë në ritmin ose pa-ritmin e vargjeve. Vetë poeti ndodh shpesh që të detyrohet nga shqetësimi, për të ndërmarrë pikërisht atë që mund të ndërmarrë poeti për nga natyra e tij: hapa me ngulm drejt “lirishtes së qenies”.

Nga Ferid Muhiq:

NUK KA DHE AQ VEND

Nuk mund të jenë të vërteta
Gjithë ato tregime
S'mund të ketë hapësirë
Aq sa duhet në këtë botë,
Për t'u atdhesuar të gjithë
Edhe të gjallët
Edhe ata me spirancën ngritur
Edhe të palindurit
Edhe të vdekurit.

Asgjë nuk ndodh sipas meritës
E as prej ndonjë gabimi.

Flokëbora dhe katrani
Janë njëlloj të bardhë
Gjithëpoaq të pafajshëm

Për çdo të lumtur

Nga një fatkeq në dert

Ai që tashmë është këtu
S'i jep vend atij tjetrit.

Disa JANË

Se bënë që disa të tjerë
Të MOS JENË.

Mbretëritë janë vende
Të rrëmbyera prej dikujt.

Gjithkush bën luftë për tokën e huaj
Që aty në fakt të varroset
Në vend të atij tjetrit.

Dëbora i mbulon ata që e shkelën.

Nëpër shkretëtirën e bardhë

Tani shkelin ata

Që me dëborën e re

Do jenë të mbuluar.³

“Asgjë nuk ndodh sipas meritës, e as prej ndonjë gabimi!” Merita nuk është e mjaftueshme, sikundërse nuk është i mjaftueshëm gabimi për të shpallur rëniën e dikujt. Të tjera gjëra na ndodhin dhe, krejt të tjera rrjedha ravijëzohen paparashikueshëm. Loja e shahut vetëm lojë nuk është: sa keq që është kanonizuar kësajsoj. Te shahu janë vetë lëvizjet tona: të lira dhe të kontrolluara pa kontroll e pa rastësi - ne lëvizim.

Raste të parastësishe ka shumë; ka aq shumë, saqë është e pamundur të numërohen. Këto dy poezi të zgjedhura parastësisht, janë disa nga pafundësisht syresh. Heidegger-i kishte të drejtë që i avitej poezisë aq shpesh; me fort të ngjarë e kishte kuptuar që aty ku mbaron filozofia fillon poezia (krijimtari a artistike në përgjithësi), duke prekur ato hapësira që nuk i rrok dot filozofia si e tillë, për shkak të prirjes së saj për të qenë racionale, siç u përpoqen ta bëjnë baballarët e saj, grekët e lashtë.

Poezia është vetëm një çast në jetën e njeriut, disave ndodh që u duket më shumë se kaq.

3. Përkthyer nga Fatmir S. Baçi.

Ndërroi jetë politikani mysliman turk Nexhmedin Erbakan

Selim Gokaj

Ditën e hënë, më 28 shkurt 2008, ndërroi jetë figura e njohur fetare dhe politike e Turqisë, i ndjeri Nexhmedin Erbakan. Erbakani ishte një figurë e ndritur në politikën dhe hapësirën fetare në Turqi. Pasi u bë pjesë e parlamentit, si deputet i pavarur, duke eliminuar përpjekjet e politikës laike për ta penguar hyrjen e tij në politikën e Turqisë dhe, pasi u votua nga një masë gjigande popullore si përfaqësues i partisë “Refah”, Erbakani u zgjodh kryeministër i Turqisë, post i cili iu hoq pas një viti nga një grusht shteti ushtarak që nuk mund ta toleronte politikën e Erbakanit, e cila cënonte arbitraritetin e ushtrisë që mbante nën një trysni të egër politikën e Turqisë. Nga ana tjetër, politika e partisë “Refah” ishte pjesë e përpjekjeve për të rimëkëmbur besimtarët myslimanë dhe institucionet e tyre fetare në Turqi. Erbakani e pranoi largimin e tij nga politika duke zbatuar moton se për atë kushton më shumë Turqia se partia. Por, kundërshtarët e tij politikë, megjithëse shfrytëzuan ligjet dhe gjykatat për ta larguar Erbakanin nga politika, ia arritën pjesërisht qëllimit të tyre, sepse Erbakani mbeti gjithmonë një lider karizmatik i politikës turke dhe një mik i madh i popullit turk, në veçanti i miliona besimtarëve myslimanë në Turqi dhe në të gjithë botën.

Largimi i tij nga kjo jetë e përkohshme dhe ceremonia fetare që iu bë të ndjerit Erbakan, tregoi se karizma e tij fetare dhe politike kishte arritur parametra të cilat askush nuk i kishte menduar. Mediat turke dhe të huaja, që ishin të pranishme në këtë përcjellje të Erbakanit në banesën e fundit, njoftuan se ishin një milion njerëz ata që morën pjesë në këtë ceremoni dhe ishin një masë kolosale ata që i falën xhenazën këtij besimtarit dhe politikani të madh turk. Të pranishëm ishin edhe shokët dhe miqtë e tij me të cilët kishte bashkëpunuar në mbrojtje të një politike që krijonte hapësira të nevojshme edhe për ushtrimin e fesë islame. I tillë ishte kryeministri Erdogan, presidenti Gyl dhe shumë figura të tjera të cilët ishin pjesë e këtij stafi të fuqishëm fetar dhe politik në jetën e Turqisë në ato vite.

Në këtë ngjarje të përmortshme ishin edhe shumë politikanë të tjerë nga Turqia dhe nga vende të ndryshme të botës të cilët, me prezencën e tyre, e nderuan dhe e respektuan këtë figurë të nderuar në historinë e Turqisë. Në shenjë nderimi për veprën e tij fetare e politike, varri i të ndjerit Erbakan është mbuluar me dhë të sjellë nga vendi i tij i lindjes, nga Meka dhe Medina, nga Samarkanda, nga varri i të ndjerit Alija Izetbegović dhe pika të tjera të afirmuara si vende të njohura islame. Ky dhë i përzier, që mbuloi varrin e të ndjerit Erbakan, ishte një tregues i qartë se vepra e tij, sidomos ajo fetare, u ka shërbyer, jo vetëm besimtarëve myslimanë në Turqi, por ajo ka rrezatuar dhe ndihmuar fenë islame edhe në hapësirat jashtë Turqisë. Allahu (xh.sh.), inshallah i ka rezervuar një vend në Xhenet këtij besimtari mysliman, i cili lindi, jetoi dhe vdiq si mysliman.

Respektin për jetën dhe veprën e Nexhmedin Erbakanit e tregoi edhe politika shtetërore shqiptare, e cila ishte pjesë e pritjes që dha ambasada turke në Tiranë. Kjo u realizua nga vizita e kryeministrit të Shqipërisë, z. Sali Berisha, i cili i përcolli personelit të ambasadës turke dhimbjen e popullit shqiptar për humbjen e një figure të tillë të ndritur të popullit turk. Nderimi që i bëri politika shtetërore shqiptare Erbakanit është një dukuri e qartë e marrëdhënieve të shkëlqyera në mes të dy vendeve. Këto marrëdhënie datojnë shekuj më parë, kur shqiptarët ishin pjesë jetike e Perandorisë 700 vjeçare Turke, e cila u krijoi mundësi shqiptarëve për herë të parë e ndoshta edhe të fundit që të tregonin aftësitë e tyre politike dhe ushtarake si pjesë e kësaj perandorie të famshme, ku shqiptarët bashkëqeverisnin me turqit, duke i dhënë asaj perandorie gjigande dhjetëra kryeministra, oficerë të lartë dhe guvernatorë të shquar, të cilët u bënë pjesë e pashlyeshme e historisë së Turqisë, duke konsoliduar një miqësi të përjetshme mes popullit shqiptar dhe popullit turk.

Kontributi i DIJETARËVE SHQIPTARË në fushën e HADITHIT

Ma. Gilman Kazazi

Falënderimet i takojnë Allahut, i cili e vlerësoi diturinë dhe dijetarët. Mëshira e Allahut qoftë mbi Profetin Muhammed (a.s.), që na nxiti për studim dhe arsimim. Mëshira e Allahut qoftë mbi të gjithë dijetarët e ymetit tonë, të cilët e bartën amanetin e diturisë gjeneratë pas gjenerate deri në ditët tona.

“Kush shkruan jetën e një dijetari, është njësoj si t’i japë jetë atij...”¹

Vëllezër të nderuar! Dijetarët e huaj joarabë kanë kontribuar në shkencat islame në përgjithësi dhe në fushën e hadithit në veçanti, duke lënë gjurmët e tyre të paharruara dhe të gjalla. Imam Buhariu (256 h.), imam Ibn Maxheh (273 h.), imam Edu Davudi (275 h.), imam Tirmidhiu (279 h.), imam Nesaiu (303 h.), nuk ishin arabë, por kontributi i tyre në shkencën e hadithit mbetet i pazëvendësueshëm.

Edhe nga vendi ynë kanë dalë dijetarë të shquar, të cilët u kanë shërbyer shkencave islame, jo vetëm në gjuhën shqipe, por edhe në gjuhën arabe e turke.

Gjatë Perandorisë Osmane u bë i njohur kontributi i dijetarëve shqiptarë, më saktë shkodranë. Gjurmët e këtyre të fundit i gjejmë në veprën “Son devir Osmanli ulemasi

1. Shih: Parathënien e “Son devir Osmanli ulemasi- Dijetarët e periudhës së fundit Osmane”, Sadik Albayrak, v.1, fq.6, Millî Gazete yayinlari, Istanbul, 1980.

- Dijetarët e periudhës së fundit Osmane”, të autorit Sadik Albayrak. Për ilustrim po përmendim disa prej tyre:

1. Abdurrahman Hifzi Efendi (Shkodrani)². I lindur më 1262 h. në Shkodër.

2. Hafiz Hasan Efendi (Shkodrani)³. Lindi në lagjen Tebe (Tepe) të Shkodrës më datë 16 Shtator, 1270 h.

3. Mehmet Teufik Efendi (Shkodrani)⁴. Lindi në Shkodër në vitin 1254 h. Ndërroi jetë më 23 nëntor të vitit 1309 h. Allahu i mëshiroftë!

Në shekullin e 20-të, kanë dalë katër dijetarë të mëdhenj shqiptarë të njohur me veprat e tyre në të gjithë botën islame.

Kush janë këta dijetarë?

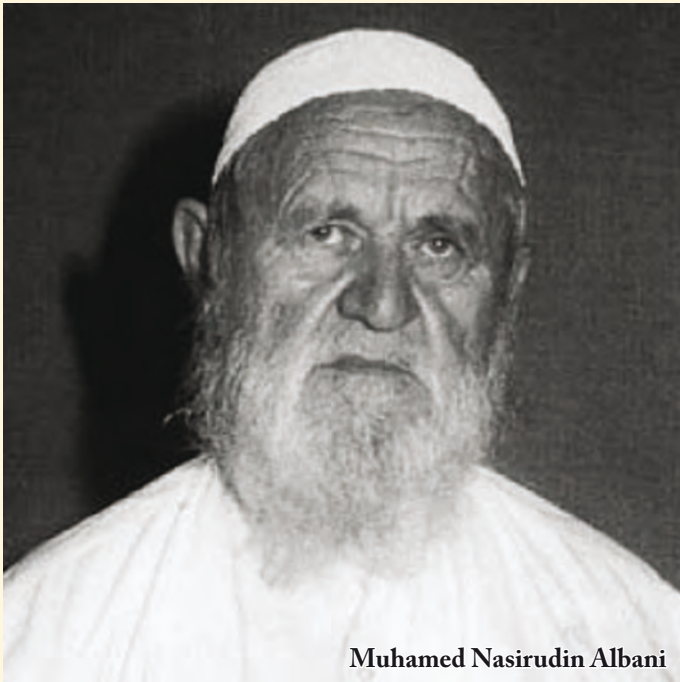
Muhamed Nasirudin Albani (1914-1999), hadithologu shkodran, i cilësuar si dijetari më i madh i hadithit në kohën e tij⁵. I shërbeu fushës së hadithit 60 vite, një jetë e tërë në shërbim të sunetit të Pejgamberit (a.s.). Numri i veprave të këtij dijetari, dorëshkrime dhe të botuara, arrin

2. Sadik Albayrak, Son Devir Osmanli Ulemasi, v.1, fq.42, Millî Gazete yayinlari, Istanbul, 1980.

3. Sadik Albayrak, shih po aty, v.II, fq. 42.

4. Sadik Albayrak, shih po aty, v. IV-V, fq. 133.

5. Shih: Ibrahim Muhamed El-Alij, Jeta dhe vepra e Muhamed Nasirudin Albanit, Tiranë, 2004, fq. 7.

Muhamed Nasirudin Albani

në 221 tituj.

Dijetari sirian Muhibudin El-Hatib thotë: “Ai (Muhammed Nasirudin Albani) është një nga thirrësit e Sunetit, të cilët ia kushtuan jetën ripërtëritjes së tij.”⁶, kurse Dr. Jusuf el-Karadavi e quan: “...muhadithi i Shamit”.⁷

Muhamed Nasirudin Albani ka lindur në Shkodër. Ishte fëmijë, kur familja e tij emigroi në Siri dhe u vendos në Damask. Shqipërinë nuk e vizitoi, por shqipen nuk e kish-te harruar. Fliste rëndë, por mund të kuptohej. Abdulkadër Arnauti, duke treguar përkushtimin e këtij kolosi ndaj diturisë, thoshte: “...shejh Muhamed Nasirudin Albani qëndronte 16 orë pa dalë fare nga biblioteka duke studiuar”.⁸

Ky dijetar shqiptar ushtroi disa funksione shkencore. U zgjodh nga Fakulteti i Sheriatit në Universitetin e Damaskut për të realizuar nxjerrjen dhe verifikimin e haditheve të Enciklopedisë së Fik’hut Islam, të cilën Universiteti do ta botonte më 1955. Në vitet (1961-1964) dha mësim në Universitetin Islamik të Medines. Në vitin 1999 iu dha çmimi Botëror i Mbretit Fejsal për studime Islame, si vlerësim për arritjet e tij shkencore në fushën e hadithit.⁹

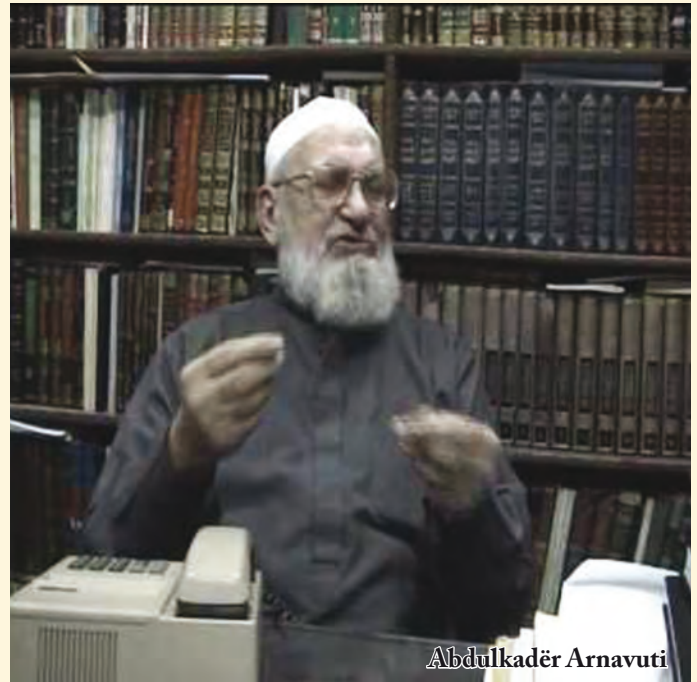
Kadri Sokoli, i njohur ndryshe **Abdulkadër Arnauti**, hadithilogu kosovar, i shërbeu fushës së hadithit 50 vite me radhë. Lindi më 1928 dhe vdiq më 2004, Allahu e mëshiroftë! Punimet e tij në shërbim të njohurive fetare në

6. Po aty, fq.11.

7. Po aty, fq.12.

8. B. Sulejmani, M. Tërniqi, Jeta, veprimtaria dhe fetvatë e Shejh Abdulkadir Arnautit, Durrës, 2010, fq.25.

9. Ibrahim Muhamed El-Alij, Jeta dhe vepra e Muhamed Nasirudin Albani, Tiranë, 2004, fq.12,34.

Abdulkadër Arnauti

përgjithësi dhe të sunetit në veçanti janë më shumë se 70 në më shumë se 150 vëllime.¹⁰ Falënderoj Allahun që ma ka bërë të mundur ta takoj, të bashkëbisedoj dhe të konsultohem me këtë kolos.

Abdulkadri ishte në gjendje të ligjëronte me një gjuhë të ëmbël popullore shqipe. Lidhja me vendlindjen ia bëri të mundur ta ruante gjuhën e nënës. Disa herë ka vizituar Kosovën dhe të afërmit e tij në Istog. Pas rënies së komunizmit, në vitet e para të lejimit të fesë, vizitoi Shqipërinë, ku mbajti shumë ligjërrata dhe vizitoi disa qytete, mes tyre edhe qytetin tonë, Shkodrën.

Abdulkadri ishte shembull në sjellje dhe moral. Devotshmëria, sinqeriteti dhe modestia ishin cilësi të karakterit të tij. Kur e lavdëronte dikush, e kam dëgjuar disa herë të thoshte: “Unë nuk jam vetëm se një nxënës i vogël”. Kur ishte në moshën 25-vjeçare, kishte mësuar përmendsh më shumë se 10.000 hadithe profetike. Ai kishte një kujtesë të shkëlqyer dhe vazhdimisht mësonte hadithe përmendsh edhe kur ishte i moshuar. Gjatë viteve 1958-1968 ai ka qenë drejtor i sektorit të hulumtimeve shkencore në shtëpinë botuese “El-Mektebul-Islami”.¹¹ Veprat dhe diturinë e Abdulkadrit i kanë vlerësuar dhe dëshmuar dijetarët e mëdhenj të botës islame. Prof. Dr. Mustafa el-Buga, një nga dijetarët e fik’hut e njëkohësisht edhe profesori im, ka thënë: “Shejh Abdulkadri është një dijetar i mirë dhe i devotshëm. Një hulumtues dhe njeri i matur në qendrimet e tij”.¹²

10. Shih: B. Sulejmani, M. Tërniqi, Jeta, veprimtaria dhe fetvatë e Shejh Abdulkadir Arnautit, Durrës, 2010, fq.38.

11. Shih: B. Sulejmani, M. Tërniqi, Jeta, veprimtaria dhe fetvatë e Shejh Abdulkadir Arnautit, Durrës, 2010, fq.24, 40.

12. Po aty, fq.139.

Shuajb Muharrem Arnauti

Abdulkadri ishte shumë dorë lirë. Ndonëse kishte obligime si mbajtës i familjes, prapëseprapë gjente mjete të ndihmonte nevojtarët, e sidomos studentët shqiptarë, që mësonin në Damask.

Shuajb Muharrem Arnauti, hadithologu shkodran, jeton aktualisht në Jordani duke u shërbyer librave të Sunetit dhe koleksioneve të hadithit. Allahu e nderoftë! Familja e këtij dijetari ka emigruar në Siri, në vitin 1926. Në vitin 1928 ka lindur hoxhë Shuajbi në Damask, ku ka qendruar deri në vitin 1983. Në vitin 1983 është shpërngulur në Aman, ku edhe sot vepron. Punimet e tij në shërbim të njohurive fetare në përgjithësi dhe të sunetit në veçanti janë më shumë se 240 vëllime.¹³

Nga studimi i disa prej veprave të tij, mund të them se modestia, përkushtimi, azhuriteti dhe korrektësia ndaj punës, janë karakteristikat, e këtij recensenti nga më të mirët e veprave klasike dhe njohësit më të spikatur të shkencës së hadithit në kohën tonë - hoxhë Shuajb Arnautit.

Vehbi Sulejman Gavoçi, juristi islam shkodran, dijetar i medh-hebit Hanefi, autor i më shumë se 60 titujve në gjuhën arabe dhe shqipe, autor i më shumë se 400 artikujve shkencorë të botuara në revistat dhe gazetat arabe. Lindur më 1923 në Shkodër. Më 1937 familja e tij emigroi për në Damask. Ka kryer studimet e larta dhe specializimin për jurisprudencën Islame në universitetin e Kajros, El-Az'her. Pedagog në universitetet e Arabisë Saudite (Rijad dhe Medine), Emiratet e Bashkuara Arabe (Dubai) dhe

13. Shih: Dr. Ibrahim el-Kufehij, El-Muhadith Shuajb el-Arnauti, Aman, 2002.

Vehbi Sulejman Gavoçi

Siri (Damask). Jeton dhe vepron aktualisht në Siri. Allahu e ruajtë! Përsëri falënderoj Allahun, i cili ma mundësoi të ushqehem nga edukata e tij dhe të trashëgoj nga dituria e bashkangjitur me ixhazetet e këtij kolosi.

Të gjithë këta dijetarë shqiptarë kanë kontribuar në dituritë islame me veprat e tyre voluminoze, duke i dhuruar fushës shkencore një bibliotekë shumë të pasur.

Vetëm punimet shkencore të tre hoxhallarëve të parë në fushën e hadithit arrijnë **mbi 500 vëllime të botuara**.¹⁴ Këto figura shqiptare janë dalluar dhe njohur në botën islame si **mbrojtës të traditës profetike**. Ata **ringjallën interesimin për sunetin** dhe traditën e saktë profetike dhe **dhanë mendimet e tyre në klasifikimin e haditheve**, të vërteta dhe të pavërteta, të sakta dhe të dobëta. Librat e tyre janë të mbushura plot analiza shkencore, njohuri të thella mbi kuptimet e haditheve si dhe vlerësime të thënieve profetike, duke bërë të qarta shkaqet e saktësisë ose pasaktësisë së tyre.

Së fundi, i drejtohem Krijuesit të gjithësisë, me lutjen: që dijetarët shqiptarë t'i shtojë dhe t'i bashkojë. Veprat e tyre t'i pranojë dhe shpirtat e tyre t'i mëshirojë. Amin! Ju faleminderit!

*Referat i mbajtur në seminarin me temë:
"Rëndësia e traditës profetike në Islam"
Shkodër, më, 18.02.2011.*

14. Shih :B .Sulejmani ,M .Tërniqi ,Jeta ,veprimtaria dhe fetvatë e Shejh Abdulkdir Arnautit ,Durrës ,2010 ,fq.25.

Nga historiku i arsimit të Tetovës

Arben Llalla

Historia jonë kombëtare është e mbushur me shembuj të shumtë të atdhedashurisë që nga Çamëria e deri në Kosovë, që nga Egjipti e deri në Amerikë. Misionarët e çështjes sonë kombëtare përhapën gjithandej zërin e shqiptarisë me anë të dijes dhe çeljes së shkollave shqipe për të ardhur në Kongresin e Manastirit, më 14-22 nëntor 1908 e duke vazhduar më tej me hapjen më 1 dhjetor 1909 të shkollës së parë të mesme kombëtare që u quajt Normalja e Elbasanit. Në këtë shkollë u përgatitën mësuesit e parë që përhapën dijen në gjuhën amtare. Nga bankat e kësaj shkolle dolën njerëzit që përgatitën brezat e parë të kombit shqiptar në gjuhën e tyre. Gjatë pushtimit të Shqipërisë nga Italia më 1939 e deri më 1944 shumë mësuesve, që kishin mbaruar shkollën Normale të Elbasanit iu bë thirrje nga Ministri i Arsimit të atyre viteve prof. Ernest Koliqi, për të dhënë mësim në trevat e Shqipërisë etnike, Çamëri, Kosovë, Maqedoni, Mal i Zi. Pas kësaj thirrjeje rreth 300 mësues shkuan për të hapur shkollat në këto treva dhe vunë themelet e dijes e të bashkimit kombëtar.

Gatishmëria dhe përkushtimi i mësuesve që vullnetarisht shkuan në trevat e Shqipërisë etnike, Kosovë, Çamëri, Maqedoni, Mal i Zi, për të dhënë mësim frymëzoheshin nga ideali i bashkimit kombëtar. Te shqiptarët e përtej kufirit të sotëm të Shqipërisë ende mbahen mend vitet 1941-1944 të bashkimit të Shqi-

përisë etnike në një shtet. Ata që kanë përjetuar vitet e bashkimit kujtojnë me nostalgji shkollën në gjuhën shqipe, festën e 28 Nëntorit, lëshimin e çdo lloji dokumenti në gjuhën amtare.

Megjithëse ky bashkim zgjati vetëm pak vite, ëndërra për t'u bashkuar të gjithë shqiptarët në një shtet nuk është shuar ende. Këtë herë do të shkruajmë për mësuesit dhe nxënësit e shkollës shqipe në trevën e qytetit të Tetovës, ku për fat të mirë janë ruajtur me fanatizëm shumë dokumente dhe fotografi që tregojnë çaste nga jeta shkollore e atyre viteve. Gëzimi i fëmijëve që ndoqen në atë kohë shkollën në gjuhën amtare, vërehet në fotografitë e vjetra ku lexohen qartë mbishkrimet: Rroftë shkolla shqipe! Rroftë flamuri! Rroftë Shqipëria! Rroftë arsimit! Rroftë Shqipëria e madhe!

Në qytetet e Tetovës, Gostivarit e Kërçovës, të përfshira në Prefekturën e Dibrës dhanë mësim rreth 95 mësues që kishin mbaruar Normalen e Elbasanit. Nga këta 34 ishin elbasanas. Disa nga mësuesit që dhanë mësim në trojet e Shqipërisë etnike ishin: Islam Hoxha, Dalip Zejneli, Enver Palluqi, Skënder Hoxha, Skënder Tupe, Qamil Skuqi, Tomorr Starova, Todi Dhamo, Nexhip Minarolli, Afërediat Gjylabi, Alipi Pajuni, Alush Balteza, Antoneta Gjylabi, Bexhet Hoxholli, Dede Shala, Myfit Synojmeri, Edip Tërshana,

Elena Todi, Josif Todi, Enrieta Panduku, Faik Pajuni, Gani Daiu, Gjergj Bullati, Hamit Pitja, Hasan Belshaku, Hysen Pajenga, Jonuz Balla, Liri Topalli, Nos Topalli, Mexhit Bekteshi, Mirtezan Katzadei, Marika Shala, Mahmud Torro, Marije Dashi, Nos Deliana, Afërdita Deliana, Pandi Treska, Xhaferr Narazani, Pjetër Janura, Qemal Agolli, Enver Agolli, Hasan Preka, Gani Jaja, Vangjel Daka, Jorgji Shuteriqi, Vasil Papajani, Thoma Kalefi, Fatbardha Çausi, Spiro Gjini, Ruzhdi Guranjaku, Vasil Andoni, Dhimitër Fullani, Violeta Monçi, Afërdita Monçi etj.

Brenda dy vitesh u hapën me një shpejtësi të madhe shumë shkolla në gjuhën shqipe në këto qendra të banuara nga shqiptarët. E veçanta është se më parë në këto treva nuk ka pasur shkolla shqipe në masë. Nxënësit mësonin me zell dhe në kokë mbanin plisin tradicional shqiptar. Interesant është fakti i emërtimeve domethënëse të shkollave shqipe në Maqedoni, si: “Skënderbej”, “Drita”, “Oso Kuka”, “Naim Frashëri”, “Sami Frashëri”, “Bajram Curri”, “Mati Logoreci”, “Lidhja e Prizrenit”, “Jani Vreto”, “Zgjimi”, “Atdheu”,

“Ilirija”, “Kristoforidhi” “Agimi”, “Lirija”, “Ismail Qemali”, “Avni Rustemi”, “Bashkimi”, “Gjergj Fishta”, “Isa Boletini”, “Kastrioti”, “28 Nëntori”, “Hasan Prishtina”, “Lekë Dukagjini”.

Edhe pse mësuesit shkuan vullnetarisht për t’u dhënë dije vëllezërve të tyre shqiptarë, pas ardhjes në pushtet të komunistëve në Shqipëri dhe në ish-Jugosllavi ata u burgosën si në atdhe ashtu edhe në ish-Jugosllavi. Ndër ta përmendim K. Prela, M. Maçi, F. Gurmani, S. Dedaj, S. Harri, E. Haxhiademi, V. Dashi, M. Daiu, V. Qiriaku, I. Xhaja, Xh. Hana, H. Taha, Y. Berisha, Gj. Martini, J. Saliu, S. Kolgecaj, Z. Shehi, M. Hadri, Y. Berisha, J. Balla, H. Dylgjeri etj.

Kishte nga ata që vuajtën burg në Jugosllavi me akuzën agjent i Shqipërisë dhe pas kryerjes së dënimit, kur e kthyen, u burgosën me akuzën agjent i Jugosllavisë. Por çfarë faji kishin bërë të gjithë mësuesit që kishin dhënë mësim në trevat shqiptare prej kufirit të Shqipërisë së sotme?! Faji i tyre ishte se ushtronin profesionin e shenjtë të mësuesit, përhapnin diturinë dhe arsimin në popullsinë që pushtuesit e ndryshëm donin ta linin me çdo formë analfabet.

Një ndër ata që vuajti burgosje të dyfishtë ishte profesori i nderuar, elbasanasi Jonuz Balla, i cili shërbeu disa vite në qytetin e Tetovës. Ai u arrestua në vitin 1945 gjatë protestave për mosmbylljen e shkollave shqipe në Tetovë dhe u burgos me akuzën agjent i Shqipërisë. Pasi kreu dënimin prej tetë viteve burg atë e rikthyen në Shqipëri, por pa shkelur në shtëpinë e tij, ku e prisnin të afërmit. Komunistët e Shqipërisë, të vëllazëruar me komunistët jugosllavë, e dërguan drejt e në burg, me akuzën agjent i Jugosllavisë.

Në vitin 1941, elbasanasi Jonuz Balla nisi punë si referent i Ministrisë së Arsimit të Shqipërisë në Tetovë. Pas një viti ai do të transferohej në Dibër me detyrën drejtor i shkollës 7-vjeçare “Skënderbej”. Në këtë post qendroi deri në vitin 1944 dhe më pas do të rikthehej përsëri në Tetovë për të drejtuar shkollën 7-vjeçare me po të njëjtin emër “Skënderbej”.

Punësimi në arsimin shqip do të zgjaste edhe për një periudhë të shkurtër për arsimtarin Jonuz Balla. Në vitin 1946 ai do të arrestohej dhe burgosej. Nga

kjo kohë do të fillonin vuajtjet e shumta dhe të vështira për këtë pionier të përhapjes së arsimit shqip në trojet tona në Maqedoni.

Për rreth 40 vite të izolimit të Shqipërisë dhe të një politike raciste të ish-Jugosllavisë, figura e mësuesit të dashur Jonuz Balla nuk ishte harruar nga ish-nxënësit e tij, por edhe mësuesi nuk e kishte harruar Tetovën dhe nxënësit e dashur, që tashmë ishin rritur edhe bërë gjyshër. Për një takim mallëngjyes me mësuesin Jonuz Balla na tregon ish-nxënësi i tij 75-vjeçari Cen Berisha, i cili thotë: “Ishte viti 1993 kur mësuesi ynë, Jonuz Balla, erdhi në Tetovë për një takim me ish-nxënësit e tij.

Kur e takova, nuk e njoha. Kishin kaluar shumë vite, ai ishte plakur dhe unë, nga një nxënës i vogël, isha bërë tashmë gjysh. Biseduam gjatë dhe më tregoi për herë të parë për bashkëpunimin që kishte pasur me babanë tim, Kapetan Arif Arfi, i cili, në vitet 1940-1945 ishte në krye të forcave të Bashkimit Balli Kombëtar. Atë ditë mësova që im atë kishte bashkëpunuar me mësuesin e shquar, Jonuz Balla, të cilin pushteti sllav e burgosi. Mësues Jonuzi më ka dhënë mësim në klasën e katërt fillore.

Një herë në javë ai bënte kontrolle klasë më klasë se si vijonte mësimi, ishte edhe inspektor i Arsimit. Gjithnjë na këshillonte që lapsat, fletoret dhe abetaren mos ta ndanim nga dora. Mbaj mend që ishte një burrë i pashëm, i lartë dhe me karakter të fortë.”

Në fshatin Shipkocivë të rrethit të Tetovës kanë dhënë mësim disa mësues nga Shqipëria. Veterani i arsimit shqip 78-vjeçari Sabri Ruzhdi Ramizi kujton mësuesin e tij të dashur që e ka mësuar në klasat fillore Mirtezan Katzadei, i cili ishte nga qyteti i Elbasanit dhe që nga viti 1941-1943 dha mësim në shkollën fillore të fshatit Shipkovicë të Tetovës. Xha Sabriu ruan kujtime të mira për mësuesin e tij dhe tregon: “Muajin e parë të vitit shkollor 1941 na dha mësim Dhimitër Shuli, të cilin në fund të muajit nëntor e dërguan për të dhënë mësim në qytetin e Tetovës.

Në vend të tij erdhi mësuesi Mirtezan Demir Katzadei, i cili kishte lindur në Elbasan më 1921. Mësues Mirtezani na jepte gjuhë shqipe dhe punonte në kla-

sat e para deri në të katërtat në fshat. Pasdite jepte mësim me të rritur, kurse të gjuhës shqipe për të luftuar analfabetizmin. Për festën e 28 Nëntorit më 1942 mësues Mirtezani bëri për çdo dy nxënës nga një flamur të vizatuar në një karton të trashë dhe ne shëtitnim mëhallë më mëhallë duke kënduar këngët atdhetare që na kishte mësuar mësuesi ynë.

Nga fillimi i vitit 1944 mësues Mirtezanin, Dhimitër Shulin edhe disa mësues të tjerë i arrestuan gjermanët dhe i nisën për në Tiranë, sepse dyshonin se bashkëpunonin me partizanët. Në të vërtetë mësuesit tanë nuk kishin bindje politike. Ata bënë punë kombëtare. Nuk u interesonte asgjë përveç çështjes shqiptare.

Pas lufte më 1945, mësues Mirtezani erdhi me detyrë në Shkup dhe punonte në Komitetin Ekzekutiv të Rinisë dhe takoheshim rrallë. Ai shkruante shpeshherë edhe në gazetën “Flaka” për problemet e arsimit. Pasi vazhdova shkollën “Normale” në Shkup, e takoja më shpesh mësuesin tim të dashur. Ai më këshillonte dhe më ndihmonte gjithnjë që të ecja mirë me mësimet. Në vitin 1949 e shkarkuan nga detyra në Komitetin Ekzekutiv të Rinisë dhe e burgosën 3 muaj. Pas lirimit e dërguan mësues në shkollën “Liria”, në Shkup. Nga viti 1950 e burgosën deri në vitin 1953, kur e dërguan në Shqipëri. Ishte një njeri i dashur dhe shumë këmbëngulës. Nuk pranoi të bashkëpunonte me pushtetin e Shkupit. E torturuan shumë në burg. Pas pak kohësh më burgosën edhe mua dhe vuajta disa vite burg.

Me sa më kujtohet ishte viti 1993 dhe në Tetovë kishin ardhur mësuesit tanë që na mësuan shkrim e këndim shqip, sepse ne atëherë dinim vetëm “elham dulil-lah”. Kur u takuam, i thashë: “Dorëzohem para teje.” Kur ishim nxënës na pati mësuar që nuk duhet të qanim asnjëherë, nuk duhet të lotonim për çfarëdo që të na ndodhte, se burrat nuk qajnë. Por unë u dorëzova para mësuesit tim, qava si një fëmijë. Ishin lot gëzimi, malli. Pas atij takimi që kaluam disa ditë bashkë ish-mësues e ish-nxënës, flitnim shpesh në telefon, derisa një ditë vajzat e tij më treguan se ishte paralizuar dhe nuk mund të fliste. Vitet kishin bërë të vetën...

Poeti i imazheve

-Shënime për krijimtarinë poetike të poetit nga Kosova, Gani Xhafolli -

Xhahid Bushati

1

Natyrë krijuese, formulimi i tekstit dhe i nëntekstit, mënyra e paraqitjes së tij poetike dhe grafike, e bëjnë Gani Xhafollin një model që u ka ikur stereotipive që të fal ky tradicionalizëm qysh në fillimet e krijimtarisë së tij letrare. Si poet i letërsisë shqipe për fëmijë, të fton për një “bashkëbisedim” të mëtejshëm në udhën e tij poetike që ka zgjedhur.

Vrojtimit, konstatimet dhe perceptimet tona kanë rrjedhoja të tilla sa arrijmë në përfundimin se, që në librin e parë talenti i tij ka vënë disa pika mbi i, të cilat kanë vijëzuar disa veçori në individualitetin e tij poetik. Librat e tjerë që poeti botoi më pas, si në fushën e poezisë, apo të prozës së gjatë; kanë ardhur duke thelluar e pasuruar mëvetësinë poetike, pra, kanë gdhendur më tej portretin prej krijuesi. Një konstatim i tillë të krijon gjithnjë bindje, edhe pse përballësh me një konfiguracioni poetik që në të shumtën e rasteve është i befasishtëm, i çuditshëm, edhe pse mund të të lodh së menduari e të të hutojë ndoca gjatë komunikimit me tekstin poetik.

Ndryshe nga autorët e tjerë, mendoj se Gani Xhafolli e ka individualizuar portretin e tij më shpejt, në kohën dhe në hapësirën poetike e shkrimore që ka zgjedhur, jo shumë në traditë dhe e lëvruar në fushën e letrave shqipe për fëmijë e të rinj. Krijimi letrar (poezia për të cilën po merremi e po flasim) është refleksi i të shprehurit të botës së tij të brendshme. Arrin ta dëshmojë mëvetësinë e tij përmes kundërimit të vëmendshëm të objektit (herë vetëm, herë në marrëdhënie me të tjerë) si lojë e një fantazie ireale. Është kjo arsyeja “që në poezinë e vet ka krijuar e formuar sferën poetike e tematike, veçoritë esenciale individuale që e shquajnë atë në kuadër të një kohe, të një gjenerate apo të një orientimi poetik të shkrimit”.¹

Në vazhdim të qasjes së individualitetit si metodë e proces krijues të autorit në fjalë, studiuesi i talentuar Prend Buzhala është i mendimit se ai (Gani Xhafolli, nënvizim im) “... riaktivizon një poetikë të tërë të një mozaiku dinamik. Është kjo, një poetikë grafemash, është semantizimi i tipa-

ve të ndryshëm të shkronjave të shtypit, janë ndërthurja e procedimorit të sekuencave tekstore dhe krijimi i lojës së fragmenteve.”²

Nocionet e lartpërmendura shfaqen në mënyra të larmishme, kanë rrjedhat e tyre në veprat e tij poetike, janë elementë përbërës (tablo dhe tabloide), të cilat studiuesi Prend Buzhala i quan me të drejtë: ‘**mozaiku dinamik**’.

Poezia e Xhafollit e ka një mënyrë shpalosjeje. Ajo: *Udhëton drejt mundësisë së nisjes të krijimit. *Udhëton drejt një fabule të mirëfilltë. *Udhëton drejt mozaikut fabulator. *Udhëton drejt një meditimi a përsiatjeje brenda “folesë” së lirikës së peizazhit.

Po sjellim dy shembuj:

“Dora i duhet Diellit”

Lules i mungon dora e majtë / Një bombë e zezë ia këputi / Nganjëherë shkon te kroi / Mos po e gjen në pyll / Ndonjë copë të gishtit / Shpeshherë loton tek një kaçubë / Kujtimet i mbulon loti. / Një ëndërr i tha një natë / Dora jote e vogël / Do të bëhet lule e kaltër / I duhet diellit dhe hënës.

Nisja e krijimit drejt një fabule të mirëfilltë, por, që në strofën e dytë “ikën” e përfundon në një meditim me natyrë përrallore, si qetësim i një gjendjeje dramatike e trishtuese, e cila është prezantuar që në strofën e parë, aty, ku fabula sapo ka nisur të marrë jetë.

a) Kur përsiatja bëhet brenda “folesë” së lirikës së peizazhit. Loja e figurave krijon të njëjtën tipologji artistike përrallore.

Poezia: “Lehtë mund të ngatërrohem me diell”

Nëse hëna ma kërkon gjyshin / Lehtë mund të grindem me hënën / Nëse dielli ma kërkon gjyshen / Lehtë mund të ngatërrohem me diellin.

Teksti i ofruar nga poeti Gani Xhafolli gjithnjë na shfaqet si imazh i një natyre filmike. Kjo është natyra e tij e perceptimit. Duke qenë e tillë, ruan domosdoshmërisht “sekuenca

1. Rugova, Ibrahim: “Strategjia e kuptimit”, “Rilindja”, Prishtinë, 1980; fq. 198.

2. Buzhala, Prend: “Odeoni i Fjalës”, Botim: Gazeta “Rilindja”, Prishtinë, 2003, kapitulli: “Drejt poezisë totale”, Gani Xhafolli: “Gishti idiot”, poezi për fëmijë, botoi Shoqata “Renesansa Shpirtërore”, Prishtinë 2000, fq. 327.

tekstore”, ku shpërfaqet loja me elementet e saj konkretë, abstraktë, imagjativë, që në të shumtën e herës vijën nga mosha e fëmijërisë, “bisedojnë” me të dhe nisen drejt një udhe të pafund... Në këtë “bashkëbisedim”, mbase, e ke të vështirë t’i përcaktosh se ku janë kufijtë e reales dhe të ireales.

Në poezinë “Hëna vizaton lule” fëmijërinë, e cila mbart lojën dhe mallin e poetit, mbart grupime fjalësh të tilla që ruajnë konotacionin e duhur e marrëdhënie të logjikshme në mes tyre. Si p.sh: përrallat – gjyshja, pylli – zogjtë, molla – motra, etj.

Poezia procedon nga pikëpamja e ndërtimit të saj në vetën e parë. Troket përmes kujtimeve. Mënyra e perceptimit kujtimor na kujton modelin e fillimit, siç nisin përrallat tona popullore me natyrë magjike.

Kumti poetik i poetit është fëmijëria. Në fëmijërinë e tij është shpirti i poetit. Në shpirtin e poetit është fëmijëria e tij. Përmes magjisë së hënës na paraqitet e shenjtë, e paprekshme, e papërsëritshme, e përjetshme. Fëmijëria e poetit jeton fëmijërinë e saj në çdo objekt poetik, ose e thënë ndryshe në çdo “sekuencë tekstore”.

2

Krijimtaria e Ganiut e ka një **ndryshe** në raport me plejadën e shkrimtarëve pararendës të kësaj letërsie. Ajo “përqendrohet” në thyerjen e disa klisheve letrare që e kanë zënë për **fyti**, edhe aktualisht, poezinë fëmijërore. Po përmend për shembull tradicionalizmin apo prapakohësinë (në pikëpamje të mendësisë) që ende i kanë rrënjët e forta. Fatkeqësisht një pjesë e poetëve ende **ngrohen** nga këto rroba të vjetra, në një kohë që realitetet e reja të ftojnë për më shumë bashkëkohësi, imagjinatë, gjetje e të papritura, për më shumë humor, abstragime e fantashkencë, për më shumë larmi komunikimi e rrezatime të figuracionit letrar, etj.

Kritika letrare është marrë me zbrëthimin e kodit poetik të poezisë së Xhafollit. E ka quajtur me termin: **modern**. Ndërsa ai vetes, gjatë një interviste të dhënë kohë më parë, ka pranuar t’i thotë: **shkrimtar i eksperimenteve**, dhe sjell si shembull sintagma të tilla: “Mjafton nganjëherë vetëm dy germa në një faqe. Unë flas vetëm me një mollë dhe me një kaçubë”.

Eksperimentin poetik Ganiu kërkon ta **shenjojë dhe e shenjon atë** te vendosja e figurës dhe bukuria e fjalës, te shpirti i metaforës dhe fshehtësia magjike, te imagjinata largpamëse dhe vezullimi i ngjyrave, i tingujve, i zanoreve, i shenjave të pikësimit; te pabesueshmëria dhe besueshmëria. Tani, në këtë pozicion që e ka vënë kritika letrare Ganiun dhe, duke iu referuar e besuar mendimit të tij që cituam më sipër, poezia xhafolliane udhëton dhe “kontrollohet” drejt parame-trave imazho – figurativë.

Për ilustrim kemi zgjedhur poezinë: “**A fluturojnë gjyshet**”

Lisi më ka thënë / Në hënë ka gjithçka / Nuk di a ka djem / Dhe vajza / ?????????????? / nuk e di a ka gjyshe / që fluturojnë / ?????????????? / Flutura më ka thënë / Në hënë flasin zogjtë.

Nuk dua të ndalem në shqyrtimin grafik të poezisë. Më tërheq vëmendjen prania e hënës, si planet me plot pikëpyetje e të panjohura. Prania e saj, kësaj here, si element përrallor. Komunikimin me të ia ka besuar Lisit. Ai afron largësinë. Hëna në përfytyrimin e fëmijës ka trajtën e magjisë përrallore. Ruhët kjo trajtë nëpërmjet figurës së çuditshme të gjysheve që fluturojnë dhe zogjve që flasin. Të gjitha këto befasi figurash të çuditshme fitojnë konkretësi reale, kur mendon se hëna është planet me shumë panjohësi. Ndërsa në rrafshin artistik ajo është një ëndërr e bukur e fantazisë fëmimore.

3

Në të shumtën e rasteve poezitë e Gani Xhafollit ruajnë konkretësi, raporti i reales me irealen ka fytyrën e vet inkandishente, por që nganjëherë e “humbasin ekuilibrin” poetik dhe bëhen fluid e të tejskajshëm. Për të mos ndodhur një fenomen i tillë, veçanërisht pjesa e dytë, mendoj, realisht e do një përkujdesje nga ana e autorit, ndryshe nuk mund të flasim për gjetje adrese të lexuesit të vogël, ndryshe nuk mund të flasim “për një imazh rruge të re e të një poetike jetëgjatë.” Pra, kërkojmë të largohet ajo pakuptueshmëri që vihet re nganjëherë te figura poetike e sintaksi poetik, qoftë edhe me përpjekjet e poetit që poezia kërkon ta ndriçojë edhe me lojën formale të figurave brenda strukturës së krijimit artistik.

Si çdo krijues, edhe poeti Gani Xhafolli ka një marrëdhënie komunikimi me poezinë, gjini së cilës i është përkushtuar. Kjo është një marrëdhënie me sensibilitet vetiak dhe buron së brendshmi, ka si emër shpirtin -metaforë të poetit dhe “Rrjedha e gjërave jep dashurinë, duke sajuar kështu një kontekst personal shpirtëror, të shoqëruar me figurën e zgjedhur për fëmijë.”³ Në këtë kontekst: shfaqjet e saj janë të dukshme e të padukshme. Për rrjedhojë në laboratorin krijues janë të pranishëm: heshtja, dhembja, magjia, të fshehtat, përrallorja, monologu dhe dialogu i krijuësit, vuajtjet, mundimet dhe madhështia e tij... Mbi bazën e këtij perceptimi, në çdo varg të poezisë së tij spikat fryma e të jetuarit. Kjo është arsyeja që në çdo figurë poetike frymon shpirti i poetit, “mbështetet” ëndrra, dashuria, magjia e spektri i dritës, mbështet e besueshmja dhe e pabesueshmja e poeti-

3. Maloku, Flamur: “Një model i mundshëm kritik”, fq. 83, libri: “Letërsia shqipe për fëmijë dhe kritika për të”. (Sesioni shkencor i Karvanit të Shkrimtarëve për Fëmijë “Agim Deva”, i mbajtur në Prishtinë, më 4 qershor 2009; Prishtinë, 2009.

kës së Gani Xhafollit. Këtu duhet ta kërkojmë vetëdijen dhe identitetin e poetit, i cili është lidhur pazgjidhshmërisht me vendlindjen. Një dashuri e tillë shpërfaqet madhërisht me poezia: **“Vëllain e kam larg”**, edhe pse personazh është vëllai i poetit. Ngjyrat trishtuese dhe pohimi artistik “enden” mjeshhtërisht, tekta vizaton portretin e heroit kryesor, në të cilën është përmbledhur jeta e tij prej kurbetçiu, që në çdo moment e ka të shtrenjtë vendlindjen dhe asnjëherë nuk e harron Atdheun.

Pak flokë i ka mbi kokë / i kanë rënë në Berlin / ujë ka pi shumë pak / në vendlindje. / më ka thënë: në rrugën / **“JETOI ME HËNËN”** / ëndrrat janë prej bore / dhe akulli. / Atdheun nuk e harron / as ujin / gjithmonë shkon në ka-tund / kur vjen / me lot e lag barin.

Në vijimësi të plotësimit të portretit artistik të Ganiut, studiuesi Prend Buzhala prek edhe një tipar tjetër të rëndësishëm që i jep dimension akoma më kërkues krijimtarisë së tij: “E, kudo gjatë leximit, do ta ndjesh se konceptimi i botës së fëmijës do të qendrojë si mbizotëruese stilistike e tematike në hapësirat e kësaj lirike.”⁴

Teksa komunikojmë me poezinë e Ganiut, parapëlqejmë këtë dukuri ta emërtoj: parakohësia (si koncept estetik) e poezisë brenda kohës së saj. Kjo parakohësi është e lidhur në vazhdimësi me të ardhmen si një proces linear e i pambyllur. Pra, parakohësia jep sinjalin e një vazhdueshmërie. Në këtë kontekst, në qoftë se do të kërkojmë argument për të dhënë një përcaktim në drejtim të perceptimit dhe pasqyrimin të realitetit, poezia e krijuar prej poetit na përftohet si **imazh dhe vetëm si imazh**. Një marrëdhënie të tillë krijon edhe me lexuesin, marrëdhënie që në themel ka **BASHKËKOHËSINË. Bashkëkohësia mbetet një nga vlerat e rëndësishme, mos themelorja, e krijimtarisë së Gani Xhafollit.**

Poezia e Ganiut në të shumtën e rasteve mbart edhe ngjyra përrallore. Një tipar tjetër ky. Të tilla ngjyra magjepsëse jetojnë dhe rrezëllin brenda **imazhit**. Të kuptohemi, nuk jetojnë shtresë mbi shtresë, por bashkëjetojnë në raporte të caktuara, dhe po së bashku i japin **imazhit dritë të re, dritë nga drita përrallore e qëmoçme**. Brenda kësaj hapësire lëviz ky modelim poezie, sigurisht, me nuancat përkatëse. Lëvizja është e befte, e çuditshme. Kësaj lëvizjeje i jep jetë metafora, jo thjeshtë si figurë letrare, por si shpirtëzim. Është me interes të hulumtosh nënshtresat e saj, mikro dhe makro hapësirën e saj. Sepse gjen shpirtin e poetit që i jep shpirt, frymëmarrje e fantazi çdo fjale në tekstin poetik, i cili është ndërtuar mbi rrjedhat e ligjëritimit, mbi meditacionin vrulltar që ruajnë me fanatizëm e besueshmëri sa sistemin

4. Buzhala, Prend: “Odeoni i Fjalës”, Botim: Gazeta “Rilindja”, Prishtinë, 2003, kapitulli: “Drejt poezisë totale”, Gani Xhafolli: “Gishti idiot”, poezi për fëmijë, botoi Shoqata “Renesansa Shpirtërore”, Prishtinë 2000, fq. 327.

figurativ aq edhe semantikën përmbajtësore e strukturore të poezisë. Jo më kot studiuesi Astrit Bishqemi ardhjen e Gani Xhafollit në letërsi e përcakton kështu: “... po trokiste një poet me tipare të reja ideo-tematike e stilistike, një vëzhgues i hollë i jetës së fëmijëve.”⁵

Poeti Gani Xhafolli e ka të shtrenjtë tharmin e perceptimit. E ka relikte. Po të kërkojmë origjinën a prejardhjen e kësaj relikte, patjetër që do ta gjejmë në shpirtin e poetit, që me të drejtë studiuesi Xhevat Sylaj e thekson si element bazal: “Në vjershat e Gani Xhafollit çdo gjë ka shpirt, ndien e flet.”⁶

Po të kërkojmë më tej rrugëza të tjera të poetikës së Ganiut, do të thoshim se do ta gjejmë në formulimin: **E ndërton imazhin mbi tekstin e ofruar**. Në përqsje të kësaj hullie, studiuesi Xhevat Sylaj shprehet: “Vargu i tij (G. Xh., -nënvizimi im) ka një thyerje dhe artikulum modern. E njëjta gjë i shenjon edhe mjetet e tjera shprehëse poetike. Poezia e tij ka figuracion të pasur. Nganjëherë figurë poetike është e tërë vjersha, e cila të bëhet se i ngjan një pikturë të bukur moderne.”⁷

Librat për fëmijë të deritanishëm që përbëjnë korpusin poetik të Gani Xhafollit, ruajnë edhe një mozaik **argumentesh të tjera** që na i ofron me të drejtë po studiuesi Xhevat Sylaj, siç janë: “idetë e mëdha i realizon përmes dromcave që e bëjnë jetën, përmes detajeve”, “...në ato detaje janë ëndrrat, preokupimet dhe fantazia e pasur e fëmijëve”, “Pikërisht nga ky këndvështrim, qoftë ai përjetim apo edhe vrojtim i thjeshtë, poeti Gani Xhafolli i realizon krijimet e tij poetike”, “... titull libri (titujt e librave) shpreh (-in) tendencën e vazhdueshme të poetit për shprehje të lirë dhe të re në poezi.”⁸

Të gjitha këto, e të tjerat që i kanë evidentuar studiuesit dhe kritika letrare, shpalosin **Poetikën** e Gani Xhafollit. Kjo **Poetikë** është specifike dhe e dallueshme, ashtu siç e përmendëm më parë dhe po e theksojmë dhe tani. Dallueshmëria shfaqet edhe në paradigmat e arketipit të tij poetik, të cilat konservojnë përkushtueshëm tiparet, që ravijëzojnë individualitetin e Ganiut, që nuk është i vështirë për tu dalluar, sepse është i mirëdalluar dhe i mirëpërcaktuar. Nga që është i tillë, çdo libër flet dhe paraqet një status vlerash poetike, që jo çdo poet ka privilegjin ta ketë e jo çdo poet mund ta arrijë këtë cilësi artistike përmes rrugës së tij poeti-

5. Prof. As. Dr. Astrit Bishqemi: “Histori e Letërsisë Shqiptare për Fëmijë e të rinj”, (Botimi i tretë, i plotësuar dhe i përmirësuar), Shtëpia Botuese “dy Lindje dhe dy Perëndime”, shkrimi për Gani Xhafollin, fq. 219.

6. Sylaj, Xhevat: “Kush e shkruan poezinë” (Vlerësime për letërsinë për fëmijë), Shtëpia Botuese FAIK KONICA, Prishtinë, 2005; shkrimi: “Poezia si pikturë”, fq. 63, 62.

7. Po aty.

8. Sylaj, Xhevat: “Kush e shkruan poezinë” (Vlerësime për letërsinë për fëmijë), Shtëpia Botuese FAIK KONICA, Prishtinë, 2005; shkrimi: “Poezia si pikturë”, fq. 63, 62.

ke. Dhe kur flitet për rrugë poetike “Gani Xhafolli është një poet që mundohet të çajë në shtigje të parradura, i ndikuar nga letërsia moderne botërore për fëmijë.”⁹

4

Përdorimi i mjeteve të shprehjes dhe përdorimi i sistemit figurativ nga njëri libër për fëmijë te tjetri, reflektojnë module dhe tipologji të tekstit poetik gjithherë në kërkim të formave të reja, të cilat ruajnë, thellojnë dhe pasurojnë identitetin e palëvizshëm poetik të autorit në kohë dhe në hapësirë duke iu përgjigjur me dinjitet etapave dhe stadeve të zhvillimit të letërsisë shqipe për fëmijë.

Sipas studiuësve, veçanërisht poetëve lirikë, në krijimtarinë e tyre poetike, u kërkohet vazhdimisht rendje drejt shtigjeve të reja, pra, rrafshëve të reja të zgjerimit problematik e tematik; poezitë të kenë struktura të larmishme, po ashtu të larmishme të jenë kompozimet e tablove të poezive, që në rastin konkret poezia e Ganiut ka parafytyrën e një mozaiku. Kështu largojnë poezitë me të njëjtin koncept vështrimi, me të njëjtin procedim artistik e zgjidhje strukturore. Kështu largojnë njëtrajtësinë, horizontalitetin, humbjen e efekteve emocionale, përsëritjen e të njëjtave tema, figura, detaje, etj., gjë që sjell varfërimin tematik, rinjohjen e figurave dhe detajeve. Kjo njëra anë. Ana tjetër, poetët duhet të kenë parasysh se “Modernizmi i tij rrezikohet nga hermetizmi...”¹⁰

Elementët novatorë e kreativë i gjejmë si domosdoshmëri në poezinë e Gani Xhafollit. Konkretisht i gjejmë në përdorimin e shpeshtë dhe të larmishëm të lojërave grafike, të animizmit dhe të personifikimit mundësisht të çdo fjale e fjale-figurë, të poezive të tipit lodërtare, enigmatike e omonime. Kjo është arsyeja, që, nëse e kërkojmë adresën e poetit, do ta gjejmë patjetër duke ecur drejt një udhë të re e të panjohur, apo duke projektuar një shteg të ri... shpesh të pa imagjinueshëm e befases si për lexuesit ashtu edhe për studiuesit.

Unë i besoj talentit të poetit Gani Xhafolli.

Unë besoj të **GRAFIKA POETIKA E GANI XHAFO-LLIT.**

Duke iu rikthyer edhe një herë optikës së rileximit të tekstit poetik që ofron Gani Xhafolli, ai jo sot por edhe mot, do të ngulmojë që alkimia e poezisë së tij do të jetë imagjinata, në të shumtën e rasteve e habitshme, e papritur..., si domosdoshmëri për botën e madhe të fëmijëve, të cilëve u takon e ardhmja. Ky nocion, si një gur i çmueshëm, gjen përligjjen dhe rrezatimin që në titullin e librit, që është akti i parë i komunikimit me lexuesin e vogël. Në shumësinë e

9. Prof. As. Dr. Astrit Bishqemi: “Histori e Letërsisë Shqiptare për Fëmijë e të rinj”, (Botimi i tretë, i plotësuar dhe i përmirësuar), Shtëpia Botuese “dy Lindje dhe dy Perëndime”, shkrimi për Gani Xhafollin, fq. 219.

10. Po aty.

titujve të këtij autori **elementi i fluturimit** mbetet parësor. Kjo është, ndoshta, arsyeja që përfaqësohet me: zogjtë, dallëndyshet, lejlekun, etj. Gjithashtu, po në shumësinë e titujve të këtij autori **elementi i magjisë përrallore** mbetet mahnitës. Kjo është, ndoshta, arsyeja që përfaqësohet me: princeshën, princin, mbretin. Cili fëmijë nuk ëndërron të jetë së paku një herë në jetë i tillë! Cili s’është bërë një herë në lojërat e tij të fëmijërisë **mbret apo...**, dhe si **i tillë s’ka** ëndërruar pambarim..! Kjo nuk është mendjemadhësi, kjo është natyrshmëri e përligjur e botës fëmimore, është njohje e thelluar e kësaj bote nga ana e autorit. Dhe këtë rrëfim e gjejmë në poezinë “**Jam mbret i vogël**”, ku **mesazhi** identifikohet me titullin e poezisë:

Motër e kam një lule / Në dhomë / Vëlla e kam një bilbil / Në kafaz / Jam **MBRET** i vogël / Dhomën e kam republikë / Nuk më duhet asnjë polic / Dhe asnjë dele / E kam një shoqe të vogël / Është më e bukur se deti / Dhe hëna / Lojën na zbukuron.

Imagjinata është kurora e poezisë së Ganiut. Një kurorë, që i rri si dimension i ndritshëm i poezisë dhe e bën Gani Xhafollin si rrallë poet. Se “...në librat poetikë të Gani Xhafollit, në sferën e imagjinatës krijuese, në këndvështrimin e tij origjinal e konceptimin modern tekstor e mjaft interesant të larushisë së temave, do të hyjnë imagjinata e semantizimit të shenjave të ndryshme grafike, të grafemave dhe të shkronjave. Grafemat, shkronjat dhe shenjat grafike marrin zë e këndojnë me ritëm, me melodi e me imagjinatë të pakufishme. Në fushën e gjerë krijuese të këtij semantizimi do të hyjnë edhe loja e me shenjat e pikësimit apo të interpunkcionit, do të hyjnë trajtat e poetikës dokumentare (si kronika, shënime, ditarë), si dhe modelimet e ndryshme matematikore-ligjërimore etj., që janë përdorë edhe në librat e mëparshëm të këtij krijuesi interesant.”¹¹

*Poezitë që kemi marrë në shqyrtim titullohen: “Dora i duhet Diellit”, “Lehtë mund të ngatërrohem me diell”, “Hëna vizaton lule”, “Një dallëndyshe zbriti mbi një pikë”, “A fluturojnë gjyshet”, “Vëllain e kam larg”, “Jam mbret i vogël”, “Do ta ruaj një qengj pak në Jupiter”. (Shkëputur nga librat: “Jam mbret i vogël” (poezi për fëmijë), Shtëpia Botuese “Zef Serembe”, Prishtinë, gusht – 2003; “Princesha e vogël” (poezi për fëmijë), Shtëpia Botuese “Zef Serembe”, Prishtinë, qershor – 2000).

Në të gjitha poezitë e lartpërmendura është e pranishme figura e hënës. Arsyeja pse kemi zgjedhur këtë model poezie është se, donim të përligjnim një dëshirë të autorit, i cili në një intervistë thoshte: “Në valixhen time poetike përveç vesës, shiut, lules dhe ëndrrave, një dritë më ndjek përherë: Hëna, është mikja ime më e dashur që më bën pyetje”.

11. Buzhala, Prend: “Odeoni i Fjalës”, Botim: Gazeta “Rilindja”, Prishtinë, 2003, kapitulli: “Letërsia në mbrojtje të imagjinatës”, fq. 316

Parimet e jetës nga Aliu (r.a.)

Sadik Dana

Transmetohet se Aliu (r.a.), e ka këshilluar djalin e tij Hasanin (r.a.): “Biri im, para së gjithash ki frikë Allahun, ashtu siç i takon. Zbatoji të gjitha urdhrat e Tij. Gjallëroje zemrën duke e përmendur shpesh Atë. Kapu fort prej litarit të Tij. Nëse arrin të mbahesh, nuk do të gjesh lidhje më të fortë se sa lidhja me Zotin tënd. Forcoje zemrën me këshilla. Me anë të devotshmërisë, braktise dhe vrite dashurinë që ka zemra për pasurinë e kësaj bote dhe ndriçoje atë me drejtësi, dituri, butësi, fjalë të bukura dhe të vërtetën.”

Kujtoje vdekjen dhe me anë të saj gjallëroje zemrën. Dije se çdo gjë do të shkatërrohet. Prandaj binde zemrën se edhe ajo do të kthehet në hiç. Tregoji asaj një nga një të gjitha fatkeqësitë dhe belatë e kësaj bote. Mendo, kujtoja vetes dhe të tjerëve se koha me rreptësinë dhe ulërimën e saj i kthen ditët dhe netët kundra teje.

Tregoji zemrës dhe egos historitë e popujve të mëparshëm. Mendo për fatkeqësitë që u kanë ndodhur njerëzve në të kaluarën. Kujdesu që mos të të ndodhë e njëjta gjë. Shëtit në tokën që kanë jetuar të parët e tu dhe analizoji me vëmendje gjurmët e tyre. Çfarë kanë bërë, prej nga dhe përse kanë

emigruar? Kur t’i analizosh të gjitha këto, do të shohësh se ata u ndanë nga shokët dhe të afërmit duke emigruar në vende të huaja. Njësoj si ata, shumë shpejt edhe ti do të emigrosh në vende të panjohura që nuk i ke parë. Prandaj përgatite dhe pastroje që tani vendin e të ardhmes tënde. Mos e shit botën tjetër për këtë botë.

Mos fol për atë që nuk ke dituri dhe mos u ngatërro në punët që nuk të takojnë. Çdo punë lërja të zotit të vet. Braktise rrugën prej së cilës ke frikë se do të vijë ndonjë fatkeqësi, sepse, është më mirë të braktisësh një punë prej së cilës ndjen rrezik, se sa të përparosh në të me frikë.

Puno siç duhet në rrugë të Allahut dhe mos ngurro të sakrifkosh dhe të luftosh për hir të Tij. Fjalët e rënda të kujtdo qofshin, mos të të largojnë nga rruga e Allahut. Kudo që të jesh, mundohu të kapërcesh çdo pengesë për të arritur tek Ai.

Kupto dhe mëso çdo gjë që ka në Islam. Mësoje veten të jesh i durueshëm përballë vështirësive. Në çdo punë strehohu tek Allahu, sepse Ai është mbrojtësi më i mirë, streha më e mirë dhe shpëtuesi më i afërt. Dorëzoju Allahut në çdo punë, sepse është Ai që i ka falur çdo gjë njeriut dhe gjithashtu është Ai që e lë të mjerë.

Mundohu mirë para se të kryesh një punë. Këshillohu me njerëzit më të besueshëm që të marrësh vendimin më të mirë. Mundohu ta kuptosh drejt këtë këshillë dhe mos hiq dorë prej saj. Dije mirë se fjala më e vlefshme është ajo më e dobishmja. Nuk ka mirësi në dijen e padobishme. Prandaj dhe nuk pritet ndonjë dobi nga dituria që nuk është e nevojshme të mësohet.

Biri im! Sapo ndjeva se po jetoj momentet e fundit të jetës sime dhe se vazhdimisht po dobësohem. E pashë të arsyeshme të t’i bëja të ditura këshillat e mia, sepse nuk munda të gjeja kohë për të

të thënë gjithçka që mendoj. Me ardhjen e exhelit, ashtu si trupi, po më dobësohet edhe kujtesa. Në zemrën tënde duhet të zënë vend këshillat e mia, para dëshirave, epsheve dhe ngatërresave të kësaj bote, që do të të bënin si një kalë kokëfortë. Prandaj një pjesë prej tyre po t'i lë me shkrim.

Biri im! Gjërat më të mira që do të përfitosh prej këshillave të mia, janë frika ndaj Allahut dhe strehimi tek Ai; zbatimi i punëve që t'i ka bërë farz dhe analizimi i gjurmëve të stërgjyshërve dhe të popujve të shkuar. Ashtu si ti tani që beson plotësisht tek vetvetja edhe stërgjyshërit e tu i besonin plotësisht vetes së tyre. Siç mendon ti tani, ashtu mendonin edhe ata në atë kohë. Por si përfundim, atë që e panë të mirë dhe të dobishme e mbajtën dhe u munduan që t'i kryenin me përpikmëri detyrat e tyre. Mirëpo këto të mos jenë shkak për shtimin e dyshimeve dhe armiqtësive, por për të kuptuar dhe mësuar të vërtetën.

Para se të fillosh të analizosh, strehohu tek Allahu dhe kërko sukses prej Tij. Braktis çdo gjë që të ndjell dyshim dhe që të shpie në rrugë të gabuar. Kur të shohësh se zemra jote është qetësuar nga çdo e keqe, mendimet të janë qartësuar dhe dëshira jote e vetme të jetë gjetja e së vërtetës, fillo të mendosh për çështjet që të kam këshilluar. Por nëse mendon se nuk i zotëron ende këto, mos hyr në çështje të komplikua, sepse do të bëhesh si ai që nuk sheh se ç'ka përpara vetes dhe çdo çast mund të biesh nëpër humnera, prej të cilave do të jetë e vështirë të dalësh. Kështu që do mbytesth dhe shkatërrohesh midis errësirave dhe padrejtësive. Ecja pa shikuar se ç'ka përpara dhe përballja me rrezikun e rrokullisjes në humnerë, nuk i shkon dikujt që mëson Islamin.

Biri im! Dëgjoji dhe kuptoju mirë këshillat e mia. Dije se Ai që mban në dorë vdekjen e çdo gjallese, mban në dorë edhe jetën e saj. Në fund të fundit, Ai që jep jetë, jep edhe vdekje. Është Ai që i bën të pasurit të varfër dhe të varfrit të pasur. Është Ai që jep çdo fatkeqësi dhe sëmundje. Është Ai që jep edhe zgjidhjen edhe ilaçin e sëmundjeve. E gjithë bota, me gurët, tokën, ngjyrat, formën, pemët dhe frutat e saj i përket Atij dhe ato lëvizin vetëm me dëshirën e Tij. Edhe bota tjetër, me llogarinë, dënimin, xhennetin, xhehenemin dhe me gjithçka të saj, që ne ende nuk e dimë, i përket Atij.

Nëse has në diçka për të cilën nuk ke njohuri, lërja paditurisë sate, sepse ti je krijesa e parë që je krijuar e paditur dhe që më vonë je mësuar. Sado të përparosh në dituri, padysim që përsëri do të hasësh në diçka që nuk e di, sepse në fushën e mendimit ka shumë gjëra që ndodhen jashtë fuqisë së shikimit. Nëse di diçka prej këtyre çështjeve dhe, nëse Allahu t'i mëson disa gjëra, mos kujto se i ke arritur dhe i ke fituar me forcën tënde. Por strehohu tek ajo Qenie

Madhështore që të ka krijuar pikërisht për këtë gjë, të ka furnizuar dhe të ka krijuar në formën më të bukur. Adhurimi dhe dashuria jote le të jenë vetëm për Atë dhe frika jote le të jetë vetëm prej Tij!..

Biri im! Dije se askush nuk ka njoftuar dhe nuk njofton në lidhje me Allahun ashtu siç ka njoftuar Profeti ynë salallahu alejhi ue sel-lem. Pranoje atë si një prijës dhe komandantin e një ushtrie shpëtimtare.

Biri im! Dije se nëse Zoti yt që të ka krijuar do të kishte ndonjë ortak, do të vinin profetët e tij. Kështu që do të mësoje cilësitë dhe veprat e tij. Mirëpo, ai është deklarimi i vetëm që ka bërë për Vetën. Askush nuk mund të ushqejë armiqtë kundër Tij në pronën e Vet. Ai nuk ka lindur askënd dhe nuk është i lindur. Nuk do të vdesë. Është i pafund. Ekziston para çdo gjëje, por ekzistenca e Tij nuk ka fillim. Do të ekzistojë pas çdo gjëje, por ekzistenca e Tij nuk do të ketë mbarim.

Fuqia dhe madhështia e Tij janë jashtë kufirit të zemrës dhe syrit tënd. Nëse i pranon dhe i beson këto, vepra siç të ka hije, duke menduar se sa i vogël je. Mendo për pafuqinë dhe dobësinë që ke kundrejt Tij. Ti ke nevojë për Të në çdo çështje. Drejtohu Atij, kërko pëlqimin e Tij dhe ki frikë nga dënimi i Tij. Mundohu t'ia zbatosh urdhrat, sepse Ai nuk të urdhëron gjë tjetër, përveç së mirës. Ruhu nga ato që të ka ndaluar, sepse Ai nuk të ndalon gjë tjetër përveç së keqes.

Biri im! Të lajmërova në lidhje me këtë botë dhe llojet e situatave të saj. Të thashë se çdo gjë që ndodhet në të do të emigrojë në një vend tjetër. Të tregova për botën tje-

tër, veprat që duhen kryer në këtë botë dhe përfundimin e tyre. Në lidhje me to të dhashë disa shembuj që të marrësh mësim prej tyre dhe me këta shembuj shpresova shpëtimin tënd.”

FJALË TË ÇMUARA NGA ALIU (RADIJALLAHU ANHU):

- Njeriu është i fshehur në gjuhën e tij. Bëjeni të flasë dhe do të kuptoni çfarë do të humbë prej vlerës së tij.
- Dynjaja është një kërmë. Ai që kërkon diçka prej saj duhet t’u rezistojë qenëve.
- Robi duhet të shpresojë vetëm tek Allahu dhe të frikësohet vetëm prej gjynaheve të veta.
- Ai që e njeh më së miri Allahun, është ai që e do dhe e respekton më shumë Atë.
- Në adhurimin pa dituri, në diturinë pa kuptim dhe në leximin e Kuranit pa meditim, nuk ka mirësi.
- Bëji mirë dikujt edhe nëse nuk ta njeh, sepse ajo do të peshojë më shumë se sa e mira që falënderohet.
- Edukata është fytyra e mendjes.
- I dituri edhe nëse vdes, është i gjallë, i padituri edhe nëse jeton, është i vdekur.
- Bëhem skllav i atij që më mëson qoftë edhe një shkronjë.
- Vlera e njeriut matet me të mirat që bën.
- Leximi i Kurani Kerimit është shërim për zemrën.

- Njerëzve, më parë mësojuni të vërtetën. Ai që e mëson atë, e njeh të pavërtetën.
- Ta vendosësh njeriun në vendin që nuk i takon është padrejtësi.
- Ai që njeh të Vërtetin, i kupton lehtësisht njerëzit që kanë arritur tek Ai. Ai, që më parë mëson të pavërtetën, e ka të vështirë ta njohë të vërtetën.
- Nëse e respekton të drejtën e babait edhe fëmija yt do ta respektojë të drejtën tënde.
- Njeriu koprrac, në këtë botë jeton si i varfër, por në botën tjetër do të gjykohej si i pasur.
- Duke u thyer zemrën miqve, plotëson dëshirat e armiqve.
- Nëse dëshiron t’u bësh mirë atyre që ke nën kujdestari, mësoju edukatën.
- Dy gjëra e prishin mendjen dhe kujdesin. Njëra është nxitimi dhe tjetra të dëshirosh të pamundurën.
- Përkushtimi i gruas në shërbimin ndaj burrit, është njësoj si lufta në rrugë të Allahut.
- Ai që mjaftohet me çfarë ka, shenjtërohet, ndërsa ai që tregohet i babëzitur poshtërohet.
- Ai që refuzon këshillën, gjen poshtërimin.
- Kur dikush falënderon dhënësin, bëhet shkak i shtimit të mirësisë.
- Harrimi i vdekjes është si pasojë e ndryshkjes së zemrës.
- Grykësia dhe shëndeti nuk gjenden kurrë në të njëjtin vend.
- Njeri i lumtur është ai që merr mësim nga të tjerët.
- Pëlqimi i vetvetes, është tregues i mendjelehtësisë së njeriut.
- Mik i vërtetë është ai që të rri pranë në kohë të vështirë.
- Ai që vrapon pas gjërave të panevojshme, humbet ato të nevojshmet.
- Dembelizmi ndaj namazit, është dobësi ndaj besimit.
- Durimi është perde ndaj hidhërimeve dhe ndihmës ndaj rreziqeve.
- Nëse doni të jetoni edhe pas vdekjes, lini një vepër të pavdekshme.
- Mënyra për të qendruar larg çdo problemi, është mbajtja e gjuhës.
- Kursimi e shton të paktën, ndërsa shpërdorimi e pakëson të shumtën.

- Nuk ka pasuri më të mirë se mendja, mik më të ngushtë se karakteri i mirë, trashëgimi më të mirë se edukata dhe nder më të madh se dituria.

Sahabët (Allahu qoftë i kënaqur me të gjithë), i mësonin nga Aliu (radijallahu anhu), çështjet për të cilat nuk kishin dituri.

KËSHILLA ME VLERË NGA ALIU (RADIJALLAHU ANHU).

Falënderimi i takon vetëm Allahut që krijoi çdo gjë nga asgjëja, që nxjerr dritën nga errësira dhe ringjall të vdekurit.

Dëshmoj se nuk ka Zot tjetër përveç Allahut dhe se Muhamedi është rob dhe i dërguar i Tij.

Ruajuni nga kundërshtimi i Allahut. Veprat më të dobishme që do ta shpëtojnë robin, janë besimi, lufta në rrugë të Allahut, sinqeriteti i natyrshëm, namazi që është një nga shtyllat e fesë, dhënia e zekatit, të cilin Allahu e ka bërë farz, agjërimi i ramazanit, i cili është mburojë ndaj dënimit të Allahut, kryerja e haxhit, i cili largon varfërinë dhe lan gjynahet, vizita e të afërmeve, e cila shton pasurinë, jetën dhe dashurinë e miqve, sadakaja e fshehtë, e cila fshin gjynahet, largon hidhërimin e Allahut dhe mirësia, e cila bëhet pengesë e një vdekjeje të tmerrshme dhe që të mbron nga frika.

Përmendeni vazhdimisht Allahun, sepse dhikri më i mirë është përkujtimi i Allahut. Kërkoni prej Allahut ato që Ai u ka premtuar të devotshmëve, sepse premtimi i Allahut është premtimi më i vërtetë. Ecni në rrugën e Profetit, sepse rruga e tij është rruga më e drejtë. Përmbajuni suneteve të tij, sepse ato janë praktikat më të zgjedhura. Mësoni librin e Allahut, sepse libri i Allahut përmban fjalët më të çmueshme. Kuptojeni drejt fenë, sepse kuptimi i drejtë i fesë ndriçon zemrat. Kërkoni shërim prej dritës së Kuranit, sepse ai është shërim për sëmundjet e zemrave. Lexojeni Kuranin ashtu siç i ka hije, sepse ai përmban mesazhet më të bukura. Kur lexohet Kuran, dëgjoni dhe mos flisni! Mbase Allahu ju mëshiron. Kur të gjeni rrugën e vërtetë me anë të Kuranit, qofshi të udhëzuar gjithmonë me ato që keni mësuar. Dijetari që nuk vepron me diturinë e tij, është si i padituri gjynahqar, i cili nuk mund ta gjejë rrugën e drejtë për shkak të paditurisë. Sipas meje, gjynahu i dijetarit që nuk vepron me diturinë e tij, është më i madh në krahasim me gjynahun e të paditurit që dergjet në injorancën e vet. Por që të dy janë të humbur e të gjorë.

Mos u zhytni në fantazi, sepse bini në dyshime. Mos bini në dyshime, sepse dyshimi të çon në mohim. Mos shkon drejt punës më të lehtë, sepse bëheni të pakujdesshëm. Mos u bëni të pakujdesshëm ndaj Allahut, sepse dilni të

humbur. Nëse jeni të kujdesshëm, ju forcohet besimi në vetvete. Nëse keni besim në vetvete, nuk ju kaplon mendjemadhësia. Ata që janë të sinqertë ndaj vetes së tyre, janë më të bindur ndaj Allahut. Ndërsa ata që, më së shumti e mashtrojnë veten, janë më kryeneçët ndaj Allahut.

Ata që i binden Allahut janë më të sigurt ndaj fatkeqësisve dhe më të qetë me ato që veprojnë. Ndërsa ata që e kundërshtojnë më së shumti Allahun, frikësohen nga çdo gjë dhe bëhen pishman për ato që veprojnë. Prej Allahut kërkoni qartësi në çdo çështje dhe shëndet të mirë. Gjëja më e mirë që ndodhet në zemrat tuaja është besimi absolut. Ndërsa në punët tuaja duhet të zgjidhni devotshmërinë.

Ata që veprojnë në fe me gjëra të shpikura më vonë, janë më të humburit, sepse çdo gjë e shpikur më vonë, është bidat. Çdokush që shpik diçka të re në fe është bidatçi. Ai që shpik bidate është gjithmonë i humbur dhe çdo bidat braktis një sunet. Mashtrimi i vërtetë është mashtrimi i dikujt në fenë e vet. Ai që mashtrohet e ka lënë veten në humbje. Hipokrizia është një lloj shirku ndaj Allahut. Ndërsa sinqeriteti është fakt për pranimin e veprave dhe një domosdoshmëri e besimit. Frekuentimi i vazhdueshëm i vendeve të argëtimit, të bën të harrosh urdhrat e Kuranit. Në ato vende vjen shejtani që e nxit njeriun në çdo ekstrem. Shoqërimi me femrat të prish zemrën. Ruajini sytë tuaj nga shikimi i femrave të cilat janë kurth i shejtanit! Qendroni të vendosur në premtimin që i keni dhënë Allahut, sepse Ai është bashkë me ata që mbajnë premtimet e dhëna. Ruajuni prej gënjeshtres, sepse besimi nuk gjendet në një vend me gënjeshtren. Ndershmëria të çon në shpëtim dhe të fisnikëron. Ndërsa gënjeshttra, e hedh njeriun nga një rrezik në tjetrin. Thoni të vërtetën që të njiheni i tillë. Veproni me ndershmëri që të jeni prej grupit të atyre që thonë të vërtetën.

Amanetet ua jepni atyre që janë të sigurt. Vizitoni miqtë që ju kanë harruar dhe ata të cilët janë të hidhëruar me ju. Mbani premtimet e dhëna. Nëse ndodheni në pozitën e vendimmarrësit, bëhuni të drejtë. Mos u mburrni me stërgjyshërit tuaj. Mos vini nofka dhe mos u tallni me njëritjetrin. Mos e urreni njëritjetrin. Ndhmoni të dobëtit, atyre që u është bërë padrejtësi, të vetmuarit, ata që janë në rrugë të Allahut, udhëtarët dhe robërit. Jini të dhimbsur me gratë e veja dhe jetimët. Përsëndeteni njëritjetrin me selam. Selamin e dhënë kthejeni në të njëjtën mënyrë ose edhe më bukur. Allahu i Madhëruar urdhëron:

“...Ndihmoheni njëritjetrin në punë të mira dhe për t’u ruajtur nga të këqijat dhe jo në gjynahe dhe armiqësi! Frikesojuni Allahut, sepse Ai dënon ashpër.” (El-Maide, 2)

Akti i krijimit letrar si fatalitet

Shpëtim Kelmendi

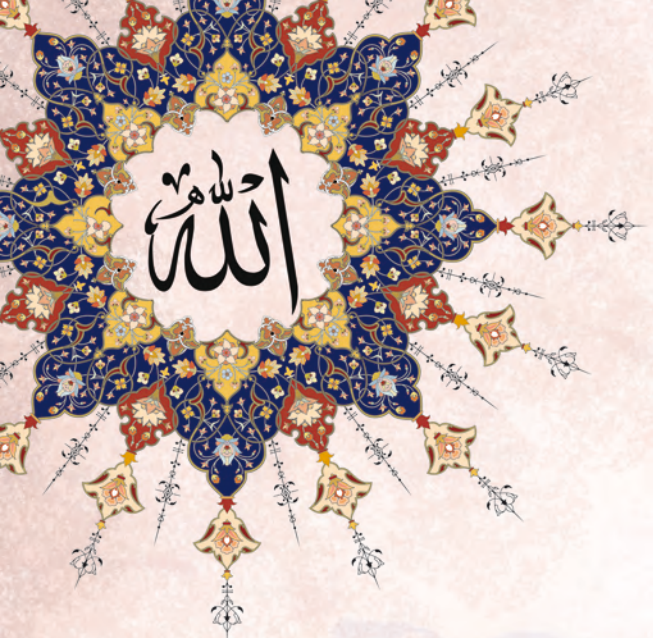
Aureola e territ që rrethon aktin e krijimit dhe vështirësitë që mjeshtrat e metafizikës hasin në përpjekjen për ta ba të ditun se çfarë asht ai, nuk kam dyshim se buron drejtpërsëdrejti nga themeli i vetë qenies njerëzore. Pyetja se ç'asht akti i krijimit letrar, prej pikës nga ku unë i shoh gjanat, asht e barazvlefshme me pyetjet “Çfarë asht arti?”, “Çfarë asht akti i krijimit?”, “Çfarë asht nevoja për komunikim?”, “Çfarë asht shkrimtari?”, etj. Mendoj se njeriu e ka të pamundun të zbresë apo të ngjitet në misterin e heshtun të krijimit, dhe jo vetëm të krijimit artistik në përgjithësi, -në rastin tonë, letrar-por të cilësdo formë të krijimit, të cilitdo nivel të krijimit. Ka vite që prihem nga ideja se njeriu asht një iluzion, që jeta asht një iluzion, që letërsia asht një iluzion. Në këtë rast, me marrë në konsideratë se ç'asht letërsia si akt krijimi, don të thotë me marrë në konsideratë iluzionin e iluzionit të iluzionit. Ndoshta duket pak si lojë fjalësh, por asht një lojë shumë serioze fjalësh. Në rastin tonë pyetja asht një, por përgjigje ka aq sa ka edhe letrashkrues apo shpirtna njerëzore. Për mue, akti i krijimit asht një fenomen çnjerëzor, term ky që duhet kuptue herë mbas here edhe si jonjerëzor, edhe si mizor. Akti i krijimit letrar si porosi fillimore, asht i njëjtë për të gjithë, çka se mandej do të kanalizohet nëpër hulli, vullnete apo vullaja të ndryshme njerëzore. Mandej hyjnë në lojë cilësitë e ndryshme të metabolizmave njerëzore, të cilët do të duhet ta përtypin në mënyra të ndryshme këtë porosi të çuditshme që quhet krijim. Ndoshta asht arrogancë nga ana ime-me siguri që asht arrogancë-por gjithnjë më ka ngjallë njëfarë neverie siguria me të cilën filozofët, metafizistët, estetët, fenomenologët e përshkruejnë aktin e krijimit, tue mos e njoftë në shumicën e rasteve atë fërgëllimën enigmatike që kaplon qenien e shkrimtarit, e cila krejt papritmas, i jep udhë krijimit letrar, tue e vendosë këtë lloj krijimi çilembyll sytë në majën e hierarkisë së tij të vlerave njerëzore. Ja pikërisht në këtë rast, krijimi letrar shfaqet si akt çnjerëzor në të dy kuptimet që sipërpërmeindëm: 1. çnjerëzor si mbinjerëzor, pra hyjnor 2. çnjerëzor

si mizor, kriminal, pra i ndërtuem mbi izolimin, ambicjen, egoizmin dhe anashkalimin e shumë vlerave të tjera që përbajnë ekzistencën njerëzore. Ndoshta këto do t'iu duken të ekzagjerueme, por nuk do ta kini fare problem po të kujtoheni se këto janë thjesht mendimet e mia tanësisht subjektive. Pra akti i krijimit asht hyjnor, sepse ngjizet në një hapsinë-qoftë kjo edhe e mbrendshme-tanësisht të panjohun e të panjohshme. Krejt papritun rizgjoen imazhet e fjetuna, shfletohen disa realitete që ndoshta as i kemi jetue, as i kemi pa, e as i kemi ndi kurrë. Nuk besoj në shkrimtarin-krijues apo qoftë edhe pjesëmarrës në krijim, por thjesht në shkrimtarin si instrument krijimi. Ja pse shprehja “Nji përqint talent e nantëdhjetë e nantë përqint vullnet” më tingëllon tallëse dhe fyese. Artisti nuk mund të të trajtohet kurrsesi një puntor krahu. Më thoni një njeri që nuk lindet jo me një përqint, por dhe me dhjetë, njizet a tridhjetë përqint talent! Tashti, mjaft që ky njeri të ketë vullnet dhe mund të shndërrohet në Dante, Rumi apo Shekspir?! Asht e vërtetë që krymbi shndërrohet në flutur, por a mos vallë çdo krymb? Në të vërtetë, vullneti, i cili besoj të jetë korruptue keqas si term, në raport me vlerën e tij fillimore duhet të përkthehet talent. Ai i bren-dashkruhet dhe i gjunjëzohet talentit në mënyrë organike dhe natyrale. Gjendja e parakrijimit, pra ajo ideja flakë-ruese që na kujton fjalën që mëton të artikulohet apo të shndërrohet medoemos në shenja grafike, fjalë e cila në të vërtetë ende s'asht shfaqë, asht vërtetë gjendje e jashtëzakonshme për nga mënyra se si merr jetë, por njikohësisht dhe e zakonshme sepse pulson në shumë individë, paçka se rrallëherë shndërrohet në krijim. Nuk di nëse krahasimi vlen për të gjithë, por në kokën e shkrimtarit ekziston kaosi, kaosi i cili përgatit një formë krijimi që ende nuk ka kalue në vetëdije, njëfarë Big-Bang-u i madhërisëm, një nebulozë e zjarrtë që të shtin dridhmat. Pra, gjendja e parakrijimit asht e pranishme tek shumë njerëz, pse jo dhe tek të gjithë njerëzit, porse me përjashtime të rralla ajo udhëton drejt ndërgjegjes për t'u shndërrue mandej në një

kumt artistik. Nëse një grup turistësh vëzhgon një katarakt, një pejsazh alpin apo një fragment riviere, nuk kam asnjë dyshim se çdonjeri nga pjestarët e grupit vetëtohet nga e bukura me një intensitet të plotë, për të mbërritë çilembyll sytë në pragun e parakrijimit, por në të njejtën kohë nuk kam prapë pikë dyshimi se asnjë prej tyre, përveç artistit të mundshëm që ndodh të jetë i pranishëm, nuk do të ketë fuqi ta kapërcejë atë prag.

Gjithsesi është vërtetë e vështirë, në mos e pamundur, me zbulue se çfarë është akti i krijimit në thelbin e vet, mbasiqë bahet fjalë për një mister i cili në ndërgjegje të ndryshme përthyeret në mënyra të ndryshme, tue mos na dhanë kurrë një përgjigje të padiskutueshme. Ndoshta do të ishte ma interesante dhe sidomos ma e besueshme të flisnim rreth atij segmenti të veçantë të realitetit që e nxit aktin e krijimit, por ma parë duhet ta kemi të qartë se realiteti material, i vetmi që shumica njihet dhe pranohet, nuk mundet me qenë kurrësi motorri i parë që vë në lëvizje aktin e krijimit, por thjesht një ingranazh shumë i rëndësishëm që na e krijon iluzionin e shkëndijës fillimore. Nëse guxoj me thanë diçka në lidhje me faktorët që nxitin aktin e krijimit, do të isha i detyruem me u bazue në përvojën time. Sigurisht që ka edhe përvoja të tjera, por edhe ato mbeten në rangun e përvojës vetiake. Nuk e kam zakon t'i them vetes: "Ti je shkrimtar dhe doemos duhet të shkruash letërsi", porse "Ti je njeri dhe duhet medoemos të jetosh". Me këtë po përpiqem me thanë se akti i krijimit nuk është qëllim i egzistencës sime, por se egzistenca ime është qëllim i aktit të krijimit. Nuk duhet thanë: "Unë do krijoj, ose unë do përpiqem të krijoj", porse "Unë do të pres, ose unë do të përpiqem të pres". Gjithsesi, gjaja ma e rëndësishme është të jetuemit, sepse pa këtë, asnjë lloj tjetër vlere njerëzore nuk do të kishte kuptim. Gjatë përpjekjeve për të jetue, ndodhin edhe përplasje të cilat gjenerojnë mandej në mënyrë krejt të vetvetishme atë që krenarisht na pëlqen ta quejmë "akt krijimi". Në të vërtetë nuk bahet fjalë për një akt që ndryshon thelbësisht nga aktet e tjera që njeriut i duhet të kryejë në mënyrë natyrale gjatë procesit të mërzitshëm të egzistimit. Thjesht është fjala për një akt që ka mundësi të vetëlavdërohet nëpërmjet ca egzekutuesve të pavetdijshëm që quhen artistë. Ajo që unë kuptoj me "akt krijimi letrar", nuk ka të bëjë fare me atë kollajllëkun budalla me të cilin njeriu ulet përpara një letre të bardhë, thjesht i keqkuptuem ose i nxitun prej një realiteti apo një modeli tashma ekzistues. Nëse firmosim një pakt të përhershëm me veten në lidhje me aktin e krijimit, nëse na ngjan se jemi prarë të frymëzuem nga ky fenomen kinse i gjithnjëpranishëm, nëse na është fiksuë ideja se jemi të thirrur për të krijuar dhe për këtë duhet të shkruajmë e të shkruajmë pambarimisht libra, nëse mendojmë se krijimi është një realitet pa të cilin bota nuk ka kuptim-teksta ne si krijues kemi ardhë ta kuptimësojmë atë, nëse sajojmë lidhje artificiale me krijimin dhe mashtrojmë veten me idenë se paskemi nevojë të domosdoshme për letërsinë, atëherë vërtetë

mund të thuhet se akti i krijimit nuk ka fare lidhje me ne. Artisti, në rastin tonë shkrimtari, them se e njëj mirë se ç'është akti i krijimit, mund të themi se e njëj sekretin, por në të njejtën kohë është i dënuem me paafësinë e artikullimit të këtij sekretit. Për botën njerëzore kjo është e njoftun: dimë një gjë por nuk jemi e as do të jemi ndonjherë të aftë t'i shpjegojmë edhe ndokujt tjetër. Thjesht mund të përpiqemi të ofrojmë ndonji ide, gjith' pa qenë të sigurtë se ia kemi dalë mbanë. Të mendoemit e ngulmët rreth këtyre sekreteve më ka dhanë vetëm një fryt: depresion. Kur më shkruhet-nuk di se pse më shkruhet-shkruej. Kur nuk më shkruhet, nuk ndjej kurrfarë boshllëku apo mungese. S'ka dyshim: të përfshihem në realitetin e gjallë të jetës ku letërsia nuk është e domosdoshme, është vërtetë një kënaqësi e pazëvendësueshme me një tjetër. Pra, të rrosh si i qenie e zakonshme, është me të vërtetë gjë e jashtëzakonshme për një artist. Në çastin fillimor, të krijuarët është një karrem që njeriu e kafshon me pavetdije e pafajësi të plotë qysh në fëmijëni. Më kujtohet kur mora penën në dorë për herë të parë: Nuk mbaj mend se ç'më sugjeronte pavetdija ime, por mendja më thoshte se duhej doemos t'u tregoja njerëzve të familjes-që shihnin tek unë një tip të ngathët e të mbyllun-, shokëve të mij, shoqeve e sidomos një vajze që më ngjante se ishte krijuar për mue, se isha një tip i veçantë dhe i lindun për të ba gjana të mëdha. E bukura është se as deri më sot askush prej këtyre njerëzve të cilët më nxitën me mosbesimin e tyre, nuk kanë lexue as edhe një rresht apo varg nga proza apo poezia ime. Me kohë erdhi pendimi, me kohë vjen pendimi, por tashma është krejtësisht e kotë. Ndiheh i përdorun dhe fatkeq. Më thoni një shkrimtar-e kam fjalën për SHKRIMTAR- që nuk ndihet fatkeq gjysmën e ditës së tij, që nuk ndihet kafshë e zanë në kurth, që nuk ndihet i privuem nga sa e sa gjana të mira që ka jeta, që nuk ndihet i mbyllun në një realitet që i shërben jo atij por të tjerëve, që nuk ndihet i zanë në një lak prej të cilit do ta shpëtojë vetëm vdekja. Të jesh shkrimtar është fatalitet, ndërsa të ndihesh krenar për mrekullinë e aktit të krijimit letrar, është një lloj sikuri të ndihesh krenar për prangat prej të cilave nuk mund të çlirohesh. Pra, krenari prej skllavi. Mazokizëm. Akti i krijimit është burgu dhe i takon shkrimtarit. Krijimi është liria dhe u takon lexuesve. Të ndërtosh realitete dhe botna të cilat nuk do t'i banosh përtej hapsinës së çastit të krijimit, përban një nga format e dënimit. Kur shoh shkrimtarë entuziastë-dhe shoh shumë-, më dhimbjen. Mplaken dhe mbeten entuziastë. Më vjen keq për ta, sepse ende nuk e kanë marrë vesh se ç'po ndodh apo ç'ka ndodhë me jetën e tyre. Thonë se kanë ideal, por druej se ideal nuk do të thotë me krijuar, por thjesht me jetue. Në të gjitha nivelet e tij krijimi është vetëm vlerë dhe vepër e Zotit. Shkrimtari mbetet instrument. Një instrument i mirë mbase, por gjithnjë instrument.

Një Ajet

*Me emrin e Allahut,
të Gjithëmëshirshmit, Mëshirplotit!*

“Xhindët dhe njerëzit i kam krijuar vetëm që të Më adhurojnë.” (Dharijat / 56)

Ky ajet, edhe pse shumë i shkurtër, përfshin një të vërtetë të madhe, pa të kuptuarit mirë të së cilës nuk mund të ndërtohet një jetë normale dhe e qendrueshme në botë, në rrafshin individual apo social.

Kjo e vërtetë e madhe përfshin shumë dimensione, një prej tyre është se krijimi i xhindëve dhe njerëzve është për një qëllim të caktuar. Ky qëllim shfaqet si detyrë për krijesat e përmendura, të cilat, nëse e kryejnë, kanë realizuar qëllimin e krijimit të tyre. Kush nuk e kryen këtë detyrë, ka humbur qëllimin dhe kuptimin e vërtetë të jetës.

Kjo detyrë e caktuar që i jep kuptim ekzistencës së njeriut në tokë është ibadeti ndaj Allahut, në këtë mënyrë na shfaqet një Zot i vetëm ndaj të cilit bëhet ibadet dhe njeriu i cili bën ibadet. Vetëm nëse bazohet në këtë parim merr kuptim jeta e njeriut në tokë.

Këtu na shfaqet përmasa tjetër e kësaj të vërtete të madhe, që ibadeti nuk është thjesht kryerja e disa ritualeve të caktuara, por është shumë më gjithpërfshirës. Sepse as njerëzit, as xhindët nuk e kalojnë gjithë kohën duke bërë rituale. Allahu i ka obliguar njerëzit dhe xhindët, përveç këtyre ritualeve, edhe me një sërë veprimtarish që përfshijnë pjesën më të madhe të jetës së tyre. Ne nuk e dimë se çfarë veprimtarish të tjera u ka ngarkuar Allahu xhindëve, por dimë kufirin dhe formën e veprimtarive që kërkohet prej nesh dhe këtë e mësojmë nga fjala e Allahut në Kuran, ku shprehet: **“Unë do të caktoj një përfaqësues në tokë.”** (Bakara / 30)

Pra, ajo që kërkohet nga njeriu është përfaqësimi me dinjitetin e vullnetit të Allahut në tokë. Kjo arrihet duke respektuar ligjet e vendosura nga ana e Allahut, duke mos prishur ekulibrin e vendosur të sistemit. Nga gjithë kjo nxjerrim që ibadeti, i cili është qëllimi kryesor i krijimit të njeriut, nuk është thjesht kryerja e disa riteve, por përfshin edhe detyrën e përfaqësimit të vullnetit të Allahut. Kështu, esenca e ibadetit përbëhet nga dy komponentë kryesorë.

1- Ndërgjegjësimi i plotë i njeriut se e vetmja qenie që meriton të adhurohet është vetëm Allahu.

2- Ibadet është çdo vepër që buron nga ndërgjegjja, çdo lëvizje e organeve dhe çdo sjellje në jetën e njeriut që i kushtohet Allahut dhe që është në funksion të përmbushjes së detyrës së përfaqësimit të vullnetit të Allahut në tokë, në formën më të mirë si dhe zhveshja e plotë nga çdo ndjenjë që është jashtë motivit të kësaj.

Vetëm me këta dy komponentë, ibadeti merr kuptimin e vërtetë dhe çdo vepër fiton vlerën e rritit fetar. Me plotësimin e këtyre komponentëve realizohet edhe misioni për të cilin ai është krijuar. Në këtë mënyrë, njeriu jeton me ndjenjën se është krijuar për të kryer detyrën që i është ngarkuar. Një tjetër veçori e ibadetit është se nuk vlerësohet sipas përfundimeve, por sipas punës që kryen, sepse ai e kryen çdo vepër me qëllimin e ibadetit. Përderisa vepra kryhet me qëllim ibadeti, sukcesi është i garantuar, sidoqoftë përfundimi i saj.

Një Hadith

*Nga Ebu Dherri transmetohet
se Resulullahi (s.a.o.s.) e ka këshilluar duke i thënë:*

“Kije frikë Allahun kudo që të jesh! Veprën e keqe pasoje me një të mirë që të fshijë të keqen dhe sillu mirë me njerëzit.”

Njohja me transmetuesin

Ebu Dherr ibn Xhunade është nga fisi Gifari. I pesti që ka pranuar Islamit. I njohur për asketizmin, thjeshtësinë dhe devotshmërinë e tij. Profeti (alejhis- selam), e ka konsideruar si *“mesihu i islamit”*.

Ky hadith përfshin tre parime esenciale të çdo myslimani: marrëdhënien e tij në raport me Zotin, me vetveten dhe në raport me shoqërinë.

E para dhe më e rëndësishmja është marrëdhënia me Allahun. Vetëm nëpërmjet saj mund të arrihen dy të tjerat. Shprehja *“Kije frikë Allahun kudo që të jesh”*, do të thotë që ta ndjesh praninë e Allahut në çdo kohë dhe në çdo vend. Myslmani duhet ta ndjejë mbikëqyrjen e Allahut, jo vetëm në xhami gjatë kryerjes së ritualeve, por në çdo veprimtari të jetës së tij. *“Ki frikë Allahun kudo që të jesh!”* nënkupton: Vepra të gjitha urdhrat dhe largohu nga të gjitha të ndaluarat. Bëje devotshmërinë, mënyrën tënde të jetesës. Vendose atë në zemër dhe praktikojë në çdo fushë të jetës. Allahu ua ka këshilluar devotshmërinë të gjithë popujve, kur shprehet në ajetin kuranor: ***“Ne u patëm sugjeruar atyre të cilëve u qe dhënë libri para jush e, edhe juve, që të keni frikë nga Allahu.”*** (Nisa / 131)

E dyta është marrëdhënia e njeriut me vetveten, ku Muhamedi (a.s.), na këshillon që veprimin e keq ta pasojmë me të mirë dhe të pendohemi për veprën e keqe. Njeriu nuk është qenie e pagabueshme. Muhamedi (a.s.), duke qenë i vetëdijshëm për natyrën e njeriut, na ka treguar rrugën e përmirësimit, shërimit nga veset e këqija. Argument për këtë është edhe ajeti kuranor: ***“Dhe kryejë namazin në mëngjes dhe mbrëmje dhe në një kohë të natës. Me të vërtetë veprat e mira i shlyejnë veprat e këqija. Kjo këshillë vlen për ata që i pranojnë këshillat.”***

E treta është sjellja e mirë me njerëzit në përgjithësi, pa dallim race, kombësie apo feje. Sjellja e mirë mund të shfaqet në forma të ndryshme, si fjala e butë, toleranca, falja, mirëkuptimi, bujaria, respekti ndaj të tjerëve etj. Është sjellja e mirë që na siguron krijimin e marrëdhënieve normale me njëri-tjetrin. Nëpërmjet kësaj mund të kultivohen dashuria dhe respekti për njëri-tjetrin. Sjellja e mirë është shtylla kryesore për të ndërtuar një shoqëri të shëndoshë.

Mësimet që nxjerrim nga hadithi:

1. Veprat e mira i fshijnë veprat e këqija.
2. Është detyrë e çdo myslimani të sillët mirë me të gjithë njerëzit.
3. Devocioni është një mburojë që e mbron myslimanin nga çdo lloj vesi.
4. Allahu na shikon dhe na vëzhgon në çdo moment dhe në çdo situatë.

Nga lulishtja e zemrës
Osman Nuri Topbash

Të keqes t'i përgjigjesb me të mirë

Parimet e Islamit janë tërësia e bukurive morale, të cilat rrezatojnë në jetë besimin e pastër që gjallon në zemrën e besimtarit. Alejhis-selami ka thënë:

“Unë u dërgova për të përsosur moralin e bukur.” (Muvatta, Husnu’l Hulk, 8)

Për të qenë besimtarë të përsosur duhet të thellohem në parimet morale dhe t’i përcjellim ato në çdo aspekt të jetës. Përndryshe do të humbim vlerat tona njerëzore dhe do të shkatërrojmë lumturinë e përjetshme.

Hazreti Pejgamberi, salallahu alejhi ve sel-lem, i ka dhuruar njerëzimit një qytetërim virtytesh nëpërmjet moralit që ai zotëronte. Evlijatë e Allahut janë trashëgimtarët e pejgamberëve që zbatojnë me dashuri dhe përpikmëri sunetin dhe qytetërimin që sollën pejgamberët.

Një ndër virtytet më të rëndësishme të pejgamberëve dhe evlijave të Allahut është: **“Të falësh për hir të**

Allahut ezijetet dhe vështirësitë që të paraqesin të tjerët, dhe gjithashtu t’ua kthesh atyre të keqen me të mirë.” Ky virtyt bën që të këqinjët, të cilëve u është kthyer shpirti në rrënojë, të zgjohen e të ringjallen në sarajin e mëshirës, dhembshurisë dhe rahmetit. Ky moral është edhe sihariq i frymës së fundit. Në një ajet kuranor thuhet:

“Dhe ata që durojnë për të fituar dashurinë e Zotit të tyre, që falin namazin, që ndajnë fshehurazi dhe haptazi nga ajo që u kemi dhënë Ne dhe, që të keqen, e kthejnë me të mirë. Këtyre u takon shpërblimi në Shtëpinë e fundit.” (Er-Ra’d, 22)

Ai që dëshiron faljen dhe mëshirën e Allahut të Lartmadhëruar duhet ta kthejë në parim të jetës së tij mbylljen e syve ndaj të metave të të tjerëve e gjithashtu të gjejë fuqi tek vetja që të keqen të mos e kthejë me të keqe. Të gjithë Pejgamberët, prijësit e mirë, dijetarët e devotshëm dhe burrat e Hakut, të cilët janë shembull për njerëzimin, e kanë shpalosur gjatë gjithë jetës së tyre këtë tipar të moralit të bukur.

SOT S’KA QORTIM PËR JU

Një ndër shembujt më të bukur të Kuranit, që dëshmon përmirësimin e të tjerëve nëpërmjet durimit dhe mirësjelljes, është historia e Hazreti Jusufit, alejhis-selam, me vëllezërit e tij:

Hazreti Jakubi, alejhis-selam, kishte dymbëdhjetë djem. Njëri prej tyre ishte Hazreti Jusufi, alejhis-selam, të cilin babai e shihte shumë të ngjashëm shpirtërisht me veten e tij. Kjo ishte edhe arsyeja për

**“Sot s’ka qortim për
ju; Allahu do ju falë. Ai
është më i mëshirshmi i
mëshiruesve!”**

të cilën ai e donte më fort atë se të gjithë djemtë e tjerë. Vëllezërit filluan të bëheshin xhelozë. Ata të gjithë së bashku morën vendim ta mbysin më të dashurin e babait të tyre duke e hedhur atë në pus. Hazreti Jusufi, alejhis-selam, shpëtoi nga vdekja nëpërmjet një karvani që po kalonte andej pari. Mirëpo u dërgua në Misir ku u shit si skllav. Pas shumë peripecive, ai arriti të ngjitej e të bëhej mbikëqyrësi i thesarit të mbretit atje. Në njërin prej viteve kur pati zi buke, ai u ngarkua me detyrën e shpërndarjes së ushqimeve. Vëllezërit e tij erdhën për të kërkuar ushqime. Hazreti Jusufi, alejhis-selam, ua fshehu vëllezërve identitetin e tij. Po të donte, mund të hakmerrej ndaj tyre, sepse e kishte atë mundësi. Mirëpo ai, as nuk i dënoi e as nuk i dëboi ata. Bëri krejt të kundërtën, duke u treguar bujar dhe i mirë me ta. Kur vëllezërit e kuptuan se kush qe ai, u shprehën duke u ndjerë të turpëruar:

- Ti je Jusufi! Me të vërtetë Allahu i Lartmadhëruar të ka lartësuar ty mbi ne.

Hazreti Jusufi, alejhis-selam, iu përgjigj me të mirë:

“Sot s’ka qortim për ju; Allahu do ju falë. Ai është më i mëshirshmi i mëshiruesve!”

Më pas, për të zbutur turpërimin e vëllezërve u shpreh:

-Atëherë në mesin tonë hyri shejtani.

Kështu përforcoi edhe më shumë vlerat e tij shpirtërore të durimit, mirësisë e tolerancës.

Ky është virtyti i vërtetë, atëherë kur njeriu ka mundësi t’i japë dënimin e merituar dëmbërësit, ta falë atë për hir të Allahut të Lartmadhëruar, duke shpresuar shpërblimin në botën tjetër. Të nervozohesh për çështje personale e të hakmerresh, nuk është gjë tje-

tër vetëm se ngopje e nefsit (egos) si dhe demonstrim force. Në raste të tilla një besimtar, duke falur dhe duke u sjellë mirë, shkelmon urrejtjen dhe tregon zemërgjerësinë e tij. Por frenimi i vetes është i vështirë.

Ajo pjesë e jetës që të ka kaluar me zemërim, përbën historinë tënde më tragjike. Zemërimi është një gjendje kalimtare që nxjerr jashtë funksionit logjikën. Masa më e mirë parandaluese, në mënyrë që të frenohet zemërimi, është zotërimi i vlerave që të sjellin sevape dhe mbarësi, si falja e butësia. Allahu i Lartmadhëruar, në lidhje me njerëzit që kanë vullnet të mirë dhe rezistencë, në Kuran ka thënë:

“Nxitoni drejt faljes së gjynaheve nga Zoti juaj dhe Xhenetit, hapësira e të cilit është sa qiejt e Toka dhe që është përgatitur për të devotshmit, të cilët japin lëmoshë, edhe kur janë në mirëqenie, edhe kur janë në vështirësi, e mposhtin zemërimin dhe ua falin fajet njerëzve. Allahu i do bamirësit.” (Al’i Im-ran, 133-134)

Kundërveprimi ndaj së keqes, sipas islamit, duhet të përshkallëzohet në tri etapa: Të mundet zemërimi, të falet gabimi dhe të kthehet me një vepër të mirë...

UNË NUK JAM DËRGUAR PËR TË MALLKUAR..

Jeta e Hazreti Pejgamberit, alejhis-selam, është e mbushur plot me durim dhe mirësi. Duke qenë se ishte dërguar mëshirë për njerëzimin, përfshinte me dhembshurinë, mëshirën dhe dashurinë e tij të gjithë njerëzit. Një ditë kërkuar prej tij që të mallkonte disa mushrikë që po e tepëronin me vështirësitë, pengesat dhe sjelljet e tyre të këqija.

Ndërkaq ai u shpreh:

“Unë nuk jam dërguar si mallkimtar, por si mëshirë për botërat.” (Muslim, Birr, 87) Te-kembramja qëllimi i shpirtit të tij të madh, që ishte një thesar i pashoq dhembshurie dhe dashurie, ishte shpëtimi i të gjithë njerëzimit.

Kur ai shkoi në Taif për të përçar islam, populli injorant dhe idhujtar i Taifit e gjuajti atë me gurë. Tek po kthehej i pikëlluar, Allahu i Lartmadhëruar, për ta ngushëlluar dërgoi Xhebrailin, alejhis-selam, së bashku me Melekun e Maleve. Nëse ai do të dëshironte, Meleku do ta shkatërronte popullin e Taifit me dy malet që gjendeshin aty. Ndërsa Mëshira e Botëve tha:

-Jo, unë kërkoj prej Allahut të Lartmadhëruar vetëm që prej tyre të dalin njerëz që do ta adhurojnë Atë, duke mos i shoqëruar asgjë Atij.” (Buhari, Bed’u’l-Halk, 7; Muslim, Xhihad, 111)

Populli i Taifit, deri në vitin e 9-të hixhri, nguli këmbë në idhujtari dhe u bëri shumë dëme myslimanëve. Kur myslimanëve iu shterrua durimi ndaj tyre, sërish iu lutën Hazreti Pejgamberit:

-O i Dërguari i Allahut! Shtizat dhe heshtat e fisit Sakif na shkatërruan. Mallkoji ata, që Allahu t’i dënojë!...

Ndërsa Hazreti Pejgamberi, alejhis-selam, u shpreh:

-Ja Rabbi! Udhëzoje Fisin Sakif! Shtoji radhët tona me të!

Pas një periudhe të shkurtër, populli i Taifit erdhi në Medinen e Shndritshme dhe pranoi islam. (Ibn Hisham, IV,

134; Tirmidhi, Menakib, 73/3942)

Hazreti Pejgamberi, sal-IAllahu alejhi ve sel-lem, dha një shembull të përsosur në ditën e çlirimit të Mekës. Mushrikët e Mekës, të cilët nuk kishin lënë gjë pa bërë duke derdhur gjak dhe duke ushtruar terror ndaj myslimanëve, ranë në duart e tyre. Një fjalë që mund të dilte nga goja e Hazreti Pejgamberit, alejhis-selam, ishte e mjaftueshme që ata të merrnin dënimin që meritonin.

Hazreti Pejgamberi, sal-IAllahu alejhi ve sel-lem, u drejtoi mekasve që ishin mbledhur në Qabe këtë pyetje:

-Çfarë mendoni se do t’ju bëj, o Kurejsh?

Kurejshët iu përgjigjën:

-Duke shpresuar në mirësinë tënde, ne mendojmë se do të na bësh më të mirën. Ti je vëllai ynë i mirë. Ti je djali i të mirit.

Hazreti Pejgamberi, alejhis-selam, u shpreh:

-Edhe unë, ashtu si Hazreti Jusufi vllazërvë të tij, do ju them: «...Sot s’ka qortim për ju; Allahu do ju falë. Ai është më i mëshirshmi i mëshiruesve!» Hajde ikni, jeni të lirë!2

Ky gjest i mrekullueshëm bëri që vendin e urrejtjes dhe armiqësisë që kishin mekasit ndaj tij, ta zinte dashuria, miqësia dhe sinqeriteti. Zemra e shumë prej tyre u ngroh me islam dhe u udhëzua në të. Atë ditë tek mekasit u manifestua e vërteta e ajetit:

“Nuk barazohet e mira me të keqen! Të keqen ktheje me të mirë e atëherë armiku yt do të të bëhet

**“Dije mirë se mëshira
e Allahut është më e epërme
se hidhërimi i Tij.
E prej kësaj mëshire çdo
Pejgamber ka triumfuar ndaj
armiqve të tij.”**

menjëherë mik i ngushtë.” (Fussilet, 34)

Me të vërtetë njeriu mundet nga e mira. Mirësia mjafton për përmirësimin e armikut edhe më të flakët.

RRUGA PËR TË KAPËRCYER FATKEQËSITË

Nuk është cilësi e lartë t’i bësh mirë atij që të bën mirë, ndërsa atij që të bën keq t’i bësh keq. Meritë është t’ia kthesh me të mirë atij që të bën keq. Nëse ai që i bën një të mirë është armik, do të të bëhet mik, nëse është shok do të të afrohet edhe më shumë duke iu shtuar dashuria dhe sinqeriteti për ty. Atij të cilit i është bërë një e mirë, pasi ai ka bërë një të keqe, i është vënë një perde për të mos bërë përsëri ndonjë të keqe.

Hazreti Mevlana e shpjegon kështu moralin profetik:

“Dije mirë se mëshira e Allahut është më e epërme se hidhërimi i Tij. E prej kësaj mëshire çdo Pejgamber ka triumfuar ndaj armiqve të tij.”

“Rruga për të larguar belatë nuk është kurrë dhuna. Zgjidhja është falja, bujaria dhe mirësia. Pejgamberi, alejhis-selam, ka thënë: «Sadekatë i shuajnë hidhërimet.» Kuptoje mirë kurimin e sëmundjeve dhe hidhërimin!..”

Hazreti Pejgamberi, sal-IAllahu alejhi ve sel-lem, në shumë situata ku mund t’i dënonte fajtorët, i ka falur, sepse besonte që falja në vetvete do t’i përmirësonte ata. Madhështia dhe mjeshtëria qendron në faljen dhe në frenimin e egos, atëherë kur të jepet mundësia për t’u hakmarrë. Në një hadith të Profetit thuhet:

“Nuk është trim ai që e mund kundërshtarin e tij në mundje, por trim i vërtetë është ai që, kur zemërohet e mund nefsin e tij.” (Buhari, Edeb, 76)

Në lidhje me vlerat e lartpërmendura në Kuran jepet ky sihariq:

“Shpërblimi për të keqen është i njëjtë me atë të keqe. Por, atë që fal dhe pajton, e pret shpërblimi i Allahut. Ai, në të vërtetë, nuk i do të padrejtët.” (esh-Shura, 40)

Përtej faljes së gabimeve dhe të meta-ve, të besuarit se e keqja mundet me të mirë, si dhe të jetuarit e kësaj me qëllimin e ndërtimit të paqes, qetësisë, miqësisë dhe vëllazërisë, ishte tipari dallues i Hazreti Pejgamberit, sal-IAllahu alejhi ve sel-lem. Ne, duke qenë umeti i tij, duhet të trashëgojmë të njëjtën cilësi. Të pajtuarit me të tjerët, duke ua falur gabimet vetëm për Bajram, nuk u ka hije besimtarëve të plotësuar në besim. Të kthyerit e këtij tipari në një pjesë të natyrshme të karakterit, është tregues i një besimi të lartë.

Këto hadithe tregojnë shumë mirë këndvështrimin e Hazreti Pejgamberit, sal-IAllahu alejhi ve sel-lem, në lidhje me temën në fjalë, këndvështrim ky që duhet të bëhet pikë referimi në aspektin moral për të gjithë besimtarët:

“Asnjëri prej jush të mos bjerë në nivelin e atyre që nuk kanë personalitet e që thonë: «Unë jetoj në mesin e njerëzve. Nëse ata më bëjnë mirë, atëherë edhe unë u bëj mirë, e nëse më bëjnë keq, atëherë edhe unë u bëj keq!» Në fakt, e kundërta e kësaj vlen për një besimtar, nëse dikush i bën atij mirë,

ai duhet t'ia kthejë me më të mirë atë, e nëse i bën keq, atëherë ai shmang neftin për të mos i hyrë në hak atij. (Tirmidhi, Birr, 63)

"Mos i këput lidhjet me atë që kërkon të shkëputet prej teje! Jepi atij që nuk të ka dhënë! **Fale atë që të ka bërë ndonjë të keqe!**" (Ahmed ibn Hanbel, Musned, IV, 148, 158)

"Kudo që të jesh, ki frikë nga Allahu i Lartmadhëruar! Bëji mirë atij që të ka bërë keq, e kështu t'i këputen rrënjët së keqes. Ji i moralshëm dhe sillu mirë me njerëzit!" (I.Xhanan, Kutub-i Sitte, v.5, fq.304)

"Kam parë rezidencat që shihnin kop-shtet e xhenetit dhe e kam pyetur Xheb-railin, alejhis-selam:

- Për kë janë rezervuar?

Më është përgjigjur:

- Për ata që shtypin urrejtjen dhe zemërimin, duke e varrosur në veten e tyre dhe për ata që tolerojnë duke falur gabimet dhe të metat e të tjerëve. (Ali el-Muttaki, nr: 7016; Avarif, fq. 253)

FALJA DUHET BËRË ME VEND...

Duhet të theksojmë faktin se tendenca për të qenë falës para çdo lloj gabimi, nuk duhet të mendohet si virtyshmëri. Të falësh ka kuptim, kur gabimi lidhet në mënyrë të drejtpërdrejtë me falësin. Ka prej atyre gabimeve, të cilat prekin shenjtërinë e disa vlerave fatore, kombëtare dhe të drejtave të shoqërisë. Në situata të tilla, përtej faljes duhet të jepen dënime për të siguruar drejtësinë dhe për të qartësuar mirë të drejtën dhe të shtrembërën. Nëse falen këta njerëz që bëjnë të tilla gabime, atëherë në shoqëri do të përhapet e keqja, dhuna dhe terrori.

"Mos e bëni pengesë betimin në Allahun për kryerjen e veprave të mira, largimin prej të ligave dhe për pajtimin e njerëzve! Allahu i dëgjon dhe i di të gjitha."

(el-Bekare, 224)

Nëna jonë, Hazreti Aishja, në lidhje me këtë temë është shprehur:

"...I Dërguari i Allahut, sal-IAllahu alejhi ves-selam, nuk i është hakmarrë asnjëherë diku për çështje personale. Vetëm atëherë kur është shkelur ndonjë ligj i Allahut, ai është hakmarrë në emrin e Tij ndaj shkelësit." (Muslim, Fedail, 79; Ebu Davud, Edeb, 4)

Ashtu siç përhap fitne dhe fesat një zemërim i pavend, ashtu edhe toleranca e tepruar ka të njëjtat pasojë të rrezikshme në shoqëri. Të mund të urresh për hir të Allahut atëherë kur është e nevojshme, është një nga domosdoshmëritë e imanit. Fjala vjen, në kohë lufte, të tregohesh i egër ndaj armikut shpreh atdhetarizmin dhe besimin tënd të lartë. Të shfaqësh të njëjtin zemërim ndaj atij që shkel të drejtat e shoqërisë si dhe vlerat shpirtërore dhe kombëtare është një tregues i një besimi fisnik.

Jeta e të Dërguarit të Allahut, sal-IAllahu alejhi ves-selam, ishte e mbushur me të tilla manifestime të larta morale. Atyre që i bënin ndonjë padrejtësi personale, ai jo vetëm që i falte, por i bënte edhe ndonjë mirësi, e kështu shpaloste vlerat e tij të larta duke u bërë shembull shumë i mirë për të gjithë umetin e tij.

A NUK DËSHIRONI T'JU FALË ALLAHU I LARTMADHËRUAR?

Hazreti Ebu Bekri, radijAllahu anhu, i cili ishte tërësisht i shkrirë tek i Dërguari i Allahut, është njëri nga shembujt më të mirë të faljes dhe të të kthyerit me të mirë të së keqes së bërë:

Hazreti Ebu Bekri, radijAllahu anhu, e ndihmonte

me ushqime dhe me çfarë kishte mundësi, një të varfër me emrin Mistah. Kur ai pa se në mesin e atyre që po hidhnin baltë mbi figurën e bijës së tij, Hazreti Aishes, radijAllahu anhu, ishte edhe Mistahu, u betua se asaj familjeje nuk do t'i bënte më asnjë mirësi. Mirëpo familja e Mistahit ra në një gjendje shumë të keqe, kur Hazreti Ebu Bekri, radijAllahu anhu, ia ndërpreu ndihmat. Në lidhje me këtë situatë u shpall ky ajet:

“Njerëzit e ndershëm dhe të pasur ndër ju të mos betohen se nuk do t’u japin të afërmve, të varfërve dhe të mërguarve në rrugën e Allahut; le t’i falin ata dhe të mos ua marrin për keq! Vallë, a nuk doni ju që t’ju falë Allahu? Allahu është Falës e Mëshirëplotë.” (en-Nur, 22)

“Mos e bëni pengesë betimin në Allahun për kryerjen e veprave të mira, largimin prej të ligave dhe për pajtimin e njerëzve! Allahu i dëgjon dhe i di të gjitha.” (el-Bekare, 224)

Pas shpalljes së këtij ajeti, Hazreti Ebu Bekri, radijAllahu anhu, u shpreh:

- Unë me të vërtetë kërkoj prej Allahut të më falë!

Pastaj dhuroi keffaretin e betimit dhe vazhdoi ta ndihmonte atë familje. (Buhari, Megazi, 34; Muslim, Tevbe, 56; Taberi, *Tefsir*, II, 546)

Të falësh e, të falësh të tjerët për të merituar faljen e Allahut të Lartmadhëruar, është vizioni shpirtëror i çdo besimtari të pjekur.

NË Ç’MASË DUHET BËRË MIRË PËRBALLË NJË TË KEQEJE?..

Një ditë sahabët e pyetën Hazreti Pejgamberin se përse e donte aq shumë Hazreti Aliun. I Dërguari i Allahut urdhëroi që ta thërrisnin Hazreti Aliun. Ndërkohë që njëri prej sahabëve shkoi ta thërriste, i Dashuri i Allahut u tha sahabëve:

- O sahabët e mi! Nëse ju i bëni dikujt ndonjë të mirë dhe ai ua kthen me një të keqe, çfarë do të bënit?

Sahabët u shprehën njëzëri, duke i thënë se do të vazhdonin t’i bënin mirë atij. Hazreti Pejgamberi, sal-IAllahu alejhi ves-selam, i pyeti sërish:

- E nëse ai person sërish ju bën keq, çfarë do të bënit?

Sahabët sërish u shprehën se do t’i bënin mirë atij. Atëherë Hazreti Pejgamberi i pyeti prapë:

- E nëse ai person prapë vazhdon t’ju bëj keq, çfarë do të bënit?

Sahabët ulën kokën dhe nuk ishin më të zotët të jepnin përgjigje.

Më pas erdhi Hazreti Aliu, radijAllahu anhu. Hazreti Resuli bëri të njëjtën pyetje:

- O Ali, nëse i bën një të mirë dikujt e ai ta kthen më të keqe, çfarë do të bëje?

Hazreti Aliu, radijAllahu anhu, u shpreh se do të vazhdonte t’i bënte mirë atij. Edhe pse Hazreti Pejgamberi, alejhis-salatu ves-selam, e pyeti shtatë herë, ai i dha të njëjtën përgjigje. E në fund të përgjigjes së tij, shtoi edhe këtë shprehje:

- Edhe në qoftë se ai njeri do të më bënte keq aq herë sa unë do t’i bëja mirë, do të vazhdoja t’i bëja mirë atij.

Hazreti Aliu, radijAllahu

anhu, ka thënë:

“Më i keqi i njerëzve është ai që të mirës i kthehet me të keqe dhe më i miri i njerëzve është ai që të keqes i kthehet me të mirë.”

“Bëni mirë, pa e çuar kurrë nëpër mend se ajo do t’ju kthehet me të keqe.”

NJERIU MUNDET VETËM ME TË MIRË...

Transmetohet se një ditë, dikush ofendoi Aliun, që ishte djali i nipit të Hazreti Aliut. Ai menjëherë hoqi rrobën me vlerë që kishte veshur dhe ia dhuroi ofenduesit. Gjithashtu urdhëroi që atij t’i jepeshin edhe 1000 dirhem. Me këtë veprim ai shpalosi pesë vepra të mira njëherësh:

E para, butësinë, sepse ai nuk u nevrkos. E dyta, hoqi një vështirësi. E treta, e afroi atë me Allahun e Lartmadhëruar. E katërta, atë njeri e orientoi drejt tevbës dhe pishmanllëkut.

Ndërsa e pesta, personin që po e shante e transformoi tërësisht duke e bërë atë ta lavdëronte.

Një herë tjetër, një burrë e shau Hazreti Ibn Abbasin, ndërsa Ibn Abbasi, radijAllahu anhu, nuk nxori fare zë. Më pas ai u kthye nga Ikrimë dhe i tha:

- Nëse ka ndonjë nevojë ky person t’ia kryejmë!

Personi, kur i dëgjoi këto fjalë, uli kokën dhe u ndie në turp e faj.

SY QË PËRLOTESHIN PËR ARMIQTË...

Shembulli i njërit prej burrave të Hakut, Hazreti Fudajl bin Ijazit, është plot kuptim:

Një ditë e panë duke qarë

dhe e pyetën për arsyen. Ai u përgjigj:

- Qaj, sepse jam i mërëzitur për një mysliman të shkretë që më ka dhunuar! E gjithë mërzia ime është për vuajtjet që ai do të ketë në botën tjetër.

Një herë tjetër Hazreti Fudajl bin Ijazit, i thanë:

- Filan person hedh fjalë mbi nderin tënd.

Ai u përgjigj:

- Vallahi nuk i nevrkosem atij, por iblisit që e bën të thotë këto fjalë.

Më pas ai bëri këtë dua:

“ O Allah, nëse ai person ka thënë të vërtetën, më fal mua, e nëse ai gënjen, fale atë!”

Ndërsa Hazreti Hasan Basriu, atij që përgojonte aq shpesh, i dërgonte dhurata, në vend që të zemërohej. E dinte shumë mirë se atij që përgojon i merren sevapet dhe i kalohen të përgojuarit ose shumë gjynahe të të përgojuarit i merren dhe i kalohen përgojuesit.

Njëri nga ashikët më të veçantë të Zotit, Hallaxhi Mensur, tek po gjuhej me gurë, është shprehur:

“ O Zoti im! Para se të më falësh mua, fal ata që po më gjuajnë.”

Një ditë, kur Rebi bin Hajsemi po falte namaz, para syve të tij i vodhën kalin njëzet mijë dirhemësh. Mirëpo ai, në vend që të vraponte pas hajdutit, vazhdoi të falte namazin me qetësi e dashuri.

Kur miqtë e tij e dëgjuan këtë lajm, erdhën për ta ngushëlluar mikun e tyre për këtë humbje të madhe. Hazreti Rebi bin Hajsemi u tha:

-Unë e pashë hajdutin tek po zgjidhte kalin. Mirëpo

në atë çast isha i zënë me një punë më të rëndësishme dhe më të dashur për mua. Për këtë arsye nuk e përzura atë njeri. Ndërkohë miqtë e tij filluan ta mallkonin keqbërësin. Miku i Hakut u shpreh:

-Qetësohuni, o miqtë e mi! Mua nuk më ka dhunuar kush. Ai njeri ka dhunuar veten e tij. A thua se nuk i mjaftoka dhuna që ai i ka bërë vetes, që ta dhunojmë edhe ne?! 3

ÇDO NJERI SHET ATË QË KA...

Njëherë Hazreti Isai, alejhis-selam, pati shkuar tek disa jahudi për t'u folur për misionin e tij. Jahudinjtë filluan t'i drejtonin fjalë të këqija e të pista. Ndërsa ai u foli ëmbël e me mirësi. Atyre që e pyetën se pse ai u fliste me të butë e me të mirë atyre, u tha:

-Çdo njeri shet atë gjë që ka.

Të gjitha gjendjet, veprimet dhe sjelljet e njeriut janë pasqyra e botës së tij të brendshme. Siç nuk mund të përftohet një vijë e drejtë me një vizore të shtrembër, ashtu nuk mund të presësh ndonjë vepër e mirë nga një fatkeq, që botën e tij të brendshme e ka të turbullt.

T'i kthehesh të keqes me të keqe, është forma e sjelljes së njerëzve të papjekur. Ndërsa të bësh mirë në çdo situatë, tregon arritjen e njeriut në nivele të larta shpirtërore. T'u bësh mirë njerëzve ka tri grada të larta virtytshmërie:

E para, **kthimi me të mirë të së mirës që të është bërë**. Ndaj një të mire që të është bërë, të jesh mirë-njohës dhe falënderues, është detyra e çdo njeriu. Të mund t'ia kthesh të mirën dikujt me një të mirë edhe me të madhe, do të ishte edhe më me vlerë.

E dyta, **të bësh mirë pa pritur asgjë më pas prej njerëzve**. Këta që janë në këtë gradë të virtytit janë më lart shpirtërisht se të parët.

E treta dhe më e vlefshmjia është **t'i bësh mirë edhe atij që të bën keq**. Tekefundit, vlera e një mirësie është në raport me vështirësinë që ajo shfaq. Sigurisht, është shumë e vështirë të presësh mirësi nga ai të cilët i është bërë keq. Prandaj, të parët tanë kanë thënë: **"Të bësh mirë pasi të kanë bërë mirë, është sjellja e gjithkujt, ndërsa të bësh mirë, kur të kanë bërë keq, është sjellja e njerëzve të arrirë."**

Sa bukur shprehet Hazreti Mevlana në disa vargje të tij:

"Uji ka me qindra të mira dhe madhështi. Pranon të

papastrit në gjirin e vet dhe i nxjerr të pastër."

Një besimtar i vërtetë duhet të jetë i pastër e i domosdoshëm si uji dhe si një oqean me shpirt të gjerë. Kur ai përballet me situata krejt të pakëndshme, duhet të shpërndajë mëshirë e rahmet si dhe duhet të shpalosë një karakter të pjekur në çdo rast. Ai duhet të ketë një shpirt të kulluar që pasqyron mirësjelljen, finesën dhe të bukurën.

Hazreti Mevlana ka thënë: *"Bëhu si dheu."* Dheu, edhe pse shtypet me këmbë përditë, tregohet bujar ndaj të gjitha krijesave. Dheu pastron jashtëqitjen e gjallesave dhe, po atyre, ua kthen në trajtë ushqimi të pastër dhe të dobishëm.

Për të marrë hise nga urtësia hyjnore duhet të shpalosim vlerat e ujit dhe të dheut. Njeriu duhet të ketë një vizion të thellë shpirtëror, për t'u thelluar në urtësinë e përbërësve të tij kryesorë, ujit dhe dheut.

Dhëntë Allahu i Lartmadhëruar që të gjithë ne të arrijmë nivele kaq të larta shpirtërore. Na dhëntë forcë dhe lehtësi që duke falur të tjerët të bëhemi të meritueshëm për faljen e Tij dhe na bëftë besimtarë të devotshëm prej të cilëve njerëzimi do të shohë vetëm mirësi dhe bukuri! E bëftë thesar që nuk shuhet ekzaltimin shpirtëror që përftohet nga afrimi me Allahun e Lartmadhëruar duke marrë hise nga gjendjet e bukura të Miqve të Hakut!..

Amin!

*Referenca: 1) Jusuf, 92. 2) Shih. Ibn Hisham, IV, 32; Vakidi, II, 835; Ibn Sa'd, II, 142-143. 3) Shih. Babanzâde Ahmed Naim, *İslâm Ahlâkının Esasları*, fq. 85-86.*

Dispozitat e sadakasë obligative dhe asaj vullnetare

HYRJE

Feja islame është fe e solidaritetit dhe në mënyrë të prerë fton në solidaritet dhe në ndihmë reciproke. Allahu i Lartësuar thotë: *“Ndihmohuni mes vete në të mira dhe në të mbara dhe hiqni dorë nga mëkatet e armiqësitë. Kini frikë dënimit të Allahut, se me të vërtetë Allahu është ndëshkues i fortë.”*¹ Po ashtu kemi edhe shumë hadithe që flasin për vlerën e ndihmës reciproke dhe të ndërsjelltë. Ndaj në sheriatin islam sadekaja-lëmosha, mund të ndahet në dy grupe në aspektin e përcaktimit të dispozitës: sadekaja që është obligative (vaxhib) dhe sadekaja vullnetare.

Sadekaja obligative (sadekatul fitri)

Në shkencën e fik’hut, me *sadekatul fiter* nënkuptohet: *“Dhënia e një pjese të pasurisë në mënyrë të obliguar, për shkak të përfundimit të agjërimit dhe fillimit të ngrënies (mos agjërimit)”*.

NORMA E SADEKATUL FITRIT

Të dhënit e sadekatul fitrit është *vaxhib*. Sadekatul fitri është bërë obligim në vitin e dytë hirxhri, po atë vit kur u bë obligim agjërimit, para obligueshmërisë së zekatit.

1. El-Maide:2

Argumentet që e vërtetojnë obligueshmërinë e sadekatul fitrit janë:

Transmetohet nga Ibn Omeri, i cili ka thënë:

“E ka obliguar i dërguari i Allahut zekatul fitrin në Ramazan, një sa’a hurme apo një sa’a elb, për robin, të lirin, mashkullin, femrën, të voglin dhe të madhin prej myslimanëve”.²

Transmetohet nga Ebu Seidi i cili ka thënë:

“E jepnim zekatul fitrin një sa’a grur ose një sa’a elb ose një sa’a hurme ose një sa’a djathë ose rrush të tharë”.³

MOTIVET E OBLIGUESHMËRISË SË ZEKATUL FITRIT

Duke u mbështetur në hadithin që transmeton Ibn Abasi:

“E ka obliguar i dërguari i Allahut zekatul fitrin si pastrim për agjëruesin për fjalët e këqija dhe banale si dhe furnizim për nevojtarët”.⁴

Sipas kësaj del se sadekatul fitri ka dy motive:

I pari ka të bëjë me agjëruesit e muajit të Ramazanit, të

2. Të gjithë përveç Ibn Maxhes.

3. Nesaiu dhe të tjerët.

4. Ebu Davudi dhe Ibn Maxhe.

cilët e kanë njollosur agjërimin e tyre me fjalë të shëmtuara dhe banale, ngase agjërimi i plotë i besimtarit llogaritet kur, ai, përveç të larguarit nga ngrënia, nuk e toleron as gjuhën, veshin, syrin, dorën e as këmbën të kthehen kah gjërat që i ka ndaluar Allahu (xh.sh.) dhe i Dërguari i Tij, qofshin ato fjalë apo vepra. Prandaj, të pakët janë ata agjërues që mund të përmbahen tërësisht në këto gjëra, për shkak të dobësisë, që është në natyrën e njeriut. Atëherë është obliguar ky sadekatul fitër që të jetë si pastrim për të gjitha ato njolla me të cilat është njollosur agjërimi, apo mangësitë e tij, sepse natyrisht veprat e mira i shlyejnë ato të këqijat.

Disa nga dijetarët e krahasojnë sadekatul fitrin me sexhden e harresës në namaz. Veki bin Xherrah ka thënë: "Sadekatul fitri për muajin e Ramazanit është si *sexhdeja* e harresës në namaz, i plotëson mangësitë e agjërimin si *sexhdeja* e harresës që plotëson mangësitë e namazit".

I dyti ka të bëjë me shoqërinë dhe përhapjen e ndjenjës së dashurisë dhe gëzimit në të gjitha sferat e shoqërisë e veçanërisht ndaj të varfërve dhe nevojtarëve. Bajrami është dita e gëzimit dhe e hareshë së përgjithshme, prandaj ky gëzim duhet t'i përfshijë të gjithë myslimanët. Nuk do të gëzohet i varfëri kur t'i shohë të tjerët të gëzuar e të furnizuar me ushqime të mira e të këndshme, ndërsa ai nuk ka me çfarë të ushqehet në ditën e Bajramit të myslimanëve. Urtësia e Allahut (xh.sh.), e ka obliguar sadekatul fitrin që të jetë furnizim për nevojtarët atë ditë, që të mos kenë nevojë ta shtrijnë dorën, gjithashtu ta ndiejnë veten të për-krahur e të paharruar nga shoqëria, veçanërisht në ditët e gëzimeve.

KUSH OBLIGOHEK ME DHËNIEN E SADEKATUL FITRIT

Ai që obligohet me dhënie e sadekatul fitrit duhet të plotësojë këto kushte:

1. **Të jetë mysliman.** Ai që nuk është mysliman nuk obligohet me dhënie e sadekatul fitrit.

2. **Të jetë i lirë.** Personi që është rob nuk obligohet me dhënie e sadekatul fitrit.

3. **Të ketë pasuri vlerën e nisabit, të mos ketë borxh dhe t'i ketë kryer nevojat e tij dhe të familjes.** Nuk obligohet në dhënie e sadekatul fitrit personi i cili ka borxhe dhe nuk i mjafton pasuria për t'i paguar ato apo nuk i ka të plotësuar nevojat e domosdoshme për jetën dhe familjen e tij.

Nuk kushtëzohet për obligueshmërinë e sadekatul fitrit që nisabi i pasurisë të kalojë një vit, por që personi të zo-

tërojë vlerën e nisabit ditën e Bajramit, në kohën e saba-hit. Po ashtu, nuk kushtëzohet që personi të jetë i hyrë në moshën madhore e as të jetë i aftë psikikisht, por duhet dhënë sadekatul fitrin si për fëmijën e pa hyrë në moshën madhore ashtu edhe për atë që është me të meta psikike, nëse ata zotërojnë pasurinë e duhur në ditën e Bajramit.

PËR CILIN JEPET SADEKATUL FITRI

Vaxhib për ta dhënë sadekatul fitrin personi e ka për këta:

1. **Për vetveten,**

2. **Për fëmijët e tij të vegjël dhe të varfër.**

Nuk obligohet burri të japë sadekatul fitrin për bashkëshorten e tij, por nëse do vullnetarisht ta japë, atëherë një gjë e tillë lejohet. Po ashtu nuk obligohet babai të japë sadekatul fitrin për fëmijët e tij të rritur e të varfër, nëse ata janë të aftë psikikisht, por nëse do vullnetarisht t'u paguajë, lejohet. Kur ndodh që fëmijët e rritur e të varfër të jenë të paaftë mendërisht, atëherë babai obligohet ta japë për ta.

KOHA E OBLIGUESHMËRISË DHE DHËNIES SË SADEKATUL FITRIT

Obligohet që sadekatul fitri të jepet qysh prej kohës së namazit të sabahut, në mëngjesin e ditës së parë të Bajramit. Sadekatul fitri duhet dhënë për atë që lind para hyrjes së kohës së namazit të sabahut në ditën e Bajramit. Ndërsa për atë që vdes para se të hyjë koha e namazit të sabahut në ditën e Bajramit nuk duhet dhënë. Po ashtu, nëse dikush pranon islamin pasi të hyjë koha e namazit të sabahut, nuk obligohet ta japë sadekatul fitrin.

Rekomandohet (*mustehab*) që sadekatul fitri të jepet para faljes së namazit të Bajramit. Lejohet të jepet sadekatul fitri edhe gjatë ramazanit, qoftë edhe prej fillimit të ramazanit.

LLOJI I MALLIT ME TË CILIN JEPET SADEKATUL FITRI DHE SASIA E TIJ

Sasia e sadekatul fitrit për një person është:

1. Gjysmë sa'a me grurë e kjo sasi është e barabartë me 2 kg.

2. Një sa'a me elb ose me hurma ose me rrush. Një sa'a është e barabartë me 4 kg.

Për këtë sasi të përcaktuar për sadekatul fitër është argument fjala e Pejgamberit (s.a.v.s.):

"(Jepni) për çdo dy persona nga një sa'a prej gruri, qofshin

të lirë apo rob, meshkuj apo femra.”⁵

Sadekatul fitri mund të jepet edhe më tepër se sa është përmendur në hadithin e Pejgamberit (s.a.v.s.). Një gjë e tillë është vepër e mirë dhe e preferuar në fenë Islame.

Sadekatul fitri mund të jepet me të holla. Një gjë e tillë është më e përshtatshme për atë që e meriton marrjen e sadekatul fitrit.

KUJT LEJOHET T'I JEPET SADEKATUL FITRI

Atyre që u takon dhënia e zekatit, u takon edhe sadekatul fitri. Më e preferuar është që sadekatul fitri t'u jepet të afërmeve, por me kushtet e caktuara për sadekatul fitër.

Të gjithë dijetarët janë kompaktë se sadekatul fitri u takon të gjitha kategorive që përmenden në ajetin kuranor, por ata ndajnë pikëpamjet e tyre nga aspekti i përparësisë.

Disa thonë se ai u takon të gjitha kategorive njëloj. Por disa të tjerë mendojnë se në sadekatul fitër kanë përparësi të varfërit dhe të ngratët, ngaqë ai është obliguar për përm-

⁵ S. Ebu Davudi.

bushjen e nevojave të tyre në ditën e Bajramit. Kjo është e arsyeshme, por nuk do të thotë që me këtë t'u mohohet të tjerëve. Kur Pejgamberi (a.s.), ka thënë për zekatin: "U merret të pasurve e u jepet të varfërve" nuk do të thotë që kategorive të tjera nuk u takon.

Mendimi që përkrahin dijetarët është se të varfërit kanë përparësi, përveç kur ekziston ndonjë nevojë apo interes i rëndësishëm islam.

Shumica e popullsisë sonë është në një standard të ulët e të varfër, por asnjë apo rrallëkush e ka të rrezikuar kafshatën e bukës së mëngjesit të festës së Bajramit. Nëse ka të tillë afër nesh, ata kanë përparësi, por, nëse nuk kemi të tillë të rrezikuar nga nevojat elementare të jetës, atëherë tek ne fondacioni më i rrezikuar, më me rëndësi dhe më i merituar është **ve fi sebilil-lahi** "në rrugën e Allahut", ku bëjnë pjesë institucionet fetare, si medresetë e fakulteti i studimeve islame, të cilat mbahen vetëm nga ndihmat, zekati dhe kontributet e myslimanëve. Kjo çështje e njohur është praktikë shumëvjeçare dhe ka mundur realizimin e interesave të shoqërisë islame.

Derdhjen e kontributeve në këtë fondacion, për përgatitjen e kuadrove, përdorimin e lapsit dhe shpërndarjen e literaturës e sugjerojnë edhe dijetarët më të popullarizuar bashkëkohorë.

Për këtë, besimtarët duhet të kenë parasysh se me dhënien e sadekatul fitrit janë duke kryer një ibadet, i cili do të pastrojë edhe agjërimin e tyre, ndaj duhet të zgjedhin fondacionin më të merituar dhe të përmbahen nga ndikimet e personave të papërgjegjshëm që organizojnë tubimin e sadekatul fitrit për interesa të ngushta apo për luks e ekstravagancë, duke shkaktuar përçarje e pengesa për interesat e gjera të myslimanëve të vendit në përgjithësi.

Shënim:

Sadekatul fitri nuk u takon atyre që nuk u takon zekati.

DISA RREGULLA QË KANË TË BËJNË ME SADEKATUL FITRIN

1. Sadekatul fitri është ibadet i pavarur nga agjërimi, sepse ky ibadet është obligim edhe për atë që nuk është i obliguar me agjërim, siç është rasti i fëmijës.

2. Nuk bie obligueshmëria e fitrit me shkatërrimin e pasurisë, pasi të jetë bërë obligim. Kurse obligueshmëria e zekatit bie, nëse pasuria shkatërrohet.

3. Sadekatul fitri duhet të jepet në vendin ku banon dhënësi i fitrit, edhe pse pasurinë e ka në vend tjetër, ndërsa zekati duhet të jepet në vendin ku gjendet pasuria.

4. Nëna, edhe nëse është e pasur, nuk obligohet që fëmijëve të saj t'u paguajë sadekatul fitrin, edhe nëse burri i saj është i varfër.

5. Obligohet që dhënësi i sadekatul fitrit të bëjë nijet se po e jep fitrin.

6. Atij që nuk agjëron, me arsye apo pa arsye, nuk i bie obligueshmëria e fitrit, por ai duhet ta japë atë.

7. Obligohet ta japë sadekatul fitrin edhe ai që nuk e fal namazin.

8. Burri nuk obligohet ta paguajë fitrin për fëmijët e gruas që i ka lindur me ndonjë burrë tjetër.

9. Lejohet që shumë fitra t'i jepen një personi. Po ashtu lejohet që një fitër të shpërndahet në disa të varfër.

10. E veja nuk është e obliguar të japë fitrin për fëmijët e saj nga pasuria e vet, por nëse fëmijët kanë pasuri, ajo e jep fitrin nga pasuria e tyre.

11. Nëse dikush ka vdekur dhe është obliguar që të japë sadekatul fitrin, por nuk i ka porositur të afërmit të paguajnë për të fitrin, ata nuk e kanë obligim t'ia paguajnë. E nëse ata, nga dëshira e tyre ia paguajnë, lejohet.

2. Sadekaja vullnetare

Të dhënit *sadeka* në çdo kohë është vepër e preferuar (*mustehab*) në sheriatin islam. Këtë e argumenton Kurani dhe Suneti i Pejgamberit (s.a.v.s.).

Në lidhje me këtë, Allahu (xh.sh.), flet në shumë vende në Kuran, por ne do të përmendim vetëm këtë ajet:

"Kush është ai që i huazon Allahut një të mirë e Ai t'ia shtojë shumëfish atë? Allahu shtrëngon (varfëron) dhe çliron (begaton) dhe kthimi i juaj është vetëm tek Ai"⁶.

Po ashtu për këtë çështje ka shumë hadithe të Pejgamberit (s.a.v.s.), si:

"Cilitdo besimtar, i cili i jep ushqim një besimtari tjetër, ka për t'i dhënë Allahu ushqim nga frytet e xhenetit në ditën e kijametit. Atij që i jep të pijë besimtarit të etur, Allahu i jep ditën e kijametit për të pirë nga pijet e xhenetit. Atij që i jep rroba besimtarit, i cili s'ka me çfarë të vishet, Allahu i mundëson të vishet me rroba xheneti"⁷.

Sadekaja vullnetare ka disa rregulla dhe dispozita të cilat do t'i përmendim:

1. **Sadekaja këshillohet në çdo kohë.** Përveç zekatit dhe sadekatul fitrit, sadekatë e tjera vullnetare nuk janë të obliguara, por rekomandohet të jepen në çdo kohë. Për këto ka shpërblim të Allahut (xh.sh.).

2. Të dhënit fshehtas sadeka dhe në muajin ramazan.

6. El-Bekare: 245.

7. Tirmidhiu.

Dhënia fshehtas e sadekasë është më e preferueshme se sa haptas. Mu për këtë Allahu (xh.sh.), thotë:

"Nëse lëmoshat i jepni haptazi, është mirë, po nëse ato ua jepni të varfërve fshehurazi, është edhe më e mirë për ju dhe Ai ua largon (me punë të mira) të këqijat. Allahu është i njohur hollësisht me veprat tuaja"⁸.

Po ashtu Pejgamberi (s.a.v.s.), thotë:

"Sadekaja e dhënë fshehtas e shuan pezmin e Krijuesit"⁹

Që dhënia e sadekasë në kohën e muajit ramazan është më e vlefshme se sa në kohët tjera, kemi si argument hadithin e Pejgamberit (s.a.v.s.):

"I është thënë Pejgamberit (s.a.v.s.): cila sadeka është më e vlefshme? Ka thënë: "Sadekaja e dhënë në muajin ramazan"¹⁰.

Edhe në dhjetë ditët e muajit dhil-hixhe dhe në ditët e bajramit sadekaja është shumë e vlefshme.

3. **Të dhënit sadeka gjithë pasurinë.** Kur ndodh që dikush është i vetëm dhe i beson vetvetes se do ta përballojë varfërinë, ngaqë është i mbështetur te Allahu (xh.sh.), ose është i sigurt se ka mundësi të fitojë, personi i tillë mund ta japë tërë pasurinë e tij sadeka. Nëse ky person nuk është në gjendje të durojë varfërinë, nuk i lejohet ta japë sadeka tërë pasurinë. Shembull i lartë është Ebu Bekri (r.a.), i cili e pati dhënë gjithë pasurinë e tij sadeka për ta përgatitur ushtrinë për në luftën e Tebukut.

4. **Më e mira për dhënien e sadekasë.** Më prioritare për myslimanin është që sadekaja të jepet pas plotësimit të nevojave të tij dhe të atyre për të cilët kujdeset. Nëse ndodh që personi i cili jep sadeka mbetet keq dhe dëmton edhe personat për të cilët është përkujdesur, në këtë rast nuk duhet dhënë sadeka, por duhet furnizuar veten dhe ata për të cilët kujdeset. Për këtë Pejgamberi (s.a.v.s.), ka thënë:

"Më e mira sadeka është ajo që e jep i pasuri, dhe fillo të japësh për atë që kujdesesh"¹¹.

5. **Rekomandohet të jepet sadeka nga ajo që tepron nga nevojat e domosdoshme.** Preferohet të jepet sadeka kur ndonjërit i tepron diçka nga pasuria, pasi i ka plotësuar nevojat e tij.

6. **Të dhënit e sadekasë me aq sa ka mundësi.** Sadekaja mund të jepet me aq sa ka mundësi. Për këtë Pejgamberi (s.a.v.s.), ka thënë:

8. El-Bekare: 271.

9. Taberaniu në "El-Xhamiu-s-Sagir".

10. Tirmidhiu.

11. Muslimi.

"Ruhuni prej zjarrit qoftë edhe me një pjesë hurme."¹²

7. Të dhënit sadeka atyre që janë njerëz të mirë. Rekomandohet t'u jepet sadekaja atyre që janë të sjellshëm dhe të mirë.

8. Atij që i takon sadekaja.

a. **Të afërmve.** Për këtë thotë Pejgamberi (s.a.v.s.):

"Dhënia sadeka të varfërit është një sadeka (ka një sevap), kurse dhënia e saj të afërmit është dy (ka dy sevape), sadeka dhe afërsi."¹³

b. **Atij që është shumë në nevojë.** Për këtë Allahu (xh.sh.) thotë:

"Ose ndonjë të varfëri që e ka molisur varfëria."¹⁴

c. **Dhënia sadeka të pasurit, jobesimtarit dhe mëkatarit.** Lejohet t'i jepet sadeka të pasurit edhe nëse ai është prej të afërmve, mirëpo është vepër e urryer që i pasuri ta pranojë sadekanë. Po ashtu lejohet t'i jepet sadeka edhe *fasikut*-mëkatarit. Për këtë kemi si argument rastin kur Pejgamberi (s.a.v.s.), kishte parë një sahab duke i dhënë sadeka një lavireje, një vjedhësi dhe një të pasuri, dhe kishte thënë:

"Me sadekanë që i ke dhënë vjedhësit, ndoshta vjedhësi do të heqë dorë nga vjedhja. Me sadekanë që i ke dhënë lavires, ndoshta ajo do të heqë dorë nga zinaja (kurvëria). Ndërsa sadekaja që i dhe të pasurit, ndoshta ndikon që edhe ai të japë sadeka prej pasurisë që i ka dhënë Allahu."¹⁵

Po ashtu lejohet t'i jepet sadekaja jomyslimanit-jobesimtarit, pavarësisht në është hebre, i krishterë, adhurues i zjarrit, ateist, *dhimijj* (jomysliman që jeton në shtetin islam) apo i hyrë në luftë me myslimanët. Për këtë kemi si argument fjalën e Allahut (xh.sh.):

"Janë ata që për hir të Tij u japin ushqim të varfërve, jetimëve dhe të zënëve robër."¹⁶

Në këtë ajet me fjalën **robër kuptohet** robi jomysliman i zënë nga myslimanët.

Si argument merret edhe hadithi i Pejgamberit (s.a.v.s.):

"(Të ndihmuarit) e çdo mëlçie të njomë (krijesë e gjallë) ka shpërblim."¹⁷

Në këtë hadith, me shprehjen *mëlçi të njomë* nënkuptohet çdo gjallesë, dhe nga kjo thënie kuptohet se edhe njeriut, pavarësisht mysliman apo jo, i duhet dhënë ndihmë-

sadeka.

ç. Të dhënit sadeka për të vdekurin. I vdekuri ka dobi nga sadekaja që e jep njeriu për të, ngaqë *sevapi* i sadekasë i arrin të vdekurit.

d. Dhënia sadeka nga personi, i cili ka borxhe dhe furnizohet nga të tjerët. Konsiderohet *mekruh* që personi i cili është i futur në borxhe të japë sadeka, pa hequr borxhin. Po ashtu, *mekruh* është të japë sadeka ai person që furnizohet nga dikush tjetër.

e. Të bërit nijet që shpërblimi i sadekasë t'i përfshijë të gjithë besimtarët. Më e mira është që kur të jepet sadeka, të bëhet *nijet* që shpërblimi i saj t'i përfshijë të gjithë besimtarët.

ë. Të dhënit sadeka nga pasuria e fituar haram. Hanefitët janë të mendimit se, nëse dikush ka fituar mall haram dhe me atë mall dëshiron të bëjë diçka që të afrohet të Allahu (xh.sh.), si ndërtimi i ndonjë xhamie e të ngjashme, duke besuar se pasuria e tillë është bërë hallall, pasi e ka dhënë sadeka, konsiderohet i dalë nga feja. Nga e gjithë kjo kuptohet se nuk lejohet të jepet sadeka nga pasuria e fituar haram.

f. Çka ndalohet, urrehet dhe rekomandohet në dhënien e sadekasë. Atij që është pasanik i ndalohet të lypë sadeka dhe të ankohet si nevojtar.

Konsiderohet *merkruh* që dhënësi i sadekasë të mburret, sepse mburrja e prish dhe e shkatërron *sevabin* e dhënies së sadekasë. Për këtë Allahu (xh.sh.) thotë:

"O ju që keni besuar! Mos i shkatërroni lëmoshat tuaja me mburrje dhe ofendim..."¹⁸

Nuk është e pëlqyer që sadekaja të jepet nga gjërat e pavlefshme. Në lidhje me këtë, Allahu (xh.sh.), thotë:

"...e mos nxitoni të jepni atë më të pavlefshmen..."¹⁹

Është *mekruh* të jepet sadeka prej asaj pasurie e cila është e dyshimtë, por rekomandohet që kur të jepet sadeka të jepet ajo pasuri, e cila është e fituar në mënyrë të lejuar-hallall. Po ashtu rekomandohet (*mustehab*) që sadekaja të jepet me zemërmirësi dhe të mos pritët lutje nga i varfëri, sepse kjo e pakëson *sevapin*. Por kur ai që merr sadekanë bën lutje, atëherë edhe ai duhet t'ia kthejë me të ngjashme.

12. Buhariu dhe Myslimi.

13. Nesaiu.

14. El-Beled: 16.

15. Buhariu dhe Muslimi.

16. El-Insan: 8.

17. Buhariu.

18. El-Bekare: 264.

19. El-Bekare: 267.

“SHKOLLAT” ANTIKE TË INTERPRETIMIT TË MITOLOGJISË

Azem Qazimi

Çështja e vlerës së vërtetë dhe e rëndësisë kulturore të miteve u ka dhënë shtysë interpretimeve të mprehta dhe debateve të nxehta qysh prej kohës së Ksenofanit (rreth 565-470 para K.) dhe Heraklitit e këtej. Për më shumë se dy mijë e pesëqind vjet, konkurrenca midis shkollave të ndryshme të interpretimit të mitologjisë ka qenë një ndeshje për çështje që kanë të bëjnë me të vërtetën e fundme a themelore, me besimin fetar, teorinë politike, identitetin kulturor, historinë e verifikueshme dhe zakonet shoqërorë. Përgjatë kësaj kohe, miti është kuptuar si zbulues i mistereve hyjnore, si shkencë primitive dhe si histori i rreme, si filozofi i keq, si një kod që përmban të vërtetën të fshehurë prej syve të pamësuarve, si ADN kulturore që për-

cakton identitetin e një populli të caktuar, si një burim për të mësuar mbi kulturën materiale të popujve “primitive”, si një dritare që sheh në bëmat e mendjes njerëzore dhe si përlligje e akteve të mjerueshme të mizorisë.

“SHKOLLA” FILOZOFIKE E INTERPRETIMIT TË MITOLOGJISË

Historinë e mitologjisë do ta fillojmë me shqyrtimet e para kritike të metodave dhe të vlerës së vërtetë të mitit. Si mitologjia, ashtu dhe filozofia, orvaten t’u përgjigjen pyetjeve themelore metafizike, që lidhen me zanafillën dhe natyrën e universit dhe të të qenit, por ndryshe nga mitologjia, filozofisë i lypsen metoda

të qendrueshme logjike, nëpërmjet të cilave të arrijë t'u përgjigjet këtyre pyetjeve. Kështu, arsyeja pse Ksenofani, Herakliti dhe Platoni hodhën poshtë mitet e Homerit dhe të Hesiodit si gënjeshtër dhe përballa për naivët është se askush nuk mund të shqyrtojë racionalisht dhe logjikisht vërtetësinë e tyre.

Në këtë kuptim, "shkolla" filozofike e interpretimit të mitologjisë përfaqëson të parën lëvizje intelektuale që tronditi themelin e besimit të njeriut të zakonshëm në *mythoi*-t e poetëve. Që prej kësaj kohe grekët vijuan të zbraznin *mythos*-in nga të gjitha vlerat fetare dhe metafizike. Duke e përqasur me *logos*-in dhe, më vonë, me *historinë*, miti u katandis të shenjonte "diçka që nuk mund të ekzistonte vërtet".¹¹

Sado që kontributi i filozofisë për studimin e mitit është kryesisht negativ, ngulmimi i filozofëve për të dhënë shpjegime racionale, prova të besueshme dhe argumente të paanshme, fundja bëri të mundur studimin objektiv dhe kritik të miteve.

"SHKOLLA" ALEGORIKE E INTERPRETIMIT TË MITOLOGJISË

Me lindjen e racionalizmit grek aty nga fundi i shekullit VI përpara K., ngjau edhe një zhvillim tjetër, që këtu do ta pagëzojmë "shkolla" alegorike e interpretimit të mitologjisë. Siç mund të kuptohet nga përcaktori "alegorike", kjo "shkollë" e interpretimit të mitologjisë mëtonte se objektet, personat dhe ngjarjet e përshkruara në mite simbolizonin diçka që kapërcente fabulën a subjektin e historisë, si dhe vetë domethënien literare të fjalëve të saj. Dhe kështu, që nga kjo kohë e deri në shekullin XVII pas K., filozofët dhe dijetarët e Kishës vazhduan t'i interpretonin mitet në mënyrë alegorike, duke rrënuar nën syprinën e tyre literare, për të gjetur referenca të fshehura për dukuritë e ndryshme natyrore, ngjarjet historike apo për të vërtetat filozofike e fetare.

"ALEGORIA NATYRORE" E TEAGENITIT

Ndryshe nga bashkëkohësit e tij, filozofi grek Teageneti nuk i hidhte poshtë menjëherë *mythoi*-t e poetëve si përralla për naivët. Megjithatë, ai ishte aq racionalist

sa të mos shqetësohej nga elementet e tyre të mbinaryshme. Ai përpunoi një sistem për leximin alegorik të miteve, në mënyrë që të kthente materialin joracional dhe mbinatyror të miteve në terma racionale dhe natyrorë. Për fat të keq, asnjë nga shkrimet e Teagenetit nuk ka mbërritur gjer tek ne, por me sa duket ndeshjet midis zotave, që përshkruajnë Homeri dhe Hesiodi, ai i interpretonte si luftëra ndërmjet forcave zanafillore dhe fizike të *kozmosit*. Kështu, zjarri është në luftë me ujin, të nxehtët me të ftohtët, elementet e rëndë me të lehtët e me radhë. Për më tepër, perëndi të ndryshme të Olimpiti ai i lidhte me të katër elementet: për të dhënë disa shembuj, po shtojmë se Apoloni, Heliosi dhe Hefesti përfaqësonin zjarrin, kurse Poseidoni dhe Skamandri ujin. Cilësi të tilla abstrakte, si mençuria dhe dëshira, përfaqësoheshin respektivisht nga Athinaja dhe Afërdita.²²

Shkolla alegorike nuk e mohon se mitet ngërthejnë në vetvete disa të vërteta, por mëton se këto të vërtetat janë të koduara në një gjuhë poetike.

"ALEGORIA HISTORIKE" E EUHEMERIT

Thuajse një shekull pas Platonit, debatit për vlerën dhe rëndësinë e miteve tradicionale iu bashkua edhe Euhemeri. Kontributi i tij për studimin e mitologjisë është pagëzuar *alegori historike*. Shëmbëllyeshëm me përfaqësuesit e "shkollës" filozofike të interpretimit të mitologjisë dhe me Teagenetin, Euhemeri mëtonte se paraardhësit e tij kishin qenë njerëz primitivë, të cilëve u mungonin metodat shkencore, parimet filozofike dhe stërhollimi njohës i botës "moderne" në të cilën jetonte ai. Rrjedhimisht, sipas tij, të lashtët i kishin ekzagjeruar faktet historike për personat dhe ngjarjet reale dhe, meqenëse nuk njihnin ndonjë tjetër formë dieje, i kishin pranuar këto rrëfenja të zbukuruar si të vërteta.

Në *Historinë e shenjtë*, Euhemeri mëtonte se kish zbuluar në një ishull të Panchia-s, diku pranë brigjeve të Arabia Felix-it, mbishkrime të cilat tregonin se Kroni dhe Zeusi paskan qenë dikur mbretër të gjallë, pra tokësorë. Mbështetur në këtë "provë", - për të cilën sot përgjithësisht besohet se e trilloi vetë për të

1.¹ Mircea Eliade, Mircea Eliade, *Myth and Reality*, I, *The Structure of Myths*, "Harper & Row", New York, 1963, p. 1-2.

2.² Kathleen Freeman, *The Pre-Socratic Philosophers*, Oxford, UK, 1946.

ilustruar teorinë e tij, - Euhemeri argumentonte se të gjitha qeniet hyjnore dhe gjysmë-hyjnore të përshkruara në mit qenë dikur njerëz të zakonshëm, sado që të shquar, bëmat e të cilëve u romantizuan dhe sentimentalizuan aq shumë me kalimin e kohëve, sa në fund ata u nderuan si hyjni. Për ta përmbledhur, Euhemeri mëtonte se mitet nuk ishin të vërteta prej vetiu, porse rrëfenja fantastike që ruanin gjurmë të të vërtetave historike.

Euhemeristët modernë, ashtu si dhe emnaku i tyre, u prirën të rishkruanin mitet që studionin në terma rreptësisht racionalë. Kështu për shembull, Fridrih Maks Myleri (Friedrich Max Müller), sër Xhejms Frejzeri (Sir James Frazer) dhe pjesëtarët e Shkollës së Mitit-Ritualit, i shpërfillnin vlerat artistike të mitit klasik dhe e zhvishnin atë nga elementet e tij të mistershme dhe të pabesueshme, për të mbështetur interpretimet e tyre, shpesh të mprehta, për atë që, sipas tyre, donin të tregonin në të vërtetë këto rrëfenja të lashta.

“ALEGORIA MORALE”

E STOIKËVE DHE NEOPLATONISTËVE

Stoicizmi është një prej lëvizjeve filozofike më jetëgjata, që u shfaq në Periudhën Helenistike. (323-31 para K.) Themeluar nga Zenoni i Kitijës në Qipro (rreth. 335-262 para K.), stoikët kanë dhënë një kontribut shumë të vyer në lëmin e logjikës, të gramatikës dhe të filozofisë së gjuhës. Filozofia morale e kësaj shkolle të lashtë, që vinte theksin në çlirimin e njeriut nga pasionet që çrregullojnë jetën tonë, na ka dhënë mbiemrin e sotëm *stoik*, që do të thotë “indiferencë ndaj kënaqësisë dhe dhimbjes”. Sipas Marta Nussbaumit, stoikët e përpunuan metodën alegorike pak sa të çlirët të Teagenetit, duke e kthyer atë në një sistem të fuqishëm dhe të rreptë interpretimi, i cili jo vetëm që do të zbuste irracionalitetin e pashtuar të poezisë, por gjithashtu do të stërviste mendjen e filozofit për të lexuar letërsi me gjakftohtësi dhe në mënyrë kritike.³³

Dhe teksa stoikët vijonin, ashtu si Teageneti, të interpretonin mitet në termat e dukurive fizike, ata fi-

3.³ Martha R. Nussbaum, *Poetry and the Passions*, në *Passions and Perceptions: Studies in Hellenistic Philosophy of Mind*, Eds. Jacques Brunshwig and Martha R. Nussbaum, Cambridge, Uk and New York: Cambridge UP, 1993.

lluan të lexonin *Iliadën*, *Odisenë* dhe vepra të tjera letërore të lashtësisë si traktate të koduar morali. Kështu, leximet e tyre alegorike të miteve shpesh i përshkruanin heronjtë dhe zotat e mitit si mishërime të vetë idealeve të tyre morale. Për shembull, aty nga shekulli i parë pas Krishtit, Heraklit Stoiku shkroi *Alegoritë homerike*, ku ai skenën nga *Iliada*, ku Apoloni vret grekë me shigjetat e tij, e interpreton si një murtajë të përhapur nga nxehtësia e diellit - një lexim ky që, jo vetëm i interpreton pasazhet teologjikisht problematike të mitit në terma të proceseve amorale natyrore, por që gjithashtu i përmbahet identifikimit teagene-tian të Apolonit me dritën dhe të nxehtin. Si Teageneti, Heraklit Stoiku i identifikon perënditë me cilësi të ndryshme abstrakte: për shembull, Athinaja ishte mishërim i mençurisë, Aresi i kurajës, kurse Afërdita e dëshirës. Sipas Heraklitit, *Odiseja* është fund e krye një alegori morale, kurse Odiseu vetë s'është, veç se mishërim i të gjitha virtyeteve, të cilin Homeri, duke e paraqitur si urrejtës të huqëve që shkatërrojnë jetën njerëzore, e përdorka për të na mësuar urtësinë. Në të vërtetë Heraklit Stoiku kuturis aq larg me alegorinë e tij morale, sa zhvesh *Iliadën* dhe *Odisenë* prej domethënies së tyre të “sipërfaqshme”, letrare, duke mëtuar se e vetmja vlerë e tyre është domethënia alegorike.

Të interpretojë mashtrimin e Agamemnonit, zemërimin e Akilit dhe shpërfilljen e pashpirt të zotave kundrejt jetës dhe vuajtjeve njerëzore si filozofi udhëzuese morale, lypsej goxha zotësi. Një nga mënyrat, sipas së cilës Herakliti dhe stoikë të tjerë orvateshin të nxirrnin në sipërfaqe kuptimet e fshehta, por të dobishme, ishin etimologjitë - historitë e domethënies “origjinale” apo të “vërtetë” të fjalëve - si provë të mesazhit të fshehtë moral të epikës. Pjesa më e madhe e këtyre etimologjive mbështeten në përkime të rastësishme tingullore të fjalëve dhe, për pasojë, përfundojnë në pak gjë më shumë se sa lodra fjalësh. Por disa syresh, në fund shpërfaqin një sistem tejet të përpunuar krijues për të zhvendosur personazhet, veprimet dhe situatat origjinale të mitit në do përsiatje të mprehta mbi parimet thelbësore të Stoicizmit dhe të virtyeteve kryesore. Dhe kështu, me kalimin e kohëve, këto interpretime të përpunuara alegorike u bënë më të rëndësishme se sa vetë mitet.

Hakim ibn Hazm

- radijallahu anhu -

Mustafa Erish

Hakim Ibn Hazm, radijallahu anhu, ishte një sahab i cili nuk i pushonin lotët nga pendimi për shkak se kishte hyrë vonë në Islam... Ai derdhi lot deri në fund të jetës së tij duke thënë: “Neve na shkatërroi vetëm pasimi i gjyshërve dhe i të mëdhenjve tanë”. Ai bëri një jetë duke qenë vazhdimisht i dëshpëruar për këtë. Keqardhja dhe pendimi nuk i pushuan kurrë.

Hakim Ibn Hazmi (r.a.), i cili ishte djali i vëllait të nënës sonë, Hz. Hatixhe, u rrit në një familje fisnike dhe të pasur. Ai ishte i mençur, i arsyeshëm dhe i virtytshëm. Pelegrinëve që vinin për të vizituar Qaben në kohën e injorancës, u ndante një pjesë të caktuar prej pasurisë së tij. Populli i kishte dhënë detyrën e gostisë. Ai u jepte për të ngrënë dhe për të pirë pelegrinëve. Në kohën e injorancës ishte miku i singertë i Pejgamberit tonë të dashur. Edhe pse ishte pesë vjet më i madh se ai, shoqërohej me të dhe i pëlqente të qëndronte e të bisedonte.

Kur i Dërguari i Allahut (s.a.v.), u martua me nënën tonë, Hz. Hatixhen, lidhja ndërmjet tyre u forcua edhe më shumë. Hakimi hynte dhe dilte rehat nga shtëpia e hallës së tij. Por nderimi i tij me Islamin u realizua njëzet vjet më pas në ditën e çlirimit të Mekes.

Përse vonoi të hynte në Islam duke qenë kaq afër tij?

Edhe ai vetë habitej. Edhe Pejgamberi ynë i Nderuar (s.a.v.s.), nuk mund ta kuptonte vonimin e një njeriu të mençur e të kuptueshëm si ai. Në fakt ai duhej të ishte prej të parëve që pranuan të Dërguarin e Allahut (s.a.v.). Ai duhej të ishte prej të parëve që vrapuan te thirrja e tij. Por në çdo gjë bëhet ajo që dëshiron Allahu.

Natën e çlirimit të Mekes, i Dërguari i Allahut (a.s.), u tha shokëve të tij: “Janë katër vetë që nuk më pëlqen të ngelin si politeistë në Meke dhe dëshiroj të hyjnë në Islam. Ata janë, Attab ibni Usejd, Xhubejr ibni Mut’im, Hakim ibni Hazm dhe Suhejl ibn Amr.”

Kur i Dërguari i Allahut (a.s.), hyri në Meke, urdhëroi që të thërritej me të madhe si një mirësi edhe për Hakim Ibn Hazmin: “Kush dëshmon se nuk ka zot tjetër përveç Allahut dhe se Muhamedi është rob e i Dërguari i Tij, është i sigurt...”

Kush qëndron në Qabe dhe e lë armën e tij, është i sigurt.

Kush e mbyll derën dhe qëndron në shtëpinë e tij, është i sigurt.

Kush hyn në shtëpinë e Ebu Sufjanit, është i sigurtë.

Kush hyn në shtëpinë e Hakim Ibn Hazmit, është i sigurtë.

Shtëpia e Hakimit ishte në pjesën e poshtme të Mekes, ndërsa e Ebu Sufjanit në anën e sipërme. Hakimi, i cili e pa se u vlerësua, shkoi te i Dërguari i Allahut dhe u nderua me Islam duke thënë fjalën e shehade-tit.

Kur Hakimi provoi shijen e besimit, derdhi lot vazhdimisht duke ndierë keqardhje për periudhën e kaluar të injorancës. Ai jetoj duke mos e falur veten dhe duke u habitur për vonesën e hyrjes së tij në Islam. Një ditë, biri i tij e pa duke qarë. E pyeti: “Çfarë po të bën të qash, baba? Ai iu përgjigj:

“Biri im! Ka shumë gjëra. Por më e rëndësishmja është që kam ngelur vonë për t’u bërë mysliman. Në shumë gjëra të mira nuk munda të fitoja të drejtën për të prirë. Të gjitha kaluan. Sikur të fal të gjithë floririn e botës, nuk mund t’i arrij këto. Allahu më shpëtoi mua në luftën e Bedrit dhe të Uhudit. Atëherë i thashë vetes:

“Tani nuk do t’i ndihmoj më Kurejshët kundra të Dërguarit të Allahut. Nuk do të dal nga Meka”. Por pas një kohe të shkurtër, u bashkova me Kurejshët. Sa herë që vendosja të bëhesha mysliman, i shikoja të vjetrit dhe të respektuarit, i merrja për shembull dhe veproja si ata.

Ah sikur të mos kisha vepruar kështu! Neve na shkatërroi vetëm pasimi i gjyshërve dhe i të mëdhenjve tanë. Nëse nuk qaj unë, atëherë kush duhet të qajë, mor bir im!”

Kush e di sa shumë njerëz jetojnë me këto ndjenja edhe pas katërbëdhjetë shekujsh. Në vend që të pendohemi më vonë, le t’ia hapim zemrat Islamit dhe të jetojmë në ajrin e tij të pastër. Kjo është sjellja me e mençur. Ibn Hazmi është një shembull i bukur në këtë çështje. Me të vërtetë duhet të qajmë për çdo ditë që kalon pa Islam, sepse Islami është jetë, është ngjallje, është gjallëri. Islami e bën njeriun njeri dhe i siguron jetesë njerëzore.

Hakim Ibn Hazmi (r.a.), u kap aq fort pas Islamit, sa që besimi shpërtheu trëndafila në zemrën e tij. Ai e solli atë në një ndërjegjësim të tillë, sa që mund të flijonte çdo gjë që kishte. I dha fjalën vetes për ta paguar me të njëjtën vlerë çdo gjë që kishte harxhuar në armiqësi ndaj të Dërguarit të Allahut (s.a.v.). Së pari Daru’ n-Nedve, në të cilën mblihdeshin politeistët dhe

ku u dha vendimi për vrasjen e të Dërguarit të Allahut (s.a.v.s.), e shiti njëqind mijë dirhemë. Ai i hodhi një perde të kaluarës së tij të shëmtuar. Të gjitha paratë që mori, i dhuroi në rrugë të Allahut. Kur një i ri prej Kurejshëve i tha: “Ke shitur trashëgiminë më të mirë që pati ngelur prej Kurejshëve, xhaxha!”, Hakimi i tha: “Obobo bir! Të gjitha gjërat e mira ikën. Ka ngelur vetëm devotshmëria. Unë e shita atë për të marrë një shtëpi në xhenet me vlerën e saj.”

Në një udhëtim për në haxh solli njëqind deve bashkë me mbulesat e tyre të bukura. Të gjitha i bëri kurban për hir të Allahut. Në një haxh tjetër, në Arafat, liroi njëqind robër. Në haxhin e tretë bëri kurban njëmijë dele dhe mishin e tyre ua shpërndau të varfërve.

Hakim Ibn Hazm (r.a.), pas luftës së Hunejnit, kërkoi plaçkën e luftës nga i Dërguari i Nderuar (s.a.v.). I Dërguari i Allahut, sal-lAllahu alejhi ve se-llem, i tha:

“Hakim! Pasuria e kësaj bote është e ëmbël. I pëlqen unit. Kush e merr me sy të ngopur, atij i jepet begati në pasurinë e tij. Kush e merr me sy të pangopur, ajo pasuri nuk ka begati. Dora që jep është më e lartë se dora që merr.”

Hakimi, i cili i dëgjoi këto fjalë nga i Dërguari i Allahut (s.a.v.), tha: “O i Dërguari i Allahut! Beto hem në atë që të ka dërguar me të vërtetën se, pas teje nuk do t’i kërkoj ndonjë gjë askujt. Derisa të ndahem nga kjo botë, nuk do të marr ndonjë gjë prej askujt.”

Hakimi e mbajti betimin e tij. Hz. Ebu Bekri (r.a.), i lidhi një rrogë atij nga Bejtü’l-Mal, por ai nuk e mori. Edhe në kohën e Hz. Umerit iu dha një rrogë, por përsëri nuk e mori. Për këtë arsye, Hz. Umeri (r.a.), në mes të popullit, u ngrit në këmbë dhe lajmëroi: “Jini dëshmitarë, o myslimanë! Unë po e thërras Hakimin për të marrë rrogën e tij, por ai këmbëngul që të mos e marrë”.

Hakim Ibn Hazmi jetoj kaq i vendosur dhe si një ushtar i fjalës. Ai u bë dora që jepte dhe jo dora që merrte. Gjithmonë qau për kohën që e kaloi larg Islamit. U bë pishman. Edhe për ne u bë një shembull i bukur. Ai u shpërngul për në ahiret duke na mësuar se duhet të nxitojmë dhe nuk duhet të ngelim vonë në punët e mira.

Prova e nderit

Skënder Drini

Jshin pesë në tavolinë, në kafene “ Venecia”. Cami dhe katër të tjerë. Cami fliste dhe ata dëgjonin pa ndërprerë dhe pa u munduar të fshihnin ironinë. Tjetri fliste me kokën ulur. E shtrëngonin prej kohësh të fliste për ngjarjen më të rëndë të jetës së tij, dhe ai më në fund ishte dorëzuar. Nuk i besonin shumë, megjithatë donin që të fliste. Nuk i besonin, sepse ai kishte pasur dy shpërthime të jashtëzakonshme. Në mes të një bisede krejt të rëndomtë, ai kishte thënë papritmas, që e kishte parë Zotin. E kishte parë në një ditë me stuhi, me shkrepëtima dhe bubullima. Pas tyre një ylber i madh dhe në një cep të tij një tufë me lule. Ai ishte Zoti. Ishte besimtar, por jo fanatik. Kështu që ajo që kishte thënë ai, nuk ishte një çakërdisje e një fanatiku, por e një njeriu që kishte vendosur të binte në sy, në një kohë që feja po merrte shumë hapësirë. Pra, ishte bërë një mashtrues dhe një gënjeshtar? Nuk e kishin njohur për të tillë, por shpërthimi i tij i dytë i futi në dyshime. Ai kishte thënë: “Unë kam vdekur një herë.” Por kishte qenë e pamundur që ai të tregonte si kishte vdekur dhe si ishte ngjallur. Ishte një burrë i dobët, rreth të gjashtëdhjetave, një hiç njeri. Ai rrinte shpesh me ata të katër dhe ata thoshin mes tyre “erdhi hiç njeriu”. Këtë nuk e bënë as për ta ulur, as për t’u tallur, por vetëm se ashtu u ishte shkrepur

ta thërrisnin. Kuptohet që ai vetë nuk e dinte se ishte “hiç njeriu”. Fliste në një mënyrë shumë të tijën, duke u epur djathtas dhe majtas dhe duke e përjetuar atë që thoshte gati në një mënyrë tragjike. Duke e parë kështu, ata, të katër herë-herë vështroheshin duke dyshuar që kishin të bënë me një të luajtur. Jo, ai nuk ishte kështu. Ishte një tip njeriu dhe ata duhej ta pranonin kështu, se nuk kishin si e ndryshonin. Dy prej tyre e njihnin prej një kohe më të gjatë, se kishin punuar së bashku në fabrikën e tullave. Edhe atëherë ai ishte disi i veçantë, por tani qe bërë tepër i veçantë.

- Mirë, pra..., ju e dini çfarë hiqja në fabrikë. Mbushja vagonë me argjilë, shtyja vagonë me argjilë, dhe ajo makineri e djallit që nuk ngopet kurrë, përpin e përpin...Nuk i afrohesha shumë. Kisha frikë se do të më tërhiqte edhe mua dhe do të më bënte petë. Pastaj, ai, Raqi që bërtiste si i çmendur, për makinerinë që kishte gllabëruar gjithçka.

Kisha gjetur një mjet sa për të marrë frymë, por edhe kjo nuk zgjaste më shumë se dhjetë minuta. Hidhja fshehtas një gur në mes të argjilës dhe mjaftonte edhe një guralec për ta nxjerrë me vijë atë që prodhonte makineria. Ndrekej ajo dhe niste tortura që dihej. Nuk isha as ndonjë gjë për të qenë. Më kishte marrë disa

herë vagoni me vete në atë të tatëpjetën afër kaponit. Pastaj prapë Raqi... Nuk do të ma shkruante vagonin... Nuk e kisha mbushur sa duhej. Në këto çaste unë betohesha se do të ikja. Të dilte ku të dilte. Do të më zinin? Mirë! Do të më vrisnin duke ikur? Mirë! Do të mbytesha në liqen?! Ishte dhe më mirë! E dini kur i vjen plasja njeriut? Kur e harron kush është! Unë e kisha harruar kush isha, sepse nuk isha më shumë se një hamall vagoni që i merrte shpirtin Raqi.

Prita të errej një pasdite gushti dhe ia mbatha nga liqeni. U futa në ujë dhe m'u bë se nuk isha më njeri. Gjithçka mund të isha, gjithçka që u merr mendja juve, por jo njeri. Dhe nuk do të isha më njeri, edhe nëse do të shpëtoja... E dini nga më vinte kjo? Kisha lënë një qerre me njerëz pas shpine dhe e dija çfarë i priste... Si i thonë asaj fjale, kur njeriu mendon vetëm për vete?

- Egoist! - tha njëri nga tavolina.

- Epo kështu...Që t'i biem shkurt, kur je në mes të ujit dhe të një qielli sterrë, bindesh që në mes të jetës dhe vdekjes nuk ka asnjë ndryshim. Dhe unë këtë e provova kur vdiqa...Kjo më ndodhi pak përtej ujërave tona, sa arrita atë ishullin. Pas kësaj, unë nuk di asgjë dhe nuk e kam marrë vesh deri në ditën që dola nga burgu.

- Ëndërr! - tha njëri nga tavolina.

- Na vërdallose! - e pasoi tjetri.

- Duhet të kesh më shumë respekt për ne, - foli i treti.

- Ne e dimë që të kanë zënë në breg të liqenit, dhe a do ta dish që të kanë bërë nder, sepse nuk do të na i mbushje veshët sot këtu, - tha i fundit.

- Domethënë...- u gjet shumë ngushtë Cami.

- Të ka pushtuar heroizmi, për të mos thënë tjetër...- tha ai i pari. Ai u kthye nga tavolina pranë dhe rrëfeu me pak fjalë atë që kishte treguar Cami.

Pas kësaj, efekti domino e shndërroi kafenenë në një sallë humori.

Cami u ngrit në këmbë. Ishte një shtyllë akulli.

- Unë jam Cami, - tha i dëshpëruari.

Askush nuk e mori vesh çfarë deshi të thoshte.

Ai mblodhi kë mundi në atë breg liqeni, në fund të asaj parcelës së hurmave. Mblodhi edhe ata të katër. Ishte po ajo ditë e tridhjetë viteve përpara, kur ishte nisur të arratisej. Ai u hodhi një sy atyre që ndodheshin aty, njerëzve të tij, televizionit dhe atyre të katërve. Shpresonte që t'i shihte me hundën përdhe, kur të kthehej. Po, a do të kthehej? Ai u zhvesh, dhe sikur u mërzit me ato të mbathurat e reja. Herën e parë ishte nisur me një palë vjetërsira... Sikur nuk ishte vetvetja me ato të mbathura. Ishte shumë pis, ishte tërë baltë kur hyri në ujë, ishte sikur linte punën atje te tullat. Filloi të bënte not me një dorë dhe të hiqte baltën me tjetrën. Kështu deri sa e ndjeu veten më të pastër nga turpi që i kishin shkaktuar ata të katër. Ai u kujtua, që kur u nis askush nuk e pengoi, askush nuk i tha që ishte me shumë rrezik, askush nuk i tha që ishte tridhjetë vjet më i madh... Padashur ai po u jepte një shfaqje... Mendoi që nuk e kishte mirë. Edhe ai e kishte dashur këtë shfaqje, ndryshe nuk do të kishte thirrur televizionin... Përkrah tij dhe pas tij po e ndiqnin disa barka peshkatarësh. Nuk kishte dashur ta ndiqnin, po nuk kishte çfarë t'u bënte. E ngriti dorën disa herë t'i mbante larg, por kishin filluar pak valë dhe krahu i tij mezi shihej. Po grumbulloheshin retë. Po prishej dita. Nga larg vinte një gjëmë bubullimash. Ku ishte ai ishull i bukur? Nuk e dinte sa orë kishte në ujë. Dëgjonte mbytur zërat e atyre të varkave dhe ato çafkat e ujit që fluturonin thuajse mbi shpinë. Besoi se po e linte shpirti. A mund ta mbante shpirtin me këngë? E pamundur. I hynte uji në gojë. Çfarë thoshin ata të varkave? U mbyt? Nuk ishte mbytur. Filloi të binte shi. Një shi vere që u konsumua pa rënë mirë mbi ujë. Ku ishte ai ishull i bukur? Tani duhej të dilte edhe ylberi dhe pas tij ai mund të shihte Zotin. U kthye të bënte not në shpinë.

Kështu shihte qiellin. Mund të shihte edhe Zotin. Mund të shihte çfarë kishte vendosur për të. Patjetër që ai do të shfaqej si një tufë lulësh dhe ai do ta kuptonte nga ngjyrat e tyre çfarë kishte vendosur Zoti për të. Tufa e luleve u shfaq në të hirtë, në të murrme, në ngjyrë të okrës, pastaj dalëngadalë u bë krejt e zezë dhe ai nuk e pati të vështirë të kuptonte çfarë kishte vendosur Zoti për të.

Allahu ju do!..

Asuman Dogru

Njeriu është një qenie që ka mendje dhe mendja nuk e zhvesh njeriun nga ndjenjat. Në qoftë se raportin mendje-ndjenjë, njeriu mund ta ekuilibrojë, atëherë mund të arrijë të gjejë të drejtën. Mirëpo, për t'i ekuilibruar këto të dyja, është e nevojshme. Feja, nga e cila njerëzit janë aq larg, qoftë me dije, qoftë me praktikë. Ky fakt u hap rrugë vuajtjeve të tyre si dhe futjes nëpër qorrrokake, kur mundohen të gjejnë të drejtën.

Feja Islame, me rregullat që ka sjellë, synon një shpirt të shëndetshëm dhe një jetë të qetë në këtë botë. Të bësh çdo gjë vetëm e vetëm për Allahun. Parimi "Për hir të Allahut!" përbën bazën e një jete shpirtërore të qetë, sepse të bësh diçka për hir të Allahut, do të thotë të mos presësh asgjë në këmbim. Kjo bën që, kur në këmbim të së mirës nuk merrni as edhe një falënderim, bile edhe kur përballeni me mosmirënjohje ose ndonjë të keqe tjetër, të mos bini në gabimin e të hequrit dorë nga bërja mirë.

Në një bisedë, mes të tjerash kam sqaruar pse Islami e ndalon "sjelljen ndaj qenit si pjesëtar të familjes dhe lidhjen e afërt me të".

Një zonjë në moshë mesatare, me kundërshtimet

e saj, më la të kuptoja se, pavarësisht të gjithave, këtë ndalesë të Islamit e kishte të vështirë ta pranonte. Bile e deklaroi hapur, arsyen për të pasur në shtëpi një qen, për ta dashur e për t'u kujdesur për të, e shpjegoi në këtë mënyrë:

"Njerëzit janë aq mosmirënjohës... Kujtdo që i kam bërë mirë, ma ka kthyer me të keq."

Ky fakt i kishte shkaktuar asaj dhimbje dhe po ngrinte krye ndaj kësaj dhimbjeje. Ajo e shikonte qenin në jetën e saj si një kundërpërgjigje ndaj këtyre dhimbjeve.

"Nuk është mosmirënjohës si njeriu"- thoshte. Zonja kishte të drejtë...Me të vërtetë qentë nuk janë mosmirënjohës. Nuk mund të jenë...Sepse nuk janë njerëz. Sepse krijimi i tyre është i tillë që nuk u jep mundësi të zgjedhin të bëjnë mirë apo të jenë mosmirënjohës. Po!.. Krijimi i tyre nuk ua jep këtë mundësi..

Sa çudi!..Kur njeriu sillet në bazë të ndjenjave të tij, krahason dy gjëra që nuk mund të krahasohen, njeriun me qenin.

Për më tepër, zonja në fjalë është aq e emocionuar, sa nuk e vë re fare gabimin që bën.

Por nuk u kapa pas kësaj pike... U mundova ta shihja çështjen nga një kënd tjetër.

I thashë: “Në rregull zonjë! E deshët qenin tuaj, u bë si shok për ju. I falët përkujdesjen, dashurinë, pasurinë dhe mundin tuaj. U kujdesët për të sikur të ishte një fëmijë. Në këmbim çfarë morët?... Ju çfarë fituat, rrethi juaj, njerëzimi, çfarë fitoi? E pra, sikur në vend të tij të kishit marrë një fëmijë jetim. Sikur dashurinë tuaj t’ia kishit dhënë atij, sepse dihet që njeriu, për t’u rritur i shëndetshëm, ka nevojë për dashuri, përkujdesje e dhembshuri më shumë se një qen, shumë më tepër... Sikur pasurinë, kohën tuaj, ta kishit harxhuar për nevojat e tij...ta kishit edukuar, arsimuar; ta kishit nderuar si njeri. Ky investim që përfshin dashurinë, mundin, pasurinë dhe kohën tuaj, a nuk do të ishte një investim më i drejtë dhe i mençur? Po, është. E dini pse? Sepse ai fëmijë është një njeri. Është një njeri në shërbim të të cilit është krijuar çdo gjë në sipërfaqe të tokës, përfshirë edhe kafshët.”

Ndoshta ai fëmijë nuk do të bëhej i dobishëm për shoqërinë, ndoshta munda juaj nuk do të jepte fryte... Kjo përpjekje, meqë është shumë e mundimshme, mund t’ju lodhte së tepërmi...Mund t’ju kthente mosmirënjohjen më të shëmtuar... Bile mund t’ju dhunonte dhe t’ju bënte keq.

Pavarësisht këtyre, asgjë nuk do të pakësohet nga bukuria e punës suaj. Siç nuk pakësohet, për sa kohë që të gjitha këto i bëni për hir të Allahut, nuk do të pendoheni kurrë për asnjë të mirë që i keni bërë atij fëmijë, përfshirë dhe faktin që ai identifikohet me ju. Në çdo moment mund të thoni: “Për Zotin tim do ta bëja me dëshirë përsëri.” Kur shihni të keqen në këmbim të së mirës që keni bërë, jeni e aftë të mendoni që ky është një sprovë për ju dhe duroni, mirëkuptoni, falni. Sepse e dini që të mirat e bëra, kurrën e kurrës nuk do të jenë një vrimë në ujë dhe shpërblimin do ta merrni të shumëfishuar nga Zoti i Botëve në këtë botë e në ahiret.

Në qoftë se përpjekjet tuaja japin fruta dhe e shpëtoni këtë fëmijë, fitoni ju, fëmija dhe shoqëria. Në qoftë se nuk ia arrini qëllimit, fëmija është në humbje, por edhe shoqëria. Por juve, edhe nëse ju është bërë keq e ju është treguar mosmirënjohje, jeni E FITUAR. Çdo gjë e bërë për hir të Allahut nuk mbetet e pashpërblyer. Për këtë arsye, myslimani nuk heq dorë nga bërja mirë edhe nëse i përgjigjen me të keq...

Njeriu është një qenie që ka mendje dhe në çdo hap

që hedh është i detyruar ta përdorë atë. Ne kërkojmë nga çdo mysliman që ta përdorë mendjen me urtësi. Këtë e kërkojmë si një detyrë fetare.

Kjo realizohet kur investojmë për të mirën dhe një investim i mirë fillon me nënshtrimin ndaj Allahut (të qenët rob i Tij i mirë) dhe përfshin harxhimin për hir të Tij, në përputhje me kënaqësinë e Tij të kohës, dashurisë, pasurisë, rinisë, mendjes, diturisë, pozitës dhe fuqisë.”

“Nga ana tjetër, Allahu ju mbron ju me këtë ndalim që ka vendosur.”

“Ju mbron nga të jetuarit e jetës në mënyrë të gabuar për shkak të investimeve të bëra gabim. Ju mbron shëndetin nga disa lloj rreziqesh. Po të pranojmë të vërtetën që vaksinat nuk janë 100% të efektshme, që nuk gjenden në çdo kohë, që, edhe kur gjenden, për arsye të ndryshme nuk është e mundur të aplikohen te çdo qenie kudo në botë, do ta kuptonit se në çfarë mënyre ju mbron Allahu i Madhëruar.”

Po!...Me këtë ndalesë Allahu ju mbron juve.

“Sepse Allahu ju do.”

“Ju lutem shiheni dashurinë e Tij.”

“Po të mos i kishte vendosur këto ndalesa, a nuk do të ishte i padrejtë ndaj njerëzve? Mendoni...Zoti i Botëve e di që në këtë pikë ka rrezik për njerëzit. Pavarësisht kësaj, nuk e paralajmëron... “Nuk i thotë mos iu afro asaj pike”...Po, kjo do të ishte një padrejtësi.”

“Por çështja është që Zoti ynë është shumë i mëshirshëm. Na do neve dhe, meqë na do, na sheh të denjë për më të bukurën. Gjërat e pastra i bën hallall (i lejon), gjërat e pista i bën haram (i ndalon).

“PRA...! Vërejini këtë dashuri dhe kalojeni jetën nën hijen e saj. Nëse e bëni këtë, atëherë keni arritur lumturinë e vërtetë.”

Zonja na dëgjoi me durim. Veçse është e rëndë për nefsin (egon) të pranojë të vërtetën. Ta kuptosh dhe pastaj ta jetosh të vërtetën arrihet vetëm me një besim të fortë.

Të vësh re dashurinë e Allahut, të kuptosh bukurinë e të qenit njëri e ta jetosh atë...Të arrish në tokën e mrekuillive ku çdo gjë bëhet PËR HIR TË ALLAHUT...

Pikërisht për këtë kemi nevojë të gjithë.

Feja është këshillë

Transmetohet nga Muslimi se Pejgamberi (a.s.), ka thënë: “Feja është këshillë!”. Sahabët e pyetën dhe i thanë: “Për kë është këshillë, o i dërguari i Allahut?” Tha: “Për Allahun, për Librin e Tij (Kuranin), për të Dërguarin e Tij, për prijësit e myslimanëve dhe për myslimanët në përgjithësi”.

Kuptimi i shprehjes feja është këshillë, për Allahun do të thotë: besimi i drejtë në njësinë e Tij dhe sinqeriteti i treguar gjatë adhurimit të Tij. Shprehja këshillë për librin e Tij, do të thotë të besosh në Kuranin famëlartë dhe të veprosh sipas mësimëve që ai përmban. Shprehja këshillë për Pejgamberin e Tij, do të thotë të besosh në pejgamberinë e tij, ta duash Atë dhe të ndjekësh rrugën e Tij. Këshillë për masën e gjerë, do të thotë udhëzimi i njerëzve kah gjërat që u bëjnë dobi. Këshilla për mbarë myslimanët është: “Të duash për myslimanët atë që do për veten tënde, dhe të urresh për ata, atë gjë që urren për veten tënde”.

Fudajl ibn Ijadi ka thënë: “Besimtari të mbulon të metat që ke dhe të këshillon, kurse hipokriti të turpëron dhe të qorton”.

Këshilla në Islam ka një përkufizim të qartë, sepse dihet se nëpërmjet saj shkohet drejt përmirësimit të individit dhe të shoqërisë. Ajo është esenca e ndërtimit dhe e përmirësimit të umetit, ndriçuesja e bashkimit dhe e unitetit në mesin e myslimanëve, njëkohësisht pengesë për ndarjen dhe konfliktet në mesin e njerëzve.

Abdul-Aziz ibn Ebi Ruvad ka thënë: “Ata që ishin para jush, e këshillonin me butësi vëllain e tyre, nëse shihnin ndonjë gabim te ai dhe për këtë gjë fitonin shpërblim, kurse në ditët e sotme, kur dikush hidhërohet me shokun e vet, ia bën publike të metat e tija”.

Myslimani duhet të kërkojë këshilla nga njerëzit e mirë dhe të ditur, të cilët njihen për devotshmërinë e tyre. Omer ibn Abdul-Azizi, kërkonte këshillë prej njërit prej rojeve të tij, i cili quhej Amr ibn Muhaxhir, duke i thënë: “O Amr, nëse më sheh duke devijuar nga e vërteta, më këshillo dhe më thuaj: Omer, çfarë je duke bërë?!”

E ku janë sot ata njerëz të cilët kërkojnë të këshillohen?!

Në kohën e të parëve tanë të mirë, kur dy persona takoheshin, njëri i thoshte tjetrit: “O vëllai im, unë nuk i shoh dhe nuk i di të gjitha gabimet e mia, prandaj, nëse më sheh duke bërë punë të mira, më mbështet, e nëse më sheh duke bërë punë të këqija, më ndalo.”

Abdullah ibn Mesudi (r.a.), ka thënë: “Nëse e shihni vëllain tuaj mysliman duke bërë ndonjë gjynah, mos e ndihmoni edhe më shumë shejtanin kundër tij, duke thënë: “O Zot dënoje, o Zot mallkoje! Por, kërkoni prej Allahut që ta falë atë”.

Nëse do të këshillojmë dikë, duhet të kemi parasysh disa pika:

1. Para se të këshillojmë të tjerët, duhet të këshillojmë veten tonë.

2. Kur të këshillojmë dikë, ta këshillojmë për hir të Allahut dhe të mos themi: “Unë po të këshilloj ty, sepse di më shumë se ti”. Në këshillën ndaj një personi duhet të përdorim fjalën e mirë dhe butësinë.

Allahu (xh.sh), kur i dërgoi Musain dhe Harunin (a.s.), tek faraoni, u tha: “**I thoni atij fjalë të buta, se ndoshta ai mendohet dhe frikësohet nga Zoti.**” (Ta ha, 44)

“Unë jua kumtoj juve shpalljet e Zotit tim, ju këshilloj.”

- Araf, 62 -

3. Kur të këshillojmë dikë, këshilla jonë duhet të jetë e sinqertë dhe nuk duhet të çojë në nënçmimin e tij.

4. Kur të këshillojmë një njeri, duhet ta këshillojmë në vete dhe jo në praninë e njerëzve të tjerë.

Imam Shafiu ka thënë: “Më këshillo kur të jem vetëm dhe mos më këshillo kur të jenë edhe njerëz të tjerë, se për mua ajo nuk është këshillë, por nënçmim”.

Sipas dijetarëve islamë, fjala nasihat (këshillë), ka kuptimin e dashamirësisë së një njeriu ndaj atij që e këshillon ose sipas fjalorit të gjuhës shqipe ka kuptimin e porosisë që i jepet dikujt për ta ndihmuar ose për ta mësuar si duhet të sillet, si duhet të veprojë e çfarë duhet të bëjë.

Pejgamberi (a.s.), ka thënë: “Shembulli i atyre që urdhërojnë në të mirë dhe ndalojnë nga e keqja, është si shembulli i një populli që ka hipur në anije. Anija është mbushur me njerëz edhe brenda edhe sipër. Ata që janë brenda anijes, kur kanë nevojë për ujë hipin lart dhe e marrin. Kjo përsëritet disa herë. Dikush prej atyre që janë brenda, thotë: Mos t’i bezdisim njerëzit vazhdimisht duke hipur e zbritur, por të bëjmë një vrimë këtu poshtë e të marrim ujë nga këtu. Pastaj Pejgamberi (a.s.) tha: Po qe se këta që janë lart i lejojnë këta që janë poshtë të veprojnë si të dëshirojnë, do të fundosen edhe ata që janë lart edhe ata që janë poshtë”. (Buhariu) Prandaj ne duhet t’i këshillojmë të tjerët. Kur e kanë pyetur Abdullah ibn Mubarekun, cila vepër është më e mira, ka thënë: këshilla për Allahun.

Njeriu, për nga natyra, e do lëvdatën dhe e urren qortimin dhe kjo është normale sepse kritika dhe qortimi tregojnë se njeriu ka gabuar. Pejgamberi (a.s.), ka thënë: “Çdo njeri është gabues e më i miri prej tyre është ai që pendohet”. (Tirmidhiu)

Këshilla patjetër duhet të ketë tri gjëra:

E para: Sinqeriteti ndaj Allahut, që është thelbi i çdo vepre.

E dyta: Butësia gjatë këshillës. E ai, i cili është privuar nga butësia, është privuar nga shumë të mira, siç ka treguar për këtë Pejgamberi ynë Muhamedi (a.s.).

E treta: Të ketë parasysh që t’ia mbulojë veset e këqija dhe gjërat që di dhe njeh për atë person.

Dhe rëndësia e këshillës është që ta pranosh të vërtetën prej çdokujt, edhe nëse e thotë atë, ai që ti e urren; dhe ta kundërshtosh të pavërtetën, edhe nëse e thotë atë ai që ti e do.

Se’id ibn Xhubejri ka thënë: “Allahu e mëshiroftë atë person, i cili m’i tregon të metat dhe gabimet e mia.”

Ibn Kajjimi në Medarixhu Salikin (kur përmend një fjalë të Shejh El-Heravijt, që ka nevojë për kundërshtim) thotë: “Shejhul Islami është i dashur për ne, por e vërteta është më e dashur për ne se ai.”

Këshilla, jo vetëm që është pjesë e fesë, por është detyrë dhe mision i pejgamberëve, të cilët ishin dërguar t’u tërhiqnin vërejtjen njerëzve nga ndëshkimi i Allahut dhe t’i ftonin në adhurim të sinqertë vetëm për Allahun. Nuhu, (a.s.), i flet popullit të vet duke u sqaruar synimet e dërgimit të tij: “Unë jua kumtoj juve shpalljet e Zotit tim, ju këshilloj”. (Araf, 62) Allahu (xh.sh.), ka thënë: “Ftoj (njerëzit, o Muhamed), në rrugën e Zotit tënd me urtësi dhe me këshilla të bukura...” (Nahl,125) Me këtë ajet kuranor ne kuptojmë rëndësinë e madhe të këshillës dhe mënyrën se si duhet dhënë ajo.

Biologjia në Islam

Ma. Artur Tagani

Biologjia e përgjithshme nuk ka qenë ndonjëherë një disiplinë e pavarur në historinë e shkencës Islame. Ajo është zhvilluar brenda shkencave të përgjithshme natyrore dhe të kozmologjisë.

Shumë mendimtarë dhe shkencëtarë myslimanë janë interesuar për përbërjen e natyrës dhe në veçanti për përbërjen dhe zhvillimin e qenieve të gjalla. Në fazat e para të zhvillimit të shkencës Islame, në shekullin VIII, bie në sy shkencëtari dhe mendimtari **Nadhdham** (-845) me lëvrimet e tij në shkencën e biologjisë. Më pas studenti i tij, **Xhahidh** (-869) hedh hapa të rëndësishëm në fushën e biologjisë së përgjithshme dhe të zoologjisë. Libri e tij, "**Kitabu'l-hajavan**" është një vepër me mjaft rëndësi në fushën e zoologjisë dhe biologjisë.

Në shekullin IX dhe X vijnë disa emra të tjerë të rëndësishëm të historisë së shkencës së biologjisë si: **Dinavari** (-895) me librin e tij: "**Kitabu'n-nabat**", **Ibn Kutejbe** (-889) me librin: "**Ujunu'l-akhbar**", **Mesudi** (-957) me librin: "**Muruxhu'dh-dheheb**", **Ibn Vahshijje** (shek. IX) me "**Kitabu'l-felaha**" me njohuri të thella rreth biologjisë.

Libri i Ibn Bajjarit

Pastaj vijnë shkencëtarët dhe mendimtarët: **Ihvanu's-Safa** (shek. X), **Ibn Sina** (-1037) dhe **Biruni** (-1051) që kanë hedhur mendime të rëndësishme në fushën e biologjisë. Në veçanti libri "**Kitabu't-tarikh mali'l-hind**" dhe "**Kitabu'l-asaru'l-bakijje**" i **Birunit** kishte informacion të bollshëm rreth biologjisë.

Në shekullin XI, XII dhe XIII mund të kujtojmë disa kontribues të shkencës së biologjisë si: **Ibn Haxhxhaxhi** me librin: "**el-Makna**". Bashkëatdhetari i tij andaluzian **Gafiki** (-1165) me veprën "**Kitabu'l-advija**", **Ibnu'l-Avvami** me librin "**Kitabu'l-felaha**" dhe **Nebati** me

veprën “**Kitabu’r-Rihle**” dhe një sërë emra shkencëtarësh dhe veprash të tjera të shekujve të ndryshëm që kanë kontribuar në mendimin shkencor të disiplinës së biologjisë së përgjithshme.

së. Veprat e tij njihen për sistemin që ai ka në punën shkencore. **Ibn Bajtar** shpjegon me hollësi se si ai përpunonte, si realizonte ilaçe të ndryshme nga lëndë të llojllojshme. Në librat e tij, ai radhit në mënyrë alfabetike si ilaçet ashtu edhe sëmundjet e gjallesave, madje krahas emrit në arabisht ai i ka vendosur edhe variantin në persisht, berberisht dhe latinisht. Studimet e tij janë përdorur në botën perëndimore deri kohët e fundit.

Në shkencën e biologjisë, shkencëtarët myslimanë kanë shtjelluar çështje të ndryshme. Ne po sjellim vetëm një:

Shumëfishimi i gjallesave nëpërmjet metodave artificiale dhe bebet epru vetë.

Kimisti i shquar mysliman **Xhabir bin Hajjan** (-815), në disa vepra të tij, shtron idenë se është i mundur shumëfishimi i gjallesave, duke përfshirë edhe njeriun, përmes teknikave artificiale. Këtë metodë ai e quan “*tekein*”. Ai shpjegon me detaje në veprat e tij realizimin e kësaj metode. Për shembull, ai shpjegon se si lind një fëmijë i gjallë duke përzier spermatozoidët e njeriut me disa lëndë të tjera, duke i vendosur në një laborator dhe pasi t’u bëhen procedurat e duhura në kushtet e përcaktuara. Ky mendim i tij, na kujton bebet e sotme epru vetë. Nuk dihet nëse **Hajjani** e ka praktikuar apo jo një gjë të tillë.

Emrat që patën më tepër ndikim në këtë fushë tek osmanët dhe tek perëndimorët ishin **Kazvini** (-1283) me veprat e tij të fushës së kozmologjisë, kozmografisë dhe biologjisë së përgjithshme, të titulluara: “**Axhaibu’l-makhlukat ve garibu’l-mevxhudat**” dhe “**Axhaibu’l-buldan**”. Një tjetër ishte **Damiri** (-1405) me veprën me njohuri të gjera biologjike “**Hajatu’l-hajavan**”. Tjetri ishte biologu i shquar **Ibn Bajtar** (-1248) me veprat e suksesshme me titull: “**Kitabu’l-xhami**” dhe “**Kitabu’l-mugni**”. **Ibn Bajtar** ishte një shkencëtar i mirëfilltë i shkencës së biologji-

Ibn Baxhe (Avempace)

Nga Saragoza dhe traktati i tij Udhëheqja e të vetmuarit

Ebu Bekr Muhammed ibn Jahja ibn Saig ibn Baxhe (Aven Badje, *Avempace* te Skolastikët latinë) është njëri nga përfaqësuesit e filozofisë islame në veri të Gadishullit Iberik. Ky filozof, jeta e shkurtër e të cilit qe e mbushur me mynxyra, meriton kujdes të veçantë për shkak të thellësisë së mendimit dhe ndikimit që ai ka pasur mbi Ibn Rushdin dhe Albertin e Madh. Lindi në Saragozë, nga fundi i shekullit XI (V hixhri). Në vitin 1118 Saragoza u pushtua nga Alfons I i Aragonës dhe, për këtë shkak, Ibn Baxhe të njëjtin vit iku në Sevilje, ku ushtroi mjekësinë dhe pastaj në Granadë. Më vonë shkoi në Marok, ku u respektua shumë në pallatin e Fasit dhe ku thuhet se ka kryer edhe detyrën e vezirit. Më 1138 thuhet se mjekët nga Fasi vendosën, që me ndihmën e helmit, ta hiqnin qafe rivalin e tyre. Njëri nga nxënësit dhe miqtë e tij, Ebu Hasan Ali nga Granada, shkruante se Ibn Baxhe ka qenë i pari në Spanjë që e ka bërë frytdhënëse doktrinën e filozofëve lindorë të Islamit. Mbase ai e ka ekzagjeruar.

Burimet përmendin shumë vepra komentuese (sherh) të Ibn Baxhes mbi trajtesat e Aristotelit (Fizika, Meteorologjia, *De generatione*, Historia e shtazëve). Shkrimet e tij kryesore filozofike mbetën të papërfunduara, siç shkruante Ibn Tufejli, duke i dhënë njëkohësisht mirënjohje gjerësisë së shpirtit të tij dhe duke e vajtuar fatin e tij të mjerë. Këto shkrime qenë traktate të ndryshme nga fusha e logjikës, mbi shpirt-

in, mbi marrëdhënien mes intelektit njerëzor dhe inteligjencës aktive. Këtë temë të fundit do ta ritrajtojë në “Letra e lamtumirës”, dërguar një miku të tij të ri, pikërisht para nisjes për udhëtim. Letra merret me qëllimin e mirëfilltë të jetës dhe të njohjes dhe përmendet në përkthimin latin të veprave të Ibn Rushdit (Averroë) si *Epistula expeditionis*. Traktati, të cilit Ibn Baxhe i ka borxh namin e vet, mban titullin “Udhëheqja e të vetmuarit” (*Tedbir ul-mutevahhid*).

Ibn Baxhe e pëlqente shumë muzikën. Ai kishte njohuri të thella në mjekësi, matematikë dhe astronomi.

Preokupimi i tij për astronominë bëri të gjendej në qendër të luftës kundër koncepteve të

Ptolemeut. Përderisa sferat qiellore konsiderohen fiksione matematikore që u shërbejnë gjeometrave gjatë përllogaritjeve të lëvizjeve të planeteve, filozofët nuk duhet të përzihen.

Por nëse ato konsiderohen trupa konkretë, të ngurtë ose të lëngshëm, atëherë parasupozimet duhet të plotësojnë kërkesat e ligjeve të fizikës qiellore. Fizikë qiellore e gjithëpranuar ka qenë ajo e Aristotelit; ajo mbronte idenë e sferave homocentrike, lëvizja rrethore e të cilave ka për qendër vetëm qendrën e botës, duke përjashtuar idenë e epiciklit dhe rrugëtimit ekscentrik.

Gjatë tërë shekullit XII, filozofët më të dalluar të

Spanjës islame, Ibn Baxhe, Ibn

Tufejli, Ibn Rushdi (Averroesi), zhvilluan luftë kundër koncepteve të Ptolemeut, rezultati skajor i së cilës do të jetë sistemi i Bitruxiut. Deri në shekullin XVI pati nga ata që e mbrojtën këtë sistem dhe sulmuan botëkuptimin ptolemean. Përmbajtjen e një traktati të Ibn Baxhes nga astronomia e mësojmë nëpërmjet filozofit të madh hebre Moshe ben Mejmunit (vdiq më 1204).

Kur, tashmë, ishin përvetësuar ligjet e lëvizjes, ashtu siç i ka përcaktuar fizika peripatetike, shkaqet për të cilat Ibn Baxhe dilte kundër epiciklit dhe propozonte parashtrimet personale, ishin plotësisht të përshtatshme. Ato do të ndikojnë mbi Ibn Tufejlin, në atë masë, sa ai u muar edhe me astronominë.

Bëhej fjalë për *Imaga Mundin*, që më tepër rridhte nga përceptimi i kozmosit *a priori* se sa nga kërkesat eksperimentale. Ky përceptim pajtohej me pikëpamjet e përgjithshme të Ibn Baxhes dhe bën që ta përcaktojë vendin e tij në "pleromin" e filozofëve të Islamit.

Ai vetë sqaronte se cili është ky vend, duke mbajtur qendrim kundër Gazaliut. Sipas tij Gazaliu e ka thjeshtësuar problemin, duke pohuar se në vetmi ka përjetuar ëmbëlsinë e thellësisë shpirtërore, që ia ka ndarë ndriçimi hyjnor. Në esencë, misticizmi religjioz i Gazaliut, është i huaj për Ibn Baxhen; kontemplacioni i filozofit synon diçka më indiferente. Ibn Baxhe, me ndikimin e vet mbi Averroen, i ka dhënë filozofisë në Spanjë një drejtim krejtësisht të huaj për frymën e Gazaliut. Vetëm përpjekja e njohjes spekulative mund ta shpjerë njeriun deri tek vetënjohja dhe njohja e Inteligjencës Aktive ose Vepruese. Megjithëkëtë, shprehjet më të preferuara të Ibn Baxhes, siç janë *i vetmuari*, *i huaji* janë fjalë tipike të gnosës mistike islame. Kemi të bëjmë me tipin e njëjtë të frymës, por që është realizuar në rastet e ndryshme individuale që kanë qëllime të ndryshme dhe prandaj kanë edhe mjete të ndryshme për realizimin e tyre. Në Spanjë, njërën rrugë e kishte zgjedhur Ibn Masarra, të cilën do ta ndjekë edhe Ibn Arabiu. Rruga e dytë është ajo e Ibn Baxhes. Këtë do ta ndjekë Averroë.

S. Munku ka dhënë analizën e hollësishme të veprës kryesore të Ibn Baxhes, e mbetur e papërfunduar; ori-

gjinalin e së cilës e zbuloi Asin Palacios. Filozofi hebre Moshe nga Narbonea (XIV shek.) e ka analizuar dhe e ka cituar gjerësisht në komentin e vet, në gjuhën hebraike, veprën e Ibn Tufejlit, *Hajj ibn Jakdhan*. Nga gjashtëdhjetë kapitujt ekzistues, plot mendime të thella, këtu përmendim vetëm disa teza. Ideja udhëheqëse mund të përshkruhet si *itinerari* i cili njeriu - shpirt e shpie deri te bashkimi me Inteligjencën Aktive.

Në fillim autori shpjegon titullin "*Udhëheqja e të vetmuarit*". Me udhëheqjen (*tebir*) ai nënkuptonte më shumë "veprime që kryhen sipas njëfarë plani dhe me qëllim të caktuar", "veprimi i tillë i organizuar që kërkon përsiatje, mund të gjendet vetëm te njeriu *i vetmuar*. Udhëheqja e të vetmuarit duhet të jetë pa-sqyra e udhëheqjes politike me shtetin ideal". Përveç ndikimit të Farabiut, këtu ndihet edhe afërsia me Ebu Bereket Bagdadin.

Ky shtet ideal nuk është dhënë *a priori*, as është rezultat i puçit politik. Deri tek ai mund të vihet vetëm me reformën paraprake të traditës, e cila në vetvete arrihet më tepër nga reforma "shoqërore". Ai vërtet fillon nga vetë fillimi dhe më së pari përpriqet që te çdo individ ta konkretizojë tërësinë e jetës njerëzore, jetës së të vetmuarit, sepse vetëm të vetmuarit në kuptimin e Ibn Baxhes mbahen tok.

Këta të vetmuar janë njerëz, të cilët, meqë kanë arritur unifikimin me Inteligjencën Aktive, mund të formojnë Shtetin ideal, në të cilin nuk do të ketë nevojë as për mjekët, sepse qytetarët do të ushqehen në mënyrë më të përshtatshme, as për gjyqtarët, sepse çdo individ do të arrijë shkallën më të lartë të përsosurisë, për të cilën është e aftë një qenie njerëzore.

Kjo fjalë ka të bëjë edhe me individin e veçuar edhe me shumë sish, sepse, derisa bashkësia nuk i përvetëson traditat e këtyre të vetmuarve, ata do të mbeten njerëz të cilët Ibn Baxhe i shënon si *të huaj* në familjen dhe shoqërinë vetjake, të cilët janë qytetarë të shteteve ideale që i avancon guximi i tyre shpirtëror.

I huaji (*garib*), fjalë që rrjedh nga gnosa e vjetër, luan rol të rëndësishëm në "Rrëfimin mbi internimin perëndimor" të Suhraverdiut dhe konfirmon, tek Ibn Baxhe, se në Islam, filozofinë është vështirë ta ndash nga gnosa.

Në mënyrë që të shpjegojmë se ku zë fill udhëheqja e këtyre të vetmuarve, së pari duhet të klasifikojmë veprimtaritë njerëzore, duke marrë parasysh *format* që ato synojnë dhe, rrjedhimisht, të përcaktojmë *synimet* e tyre. Ibn Baxhe zhvillon me fuqi të shkëlqyeshme spekulative, teorinë e *formave shpirtërore*.

Kjo teori dallon format inteligjente të cilat duhen ndarë nga materia dhe format inteligjibile të cilat heshten pa ndarje nga materia. Udhëheqja do të na e sjellë të vetmuarin deri te pika që këto të parat t'i vrojtojnë në gjendje dhe në kushte të cilat i ngjasojnë gjendjes dhe kushteve të të tjerëve.

Format që duhen ndarë nga materia i quajmë inteligjenca materiale (*makulat hajulanijje*). Intelekti potencial i njeriut i zotëron vetëm potencialisht, kurse Inteligjenca Aktive i sendërton. Pasi janë sendërtuar i vrojtojmë në universalitetin e tyre, d.m.th. në raportin universal sipas të cilit, një esencë gjendet ndaj individëve materialë të cilët e prezentojnë. Qëllimi skajor drejt të cilit i vetmuari synon, është materia. Për këtë shkak do të jetë e nevojshme që edhe vetë ky raport i universalitetit në fund të zhduket dhe i vetmuari do t'i vrojtojnë format. Intelekti i tij kupton thelbin e ideve dhe esencat e esencave, duke inkuadruar edhe esencën e vet humane, falë së cilës njeriu e kupton vetveten si qenie - intelekt. Format që janë bërë inteligjibile në realitet, janë edhe vetë mendje në realitet. Ky është kuptimi i termit mendje e fituar ose mendje e dalë nga Inteligjenca Aktive. As këto forma, as Inteligjenca Aktive nuk kanë raporte me materien, sepse vetë mendja e realizuar është *substrat* i mendjes së fituar.

Me fjalë të tjera, kur inteligjenti në mundësi, ndahet nga substrati material dhe bëhet objekt i mendimit tonë, atëherë qenia e tij është formë që nuk është e mbështjellë në ndonjë materie.

Kuptojmë përse kur format e qenieve janë bërë inteligjibile në realitet, ato janë synimi kulminant i atyre qenieve dhe, si të tilla, edhe vetë qeniet. Sendet e menduara, me vetë faktin se janë inteligjibile në realitet, d.m.th. mendje e realizuar, edhe vetë mendojnë, pasi janë mendje në realitet. Synimi i të vetmuarit skicohet qartë: të arrihet të prodhohet veprimi, i cili më nuk përbëhet në veçimin e formave nga substrati. Kjo teori do të duhej krahasuar me teorinë e "njohjes pre-

zenciale" tek filozofët *ishrakijjun*.

Ekzistojnë qenie të cilat janë forma të pastra pa materie, forma që nuk kanë qenë kurrë në ndonjë materie. Këto qenie nuk duhet patjetër të bëhen sende të pastra inteligjibile, sepse të tilla janë dhe kanë qenë të tilla edhe para se mendja jonë t'i ketë menduar.

Kur është reale, mendja i gjen edhe vetë ato qenie të ndara nga çdo materie dhe të realizuara; ajo i përsiat të tilla siç ekzistojnë në vetvete, si sende inteligjibile dhe jomateriale; ekzistenca e tyre nuk duron kurrfarë ndryshimi. Njësoj sikur mendja e fituar është formë e mendjes së realizuar edhe këto forma inteligjibile bëhen forma për mendjen e arritur, e cila është vetë substrat ("materie") e këtyre formave.

Çdonjëra prej formave që gjenden *in concreto* në mënyrë imanente, ekziston në Inteligjencën Aktive, si një Formë unitare e ndarë, jomateriale, ndonëse ajo nuk duhet doemos ta ndajë secilën prej tyre nga materia e saj.

Pikërisht njeriu, sipas asaj që përbën qenësinë e tij, është më afër Inteligjencës Aktive, sepse mendja e fituar vetvetiu është e aftë që të mendojë rreth vetes së saj. Atëherë vijmë deri te "të kuptuarit e mirëfilltë dhe të qartë, d.m.th. te perceptimi i qenies e cila, sipas vetë esencës së vet, është mendje në realitet, e cila as nuk ka pasur as nuk ka nevojë për diçka që do ta nxirrte nga gjendja e mundësisë".

Pikërisht këtu është edhe ajo që Inteligjencën e ndarë Aktive (*akl faal*) e përcakton si aktive dhe e cila, gjithnjë është në gjendje që vetveten ta kuptojë, kurse ky është synimi i të gjitha lëvizjeve.

Kjo rezyme e shkurtër do të mjaftonte që të ndjenim thellësinë e mendimit të Ibn Baxhes. Mund të themi se Ibn Baxhe, me obligueshmërinë e vet mahnitëse filozofike, veçohet ndër të gjithë filozofët në Islam, që si ky, kanë skicuar diçka të ngjashme me fenomenologjinë e shpirtit. Vepra nuk është përfunduar; ndërpritet pas kapitullit të XVI. Asnjëherë nuk do ta dimë se si Ibn Baxhe, pas kësaj kaptine që paraqet vetë kulmin, do ta përfundonte veprën *Udhëheqja e të vetmuarit*.

Regjistrat e kadinjve (sixhilat) në arkivin qendror të shtetit në Shqipëri

Në shtetin islam, detyrën e gjykatësit në fillim e kreu vetë personalisht hazreti Muhamedi. Edhe në periudhën e parë të katër kalifëve gjykimi ishte një nga detyrat e tyre. Në një kohë të shkurtër zgjerimi i kufijve të shtetit dhe rritja e veprimeve burokratike dhe juridike solli ndarjen si një detyrë më vete të çështjeve të gjykimit. Edhe më pas sundimtarët osmanë quanin detyrë të tyre të dëgjonin çështjet në kontestim dhe të jepnin gjykimin më të lartë për zgjidhjen e drejtë të tyre. Me zgjerimin e shtetit, sundimtarët osmanë, duke zbatuar parimin e përfaqësimit, ua kaluan kompetencat dhe detyrat gjyqësore nëpunësve të veçantë. Në këtë mënyrë, në vilajetet e largëta të shtetit, nëpunësi në këtë detyrë do të ndiqte zbatimin e ligjeve, veprimet e dënimit dhe ndarjen e pasurisë që përfitohej nga luftrat në emër të sundimtarëve të vet.

Për t'u emëruar kadi në Perandorinë osmane, kandidati duhej të kishte një sërë cilësish, një nivel arsimimi të dëshmuar dhe një veprimtari të kaluar hierarkike. Për këtë arsye, në vendet osmane, profesioni në drejtësi shihej si një sistem i mbështetur në bazat më të zhvilluara sipas shteteve klasike islame, shihej si një profesion kryesor. Brenda kësaj hierarkie, kadinjtë osmanë ishin të detyruar patjetër të kishin mbaruar medresenë dhe të ishin të përgatitur juridikisht. Pra, kushti i parë për të hyrë në hierarki, ishte mbarimi i medresesë. Natyrisht, ndërmjet këtyre kategorive, bëhej fjalë për një lëvizje horizontale, paralele. Kjo hierarki e klasës intelektuale ishte krijuar shkallë-shkallë.

Në këto vite u krijua dhe vendi i kazaskerit. Pas shkollimit, një kadi duhej të bënte një stazh në një gjykatë të një qendre të rëndësishme. Pas një pune prej 3-5 vjet pranë këtyre kadinjve, stazhierët shkonin në Stamboll dhe një vit e kaloni si asistentë. Vetëm pas kësaj ata mund të emëroheshin në detyrën e kadiut në njërën nga kazatë e shkallës së ulët.

Kadinjtë emëroheshin me urdhër të padishahut. Veprimet e emërimit, të largimit nga puna dhe të transferimit të tyre i kryente zyra e kazaskerlikut të Anadollit dhe të Rumelisë.

Deri në vitin 1839 kadinjtë kanë qenë funksionarë kyç të administratës osmane. Ata caktoheshin me ferman të sulltanit. Pushteti dhe kompetencat e tyre ishin mjaft të gjera. Detyra kryesore e kadinjve ishte zgjidhja e mosmarrëveshjeve në gjirin e popullsisë, por ata merreshin dhe me çështje administrative, financiare, ushtarake e qytetare, sepse ishin të autorizuar të jepnin vendime për të gjitha çështjet që urdhëronte sulltani. Kadiu ishte një nga funksionarët më të rëndësishëm të pushtetit për nga përgjegjësitë që i ishin caktuar. Nëpunësit e administratës civile të bejlerbejlikut ishin nën kontrollin e kadiut.

Detyrat bazë dhe konkrete të kadiut janë përcaktuar në Kanunamenë osmane të vitit 1853. Ai duhej të regjistronte në sixhil ilamet, beratet dhe hyxhetet, që jepeshin nga gjykata e sheriatit. Krahas këtyre duhej

të shikonte martesat në moshë të mitur dhe të madhe, të kujdesej për pjesëtimin e trashëgimisë, regjistrimin e pasurisë së fëmijëve jetimë, humbjen e saj, caktimin e tutorit (kujdestarit) dhe të përfaqësuesit, lidhjen e kurorës dhe kryerjen e veprimeve pas vdekjes. Gjithashtu vihet në dukje se kadiu ishte dhe mytesarif, komunikues dhe urdhërues i zbatimit të ekzekutimit të urdhrave të qeverisë, nëpërmjet fermanëve të saj, duke i bërë të ditur popullsisë vendase vendimin dhe zbatimin e tyre, pa devijuar nga urdhrat e dhëna brenda kompetencave të sherijes, por detyrat e kadiut nuk përbëheshin vetëm nga këto. Në të njëjtën kohë ai merrej edhe me punët administrative dhe me ato të bashkisë. Veçanërisht punët e bashkisë si sigurimi i qetësisë, vendosja e çmimeve, etj., i ngarkoheshin plotësisht kadiut. Me këtë autoritet, kadiu ishte dhe drejtues zyrtar i esnafit. Më drejt, duke u mbështetur në përmbajtjen e gjerë të sixhilateve, kadiu ishte kryetar bashkie atje ku ndodhej. Për zgjedhjen e ket'hydait dhe të jigjtbashit të esnafit, për shkarkimin ose ndryshimin e tyre, rritjen ose zvogëlimin e çmimeve, shtimin, heqjen, marrjen dhe shitjen e prodhimeve, e vendoste, vetëm kadiu duke i regjistruar. Ecuria e punëve të esnafit dhe mbrojtja e rregullave të vjetra ishin detyrat e çdo kadiu ose të naibit që e përfaqësonte atë. Esnafi, në qoftë se kishte ndonjë vështirësi, i drejtohej gjykatës së sherijes për të zgjidhur çështjen.

Detyrat e kadinjve vazhduan deri në zbatimin e reformave të Tanzimatit. Librat kryesorë që mbaheshin prej tyre ishin regjistrat, që njihen me emrin sixhil. Në sixhil, deri në fillim të kësaj periudhe të re të historisë osmane, është fiksuar i gjithë letërkëmbimi me organet qendrore të shtetit dhe aktet e administratës lokale. Fermanet, beratet, bujurullditë, ilamet, vakufnametë, fetvatë, hyxhetet, kërkesat, ankesat e popullsisë etj., janë pasqyruar në këto regjistra me tekstin e tyre të plotë.

Regjistrimi është bërë në mënyrë kronologjike, sipas radhës së marrjes ose lëshimit të dokumentit, parësishisht nga rëndësia e tij, përmbajtja ose lloji.

Në Arkivin Qendror të Republikës së Shqipërisë ruhen sixhilatet e vilajetit të Manastirit (Elbasani, Kor-

ça, Ohri, Peqini), Janinës (Berati, Gjirokastra, Delvina, Janina, Lushnja, Përmeti, Tepelena, Vlora) dhe vilajetit të Shkodrës (Durrësi, Gjakova, Kruja, Shkodra, Tirana, Tivari, Ulqini dhe Zadrime me Lezhën). Këto sixhile, me përjashtim të sixhilatit të Elbasanit, janë të gjitha dorëshkrime origjinale.

Në koleksionin e sherijeve të vilajetit të Manastirit, vend të rëndësishëm zë gjykata e sherijes së Elbasanit. Dokumentet e këtij sixhili fillojnë në vitin 1580. Origjinalet e tij kanë qenë të ruajtura deri në vitin 1946. Me prishjen e godinës këtë vit, me sa duket ato janë varrosur nën gërmadhat e saj. Ky sixhil është më i hershëm se ai i Beratit, veçse sot ato përbëhen nga transkriptime të origjinaleve. Ruajtja e tyre është meritë e veçantë e Lef Nosit, i cili si gjurmues, grumbullues dhe botues i dokumenteve për historinë e Shqipërisë kishte caktuar një shkruar, duke e paguar posaçërisht çdo muaj. Nga 130 dosje gjithsej (1580-1916), një dosje i përket shekullit XVI (1580-1599), 15 dosje shekullit XVII (1604-1684), 24 dosje shekullit XVIII (1733-1792) dhe 15 dosje viteve 30-të të shekullit XIX. Gjykata e sherijes së Korçës ka 30 dosje (1799-1916), një nga të cilat i përket shekullit XVIII (1799). Dhe në këtë dosje ndodhet një ilam origjinal mbi ndarjen e një trashëgimie mbas vdekjes së burrit. Për Ohrin, gjithashtu, ruhet vetëm një dosje. Dokumenti i saj është përkthimi i një dekreti të Sulltanit, drejtuar kadiut të Ohrit në vitin 1675 lidhur me kufijtë e një timari.

Edhe gjykata e sherijes së Peqinit përmban vetë një dosje të vitit 1838 për pagimin e rrogave të kadiut dhe shitjen e një shtëpie. Sixhilati i Beratit në koleksionin e sherijeve të vilajetit të Janinës përbën numrin më të madh të regjistrave të kadinjve me shtrirje kohore nga viti 1602 e deri më 1926. Ky dokumentacion është sistemuar në 211 dosje, prej të cilave 90 janë regjistra të veçantë dhe 121 janë dosje me dokumente të shkëputura, nga të cilat 21 dosje i përkasin shekullit XVII (1602-1682), 9 dosje shekullit XVIII (1707-1765) dhe 8 dosje shekullit XIX (1803-1839). Gjykata e sherijes së Delvinës përmban 3 dosje për vitin 1653. Ato ruajnë fermane të Sulltanit lidhur me ankesat e popullsisë së kësaj zone në ndërhyrjen mbi pronat e

tyre dhe të mbledhjes së taksës së xhizjes. Për gjykatën e sherijes së Gjirokastrës 6 dosje (1700-1839), të Janinës 1 dosje (1825), dhe për atë të Vlorës 2 dosje (1628-1827). Dosjet e këtyre gjykatave përbëhen kryesisht nga vendime të veçanta për blerje, pjesëtim e trashëgimi prone, ndërmjet personave të ndryshëm, zgjidhje konfliktesh e kontrata për dhënie me qera etj. Koleksioni i sixhilitit të Shkodrës përbën një burim të rëndësishëm historik, veçanërisht për Shqipërinë e Veriut. Ky sixhilitat përbëhet nga 200 dosje (1628-1827). Prej këtyre dosjeve vetëm 7 përmbajnë regjistër të plotë. Dosjet e tjera përmbajnë dokumente të shkëputura të kësaj gjykate. Nga këto, gjykatës së sherijes së Shkodrës i përkasin një dosje e shekullit XVI (1530), 14 dosje të shekullit XVIII (1712-1799), 56 dosje të shekullit XIX (1801-1839). Kruja ka dy dosje të shekullit XVII (1600-1684), një dosje të shekullit XVIII (1782), 10 dosje të shekullit XIX (1801-1838). Edhe dokumentet e kësaj gjykate për këtë periudhë janë akte të shkëputura, duke mos pasur asnjë regjistër. Në Arkivin Qendror të Shtetit ndodhen dokumente edhe për gjykatën e sherijes së Tiranës. Sixhiliti i saj përmban 133 dosje gjithsej. Por deri në vitin 1839, përbëhet vetëm nga akte të shkëputura. Ai fillon në shekullin XVIII (1760) me një aktshitje dhe vazhdon me 59 dosje të shekullit XIX (1800-1839). Dosjet e tjera janë mbas vitit 1840.

Përmasat e regjistrave nuk janë të njëjtë. Regjistrat e sherijes së Beratit janë në përgjithësi të madhësisë 42.5 cm x 17 cm. Por ka dhe regjistra të madhësisë 47cm x 17 cm. Kurse regjistrat e gjykatës së sherijes së Korçës, Shkodrës e Tiranës, afërsisht janë në madhësinë e regjistrave të Beratit 47.5cm x 17cm. Përmasa më të mëdha, megjithëse janë kopje, kanë regjistrat e gjykatës së sherijes së Elbasanit, në madhësinë 49cm x 16.5 cm. Ka dhe prej tyre që kanë format 53cm x 22 cm. Boja që është përdorur për regjistrimin e fermave, ilameve, hyxheteve, bujurllive dhe të gjithë dokumenteve të tjera, është e zeza, që i përgjigjet cilësisë së tushit. Kjo lloj boje, e përgatitur me receta speciale, ka ruajtur ngjyrën dhe ndriçimin e saj gjatë shekujve. Prandaj dhe leximi i tyre, megjithëse ka kaluar shumë kohë, nuk është i vështirë.

Mjeti që kadiu ka përdorur për të shkruar është pena, e cila i jep mundësinë për t'i dhënë në mënyrë sa më të lehtë germës formën e dëshiruar me anën e majës së saj dhe të elementeve të ndryshme në llojet e ndryshme të shkrimit arab. Shkrimi është varur para së gjithash dhe më tepër nga aftësia e kadiut, por duke qenë se ata përgatiteshin në shkolla speciale, shkrimi është i mirë. Lloji i shkrimit arab, me të cilin janë shkruar këto regjistra është talik.

Vëmendje e veçantë në kancelarinë osmane i është kushtuar edhe përdorimit të llojit të letrës. Dokumentet e administratës osmane nuk janë shkruar me çfarëdolloj letre. Në sixhilitat është përdorur letra që anon nga e verdha. Kjo letër është pak e trashë dhe e lëmueshme. Përpara se të përdorej, ajo i nënshtrohej një përpunimi të posaçëm që nuk lejonte të përhapej boja, gjë që është kërkesa kryesore për të shkruar bukur me shkrimin arab. Gjithashtu ky përpunim, i ka dhënë letrës një cilësi të mirë shkrimi dhe e afronte letrën në një farë shkalle me materialin që i rezistonte kohës. Kryesisht për këto arsye regjistrat dhe në përgjithësi të gjitha dokumentet osmane që ndodheshin në AQSH, e kanë ruajtur pothuajse të pandryshuar pamjen dhe ngjyrën e letrës mbi të cilën janë shkruar si edhe qartësinë dhe lexueshmërinë e shkrimit. Regjistrat dhe dokumentet e tjera në përgjithësi janë ruajtur nëpër çanta të varura mbi kokat e shkruesve në ndërtesat e vetë këtyre institucioneve. Prefektura e Dibrës, në një udhëzim që i dërgonte kazasë së Elbasanit, më 5 mars 1300 (17 mars 1884) i shkruan: "Duke marrë shkas nga një zjarr që ka rënë në ndërtesën qeveritare të Samsunit, ku janë djegur disa dokumente, porositim që të kihet kujdes për ruajtjen e tyre, duke i vendosur në çdo mbrëmje në strajca dhe në vende të sigurta."

Në qoftë se për sistemimin dhe katalogizimin e tyre është bërë punë e mirë, ka shumë punë për të bërë gjatë procesit të botimit dhe në drejtim të shfrytëzimit të tyre, veçanërisht për trajtimin e problemeve politike, ekonomike, kulturore, demografike dhe fetare të kohës.

Vogëlushes sime!

Amaneti i Zotit tim, drita e syve të mi, vogëlushja ime!

Për ty i kam dy fjalë, më dëgjo! E di se nganjëherë, duke të të kërkuar gjëra që janë të vështira për botën tënde feminare, të kam munduar, por për një gjë të jesh e sigurt: bukuritë e kësaj rruge, sa më herët t'i kuptosh dhe të punosh për to, aq më e fituar do të jesh. Edhe çliruesi i Stambollit, Fatihi, e ka filluar edukimin në preherin e nënës. Pikërisht në kohën e rinisë së tij të vrullshme, kur shumë të tjerë u munduan ta rrëzonin Bizantin dhe nuk mundën, ai ia arriti. Mbylli një epokë dhe hapi një epokë tjetër.

Lulja ime e rallë! Ti je krijesa ime e vetme që kam rritur e ushqyer me kujdes të veçantë në këtë botë. A e di që ndonjëherë mendoj se jetoj vetëm për ty dhe se dëshira ime e vetme në këtë botë është që ti të jesh një njeri me vlera? Dëshiroj që lulja ime në ambjentin më të bukur të përhapë aromën e saj më të mirë. Dëshiroj që edhe kur të jetë akoma një syth edhe kur të rritet, të jetë një njeri lider. Ta shikojë jetën me shpresë, të jetë e fortë dhe e guximshme për të përballuar gjërat që i duhen për të arritur idealet e saj. Mos të jetojë vetëm për veten e saj, duke pasur parasysh parimin: "Shpëtimi i një njeriu është shpëtimi i një shoqërie", të jetë e vlefshme për shoqërinë. Me dritën e saj, nëse është e nevojshme me fjalë e nëse është e nevojshme me shkrime, të ndri-

çojë çdo vend. Me sjelljet dhe me veprat e saj të japë mesazhe.

Ashtu siç thotë edhe Profeti (s.a.v.s): "Besimtari i devotshëm është më i mirë sesa besimtari i dobët", të jesh një besimtare e devotshme, jo vetëm për mua, por për të gjithë shoqërinë islame që ka nevojë. Nuk e di a kërkoj shumë, por, ngaqë kam këtë brengë, bëj përpjekje bija ime.

Ne, bukurinë e kësaj rruge e dalluam vonë. Edhe prindërit tanë na kanë detyruar për faljen e namazit dhe leximin e Kuranit. Akoma nuk i harroj ditët kur ikja nga xhamia për të mos dëgjuar hoxhën. Unë dëshiroj që gabimet që kanë bërë prindërit tanë me ne, të mos i bëjmë ne me ju. Dëshiroj ta mësoh islamin, jo me detyrim e me mërzi, por duke ia ditur vlerat e bukuritë dhe duke i shijuar ato.

Faljen e pesë kohëve të namazit nuk dëshiroj ta shohësh si një adhurim të domosdoshëm e të falesh duke u ndjerë e detyruar për t'ia bërë qejfin nënës. Namazi është një takim, jeta ime. Është një takim me të Dashurin tonë që na mendon më së shumti, me Atë që na do më shumë sesa e duam ne, me shumë dashuri dhe me mall. Është largimi i lodhjes së ditës, fshirje e ndikimeve pesimiste të jetës, është një burim energjie. Kudo që të ndodhesh, zëri i Kuranit duhet të të tingëllojë si një ftesë e veçantë që të ka bërë Zoti yt, duhet të të emocionojë.

Leximi i Kuranit është takim dhe bisedë me Allahun. Profeti (s.a.v.s.) thotë: “Kush dëshiron të flasë me Zotin e tij, të lexojë Kuran”. Po e vërtetë. Të flasësh më Zotin tënd, me Atë që më krijoi mua, nënën time, babanë tim, malet, detet. Me Atë që krijoi gjithësinë dhe që e sundon atë. Të flasësh me Sunduesin, që kur dëshiron të bëhet diçka, thotë vetëm “bëhu” dhe ajo bëhet. T’i afrosh Atij, të mësosh fjalët e Tij dhe të bëhesh pjesë e mrekullive të Tij.

Në Kuranin Kerim, në fjalët që ndonjëherë i vështirësoni aq shumë, se nuk i kuptoni, shprehen mrekullitë e bukuritë e shumta të tij dhe shumë këshilla për të fituar mirësitë e xhenetit. Mos e lexo asnjëherë Kuranin për të fituar sevape, sepse ai nuk është një libër që është zbritur vetëm për të fituar sevape. Patjetër që duke e lexuar atë do të fitosh sevape, por së pari Kurani është zbritur për t’u dhënë zemrave dhe njerëzve vlerë. Ai është libri i myslimanit dhe udhëzuesi i përjetshëm i tij. Lexo vazhdimisht kuptimin e tij, kërko, kupto dhe vepro!

Vogëlushja ime, drita e syve të mi! Ti je amaneti që më ka dhënë Zoti im për të të rritur dhe edukuar. Përgjegjësia ime është që këtë amanet ta edukoj në mënyrën më të bukur dhe ta ruaj si gjënë më të shtrenjtë. E di që njeriu më me vlerë është ai që zotëron moralin më të bukur? E për këtë dëshiroj që të marrësh shembull njeriun model të çdo kohe, Profetin (s.a.v.s.) dhe shokët e tij. Kam dëshirë të marrësh mësim nga ata për çdo gjë. Siç thotë edhe Aishja (r.a.), për të Dërguarin e Allahut se morali i tij ishte Kurani, ai thoshte se ishte dërguar për të plotësuar moralin e bukur. Fjalët, sjelljet e tij, të jenë tipari yt dallues. Të jetë kjo filozofia e jetës sate. Ai njeri i bukur ishte krijesa më e përsosur, sepse atë e edukoi Allahu që para se të lindte.

Gjithmonë bëhu një njeri që tregon respekt ndaj më të mëdhenjve, që ua dëgjon fjalën dhe që sillet me maturi. Falënderimi i takon Allahut, që me zgjuarsinë që të ka dhënë, ke arritur sukses. Por, sado e suksesshme që të bëhesh, asnjëherë mos u bëj mendjemadhe. Mendjemadhësia është cilësi e faraonëve dhe nemrutëve. Bëhu gjithmonë modeste. Për sa kohë ti të tregohesh modeste, Zoti yt të lartëson ty në gradë të larta, të jep shpërblim prej aty ku ti nuk e pret.

Vogëlushe, ti pëlqen edhe të kalosh kohën me miqtë e tu. Të përgëzohet veçanërisht për zgjedhjen e miqve të tu. Ashtu siç e përmend edhe shembulli ynë, Profeti

(s.a.v.s.): “Besimtari që bashkohet me të tjerët dhe duron është më me vlerë se besimtari që vetmohet dhe nuk bashkohet me të tjerët”. Edhe ti mund ta kuptosh se, nëse rri afër një njeriu që shet parfum, do të të vijë edhe ty erë parfumi. E kundërta, nëse rri afër me një që merret me punimin e hekurit, do të të vijë edhe ty era e tij. Për këtë arsye, kujdes në zgjedhjen e miqve të tu, kujdes për vendimet që do të merrni bashkë dhe asnjëherë mos bëj gabime.

E shtrenjta ime, edhe ti e di që në këtë botë punët e xhenetit janë mundime dhe sakrifica, ndërsa punët e xhehenemit janë kënaqësi të nefsit dhe argëtime. Përkërisht në moshën e rinisë, kujdes nga gabimet që të bëjnë të devijosh rrugën e drejtë. Madje edhe shoqeve që do të devijojnë u zgjatni duart tuaja për t’i shpëtuar nga humbja. Gjithmonë bëj miq me vlerë e besnikë dhe garo me ta për punë të mira.

Si përfundim, meqë është edhe përgjegjësia ime kryesore, nuk do të pushoj asnjëherë së bëri dua për ty.

Gjumi i drekës

Sipas një studimi të kryer në SHBA, fjetja përreth një orë në kohën e drekës mbron zemrën nga rreziqet.

Sipas lajmit që doli në gazetën italiane La Stampa, një grup shkencëtarësh të Universitetit Alleghny në Pensilvania, zhvilloi një studim me 85 nxënës të shëndetshëm. Në fillim u dhanë nga një formular për të përcaktuar cilësinë e gjumit që bënin dhe më pas u bënë ushtrime mendore të lodhshme. Në fund matën presionin e gjakut të pjesëmarrësve dhe vërejtën se tensioni dhe rrahjet e zemrës së çdo njërit prej tyre pësuan rritje.

Më vonë, shkencëtarët i ndanë pjesëmarrësit në dy grupe dhe kërkuan prej grupit të parë që të flinin përreth një orë, ndërsa grupit të dytë ua ndaluan gjumin. Në fund të studimit, shkencëtarët vunë re se presioni i gjakut të grupit që fjeti përreth një orë u normalizua.

Ky studim nxori në pah se gjumi i drekës është shumë i dobishëm për trupin e njeriut. Por duhet theksuar edhe fakti se përfudimi i këtyre studimeve nuk është një zbulim i ri. Gjumi i drekës në terminologjinë fetare Islame korrespondon me fjalën “kajlule” (pus-

him). Kajlule është një sunet i fortë i Profetit Islam, Muhammedit (a.s). Ai e kishte zakon që gjithmonë të flinte përreth gjysëm ore pas namazit të drekës. Sipas një transmetimi, thuhet se profeti (a.s.), ka thënë:

“Bëni kajlule (pushim) në drekë, sepse shejtanët nuk bëjnë kajlule gjatë drekës”. (Sujuti, el-xhamiu’s-sagir - Albani e ka bërë sahih)

Ky zakon është shumë i përhapur edhe në Spanjë dhe Amerikën latine ku njihet me emrin “Siesta” (pushim).

U gjendën 13 gjene që shkaktojnë sëmundjet e zemrës

Në një studim të zhvilluar prej 167 shkencëtarëve nga e gjithë bota, u konstatuan 13 gjene të cilët shkaktojnë sëmundjet e zemrës.

Ky numër është edhe dy herë më madh prej atyre që dihehin më parë. Studiuesit, për të gjetur ndryshimet e ADN, që shihen më shpesh në sëmundjet e zemrës, shqyrtuan kodet gjenetike të 140 mijë personave dhe nxorën në pah 13 gjene që kishin lidhje me sëmundjet e zemrës.

Specialistët thonë se studimi i mënyrës së funksionimit të këtyre gjeneve do të na ndihmojë të kuptojmë më mirë zhvillimin e sëmundjes dhe gjetjen e një kure efikase për shërimin e saj.

Në një tjetër studim të kryer në Universitetin Federiku II në Itali, tregohet

se ushqimet e pasura me potasium, ulin rrezikshmërinë e krizave të zemrës dhe paralizave deri në masën 21%. Studiuesit morën nën vërtetim mënyrën e të ushqyerit të 247 mijë personave që u bënë pjesë e studimit dhe dolën në përfundimin se personat që konsumonin

të paktën 1.6 gram potasium në ditë, shmangnin rreziqet e paralizave dhe krizave të zemrës deri në 21%.

Ushqimet e pasura me potasium janë: Bananja, kajsia, avokadoja, patatja, domatja, mishi i lopës, i pulës dhe i peshkut.

Së shpejti dalin në shitje syzet TV

Tashmë vendin e Walkman'it do e zërë Watchman'i.

Firma Novero, Walkman'in i cili që nga vitet 80 e këtej është bërë i njohur nga miliona përdorues, e ka transformuar në një Watchman.

Novero e reklamoi prodhimin e tij të ri në kongresin e Botës së Mobilëve. Me syzet TV, mund të shohësh video kudo që të ndodhesh. Në autobus, tren, aeroplan dhe në çdo vend tjetër. Ato janë të pajisura me një mikro ekran i cili ofron një pamje të barazvlefshme me një ekran 30 inç në një largësi prej 2 metrash në jetën reale. Ekranin është prodhuar nga firma Kodak me teknologjinë OLED (Organic Light Emitting Diode). Syzet TV me anë të softwerit N.Vision, njeh automatikisht kompjuterat PC dhe MAC. Gjithashtu ato janë të pajisura me lente që u përshtaten syve dhe me një menu që del në ekran.

Ato peshojnë vetëm 70 gram, kanë kufje standarte 3.5 mm dhe 2 GB memorie të brendshme, por që mund të rri-

tet deri në 32 GB. Mbështet formatet MP4, FVL, WMV, H.264, MPEG-4 dhe mund të shohësh video deri në 8 orë pa ndërprerje.

Pritet që kjo pajisje e re teknologjike të dalë në vitrinat e dyqaneve në verën e këtij viti dhe do të kushtojë rreth 249€.

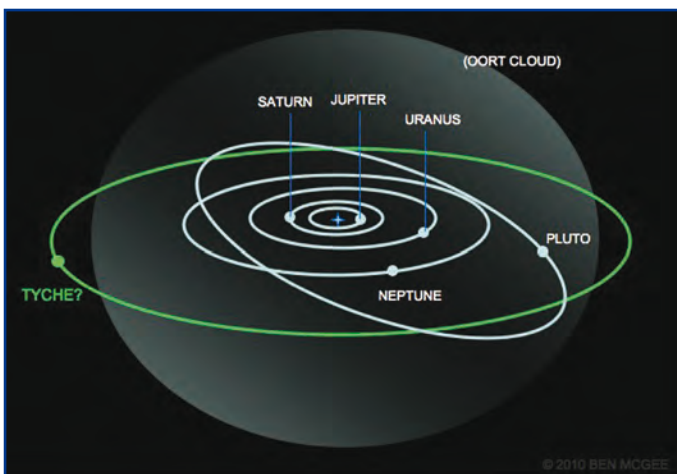
Aparati fotografik që bashkon pamjen mbi ujë me atë nën ujë

Brezi i ri i aparateve fotografike sa vjen e të mahnit...

Ky aparat i ri mund të qendrojë mbi ujë si një bovë, është i pajisur me dy kamera që fotografojnë veç e veç mbi ujë dhe nën ujë dhe më vonë i bashkon të dyja pamjet.

Tashmë, jo vetëm profesionistët, por edhe amatorët do të kenë mundësi të fotografojnë botën nën-ujore dhe të ruajnë pamje të bukura dhe interesante.

Sistemit diellor do t'i bashkohet një planet i ri

Shkencëtarët në SHBA, me anë të teleskopit **NASA WISE**, kanë zbuluar një planet të ri jashtë rrethimit të sistemit diellor i cili është 5300 herë më i madh se Toka.

Planeti i ri është quajtur Tyche (Tiki) dhe gjendet në zonën e Resë Oort. Ai nuk është vënë re më parë për shkak se ndodhet i fshehur në këtë Re. Tyche ndodhet 375 herë më larg se Plutoni, i cili është nxjerrë nga lista e planetëve para 5 vjetësh. Ai është katër herë më i madh se Jupiteri dhe ndodhet në skaj të sistemit diellor.

Daniel Whitmire dhe John Matese, dy astrofizikantët e Universitetit të Louisiana, deklaruan: Mendohet se Tyche është i përbërë nga hidrogjeni dhe heliumi, por analiza e plotë e planetit të ri do të përfundojë në 2014-ën.

Izraeli nuk e njeh Kosovën

Izraeli zyrtar nuk e ka njohur pavarësinë e Kosovës dhe nuk e sheh të arsyeshme ta ndryshojë pozicionin e vet. Kështu ka thënë ndër të tjera nëpërmjet një deklarate për media, Ambasada e Izraelit në Beograd.

Ambasada Izraelite reagoi pas raportimeve të bëra nëpër media se Ministri i Jashtëm i Izraelit, Avigdor Lieberman i ka premtuar ministrin të

Jashtëm shqiptar Edmond Haxhinasto, gjatë një takimi të tyre, se Izraeli do të rishikojë qendrimin e vet lidhur me njohjen e pavarësisë së Kosovës.

Në këtë mënyrë, ambasada e shtetit hebraik ka njoftuar se vendi nuk e ka ndryshuar pozicionin e vet përballë pavarësisë së Kosovës, shpallur tre vjet më parë dhe konsideruar si akt i paligjshëm nga ana e Serbisë.

Tërmeti zhvendos 4 metra Japoninë

Vendi-ishull është zhvendour jo 1.5 metra siç u tha në fillim, por plot katër metra nga pozicioni i mëparshëm.

Ndërsa aksi i planetit tonë ka lëvizur me 16.5 centimetra, duke shtuar shpejtësinë e rrotullimit të tij, por efekti në gjatësinë e ditës është i pallogaritshëm.

Të dhënat e gati 1200 stacioneve monitoruese të përmbledhura nga rrjeti GeoNet, tregojnë se lëkundjet katastrofike të tokës kanë shkaktuar një zhvendosje masive.

Për institutin gjeologjik britanik, kjo nuk është diçka e pazakontë pas

një tërmeti kaq të fuqishëm. Tërmeti me të gjitha gjasat, lëvizi edhe aksin e tokës me rreth 16 cm, çka e bën planetin të rrotullohet rreth vetes më shpejt. Shkurtimi i ditës, që vjen si pasojë e një ndryshimi të tillë është i papërfillshëm, 1.8 të milionat e një sekondi.

Agjencia meteorologjike e Japonisë propozoi rishikimin e magnitudës së tërmetit të së premtes prej 9 ballësh. Kjo do ta bënte tërmetin e 5-të më të madh që nga fillimi i regjistrimeve, por agjencitë e tjera nuk janë përgjigjur.

Një ekspert britanik shpjegon se tërmeti ndodhi përgjatë dy pllakave tektonike, asaj të Paqësorit në Lindje dhe asaj që shumë gjeologë e shohin si zgjatim të pllakës amerikano-veriore në Perëndim. Pllaka e Paqësorit po lëviz drejt Perëndimit pikërisht poshtë Japonisë.

Përplasja mes pllakave i dha një goditje fundit të detit që zhvendosi sasi gjigande uji, duke prodhuar dallgën shkatërrimtare 10 metër të lartë dhe mesa duket edhe një zhvendosje të Japonisë.

Qeveria shqiptare jep 100 mijë dollarë për Japoninë

Qeveria shqiptare kontribuoi me një shumë prej 100 mijë dollarësh në ndihmë të Japonisë pas katastrofës natyrore që ky vend pësoi në muajin Mars. Lajmin e bëri të ditur vetë kryeministri Berisha në mbledhjen e qeverisë.

Qeveria vendosi të bëjë një kontribut modest për Japoninë, vend ky që ka pësuar një nga katastrofat më të mëdha natyrore. “Ky kontribut do të jetë 100 mijë dollarë amerikanë”, u

shpreh kryeministri.”

Kryeministri Berisha tha se po e ndjekin me shumë shqetësim këtë situatë, si dhe shprehu admirim për potencialin me të cilin Japonia po e përballon atë.

“Në rast se nuk do të ishte ky mobilizim dhe kjo infrastrukture solide,- u shpreh kryeministri,- përmasat e kësaj katastrofe do të ishin shumë më të mëdha.”

VEPRIMTARI (sh.shq.)	▼	EMËR I HUAJ MASHKULLI	STUHI E FUQISHME	BANORI I JAPONISË	VARGMAL I GJATË	<i>çitka</i>						
QYTETI SHQIPTAR NGA FOTO	●	●	●	●	●	IMPULS						
MJEKIM, KURIM												
I ZURE						IKAKAKE						
GJIGANTI ANIJE E FUNDOSUR MË 1912												
▶							NORA ISTREFI	IRAKU VERIOR	NJUTON	QYTEZË NË MEKSIKË	DJ I NJOHUR BOTËROR	<i>çitka</i>
TEMPER- ATURA		NINULLAT PYJE										SOLISTE JONA ELSA
SOLISTE JONA E NDJERË				KOMPOZITORI I NJOHUR PRESHEVA DEGË E AMAZONËS NË PERU					ÇIVI DERE M.A.K			
TANTAL			SHKRONJË GREKE AKTORI, PAÇINO				KRYEHOXHA I XHAMISË AGIM RAMADANI					
HOV, VRULL					LLOJ SHEQERKE FLOUR							
MJET UDHËTIMI AJROR										POSEDON		

anagram

M: UN ISLAM ...

*një fe e kam,
rob i Zotit je dhe jam.*

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

terthore

AUTOR I ENIGMAVE: ARIAN AGUSHI

